

B-SIDE-PROJEKT:
AZ OTTHONI *DOMINÓHATÁS* MEGÁLLÍTÁSA

FELÉPÜLÉST TÁMOGATÓ PROGRAMOK PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK ÁLTAL ÉRINTETT GYERMEKEK SZÁMÁRA

JÓ GYAKORLATOK ÉS IRÁNYELVEK

This project is co-funded by the European Union

B-SIDE-PROJEKT:
AZ OTTHONI *DOMINÓHA*TÁS MEGÁLLÍTÁSA

FELÉPÜLÉST TÁMOGATÓ
PROGRAMOK PÁRKAPCSOLATI
ERŐSZAK ÁLTAL ÉRINTETT
GYERMEKEK SZÁMÁRA

JÓ GYAKORLATOK ÉS IRÁNYELVEK

A B-SIDE-PROJEKT: AZ OTTHONI DOMINÓHATÁS MEGÁLLÍTÁSA
FELÉPÜLÉST TÁMOGATÓ PROGRAMOK PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK TANÚJÁVÁ VÁLT GYERMEKEK SZÁMÁRA
JÓ GYAKORLATOK ÉS IRÁNYELVEK

EZT A KIADVÁNYT A „A B-SIDE-PROJEKT: AZ OTTHONI DOMINÓHATÁS MEGÁLLÍTÁSA"
ELNEVEZÉSŰ DAPHNE PROJEKTBEN RÉSZTVEVŐ SZERVEZETEK ÍRTÁK ÉS SZERKESZTETTÉK.

PROJEKTKOORDINÁTOR
Fondazione Pangea Onlus – Olaszország

PROJEKTPARTNEREK
Asociación de Asistencia a Víctimas de Agresiones Sexuales y Violencia de Género – ADAVAS – Sanyolország
Centro Donna Lilith – Olaszország
Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NANE) Egyesület – Magyarország
Association for Liberty and Equality of Gender – ALEG (társult partner) – Románia

SZERZŐK

Magyarország
Tóth Györgyi (NANE)
dr. Wirth Judit (NANE)

Olaszország
Ana Maria Galarreta Echegaray (Fondazione Pangea Onlus)
Simona Lanzoni (Fondazione Pangea Onlus)
Monica Mancini (Fondazione Pangea Onlus)
Valeria La Valle (Centro Donna Lilith)
Daniela Truffo (Centro Donna Lilith)

Spanyolország
Rosario De Castro Galvàn (ADAVAS)
Helena Hermo Fernàndez (ADAVAS)
Vanessa Vannay Allasia (ADAVAS)
Ana Isabel Pascual Prieto (ADAVAS)

Románia
Eni Gall (ALEG)

Fordította: Cserháti Éva és Bakos Jarrett Petra

Nyomdai előkészítés, borítóterv: Márki Zsuzsanna

Készült: a Possum Kft. gondozásában

Felelős kiadó: Várnagy László

ISBN 978–963–88116–9–1
ISSN 1788–6546

Tartalom

5 Bevezetés

7 I. fejezet

7 1.1 A B-SIDE-projekt

8 1.2 A projektben résztvevő partnerek

8 1.2.1 Pangea Nonprofit Alapítvány, Olaszország

9 1.2.2 Lilith Nőközpont, Latina, Olaszország

10 1.2.3 A.D.A.V.A.S. (Asociación de Asistencia a Víctimas de Agresiones Sexuales y Violencia de Género – Egyesület a Szexuálisan Bántalmazottak és a Nemi Alapú Erőszak Áldozatainak Támogatására), Salamanca, Spanyolország

11 1.2.4 NANE (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) Egyesület, Budapest, Magyarország

11 1.2.5 Együttműködő partner: A.L.E.G. (Association for Liberty and Equality of Gender – Egyesület a Nemek Szabadságáért és Egyenlőségéért), Nagyszeben, Románia

13 II. fejezet: A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek támogatásának, valamint az anya-gyermek kapcsolat helyreállításának fontossága párkapcsolati erőszak után

13 2.1 A jelenség meghatározása és leírása

14 2.2 A jelenség társadalmi szintű megközelítése

14 2.3 Az anya-gyermek kapcsolat helyreállításának fontossága párkapcsolati erőszak túlélőinél

17 III. fejezet: A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekekre vonatkozó jogi helyzet európai szinten és a négy résztvevő országban

17 3.1 Jogi helyzet az Európai Unióban

19 3.2 Az olaszországi jogi helyzet

21 3.3 A spanyolországi jogi helyzet

22 3.4 A magyarországi jogi helyzet

24 3.5 A romániai jogi helyzet

27 IV. fejezet: A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek felépülését támogató program bemutatása – az olasz, a spanyol és a magyar példa

28 4.1 A felépülést támogató program Olaszországban

28 4.1.1 A program rövid bemutatása

28 4.1.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása

29 4.1.3 A célcsoport nyomon követése

30 4.1.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés

34 4.1.5 Kilépés a felépülést támogató programból

34 4.1.6 Helyi segítőhálózatok

34 4.2 A felépülést támogató program Spanyolországban

34 4.2.1 A program rövid bemutatása

35 4.2.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása

36 4.2.3 A célcsoport nyomon követése

36 4.2.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés

41 4.2.5 Kilépés a felépülést támogató programból

41 4.2.6 Helyi segítőhálózatok

42 4.3 A felépülést támogató program Magyarországon

42 4.3.1 A program rövid bemutatása

43 4.3.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása

53 4.3.3 A célcsoport nyomon követése

44 4.3.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés

46 4.3.5 Kilépés a felépülést támogató programból

47 4.3.6 Helyi segítőhálózatok

49 V. fejezet: A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek felépülését támogató program elindításának feltételei

49 5.1 Rövid bevezetés

49 5.2 Ki vezethet ilyen programot?

50 5.3 A program célcsoportja

50 5.4 Módszertan

52 5.5 Értékelési útmutató

52 5.6 Kritikus pontok

53 5.7 Ajánlások

57 Mellékletek

57 1. melléklet
Esettanulmányok:
Olaszország: Emanuela története
Spanyolország: Yeni története
Magyarország: Réka története

63 2. melléklet
Szakirodalom

Bevezetés

Az EU Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA) 2014-es becslése szerint mintegy 62 millió, 17 és 74 év közöttieurópai nő válik otthoni, munkahelyi, nyilvános vagy online erőszak áldozatává, azaz Európában minden harmadik nő[1].

Párkapcsolati erőszaknak minősül minden olyan testi, lelki, gazdasági és/vagy szexuális erőszak, amely egy párkapcsolaton belül történik. Az esetek túlnyomó többségében a párkapcsolati erőszakot férfi követi el nő partnere sérelmére. Számos formában fordul elő, és hatással van mind az anyára, mind a gyerekekre.
Egy 2006-os ENSZ becslés szerint éves szinten 133 és 275 millió közöttire tehető azon gyerekek száma, akik párkapcsolati erőszak tanúi vagy elszenvedői lettek.[2]

Nyilvánvaló, hogy a nőkkel szembeni férfierőszak nem kizárólag magánéleti kérdés, hanem egy társadalmi jelenség, amely nem véletlenszerű, hanem műveltségi szinttől, gazdasági helyzettől, vallástól, családi állapottól, etnikai hovatartozástól és társadalmi osztálytól függetlenül mindenütt előfordul.

Ha a gyerekek gyakran vannak kitéve a párkapcsolati erőszak különböző formáinak, az súlyosan ronthat életminőségükön, veszélyeztetheti személyes fejlődésüket, és társas kapcsolataikat gyermekkorukban és később felnőttként is. Azt a hibás leckét tanulják meg, hogy a bántalmazás normális és elfogadható, ez pedig az dominóhatást eredményez, azaz az erőszak folytatódni fog a végtelenségig. Azok a gyerekek, akik tanúi voltak vagy elszenvedtek erőszakot, felnőttként hajlamosabbak lesznek a poszttraumás stressz zavarra és kapcsolati problémákra, mint azok, akik sohasem tapasztaltak ilyesmit. Emellett, felnőttként sokszoros eséllyel viszik tovább az erőszakot, akár úgy, hogy bántalmazóvá válnak, akár úgy, hogy áldozattá.[3]

Mivel a párkapcsolati erőszak egy olyan társadalmi és kulturális jelenség, amelynek összetett mechanizmusa a közvélemény számára és intézményi szinten is javarészt ismeretlen, az ellene való küzdelemben nehéz mozgósítani mind a hivatalos szerveket, mind a közvéleményt a törvényi szabályozások és a rendszerszerű fellépés megvalósítása érdekében. Az pedig, hogy gyerekek párkapcsolati erőszak tanúivá válnak – amit feltétlenül a nőkkel szembeni párkapcsolati erőszak egy formájának kell tekintenünk –, egy még rejtettebb, többnyire el sem ismert jelenség; ennél fogva nagyon nehéz ezen a területen eredményeket elérni.

Fontos az is, hogy a gyermekbántalmazás más eseteivel ellentétben ez egy olyan erőszakforma, amelyet csakis a gyermekkel élő felnőtt ellen elkövetett erőszak felismerése során lehet azonosítani.[4]

A projekt és a kiadvány céljának pontosabb körülhatárolása végett szeretnénk hangsúlyozni, hogy a program résztvevői kizárólag olyan gyerekek, akik a párkapcsolati erőszak valamely formájának áldozatai voltak – akár közvetlenül, akár közvetetten, az anyjuk elleni szóbeli, lelki, testi vagy szexuális bántalmazás átélőjeként.

A következő oldalakon részletesen elmagyarázzuk, hogy a párkapcsolati erőszak megtapasztalása nemcsak az anyát és a gyermeket veszélyezteti mint önálló egyéneket, hanem befolyásolja a közöttük lévő érzelmi kapcsolatot is. Bemutatjuk, hogyan kezelik ezt a jelenséget három európai ország (Olaszország, Spanyolország és Magyarország) nőjogi szervezetei, akik a szabályozások, a törvényi háttér és a szolgáltatások különbségei ellenére mind sikeresen járulnak hozzá az anya-gyerek kapcsolat újjáépítéséhez a párkapcsolati erőszak után. Meglátásainkat és ajánlásainkat összefoglaltuk azok számára, akik ilyen helyzetekkel találkoznak.

Ennek a kiadványnak természetesen nem célja kimerítő útmutatást adni minden jó gyakorlathoz és módszerhez, inkább hozzá akar járulni a témáról szóló vitához, valamint a vonatkozó törvények, szabályzások, cselekvési tervek és szolgáltatások kialakításához, hogy így küzdjön a dominóhatás ellen, ami az erőszak ismétlődéséhez vezet, a jelenlegi és jövő nemzedékek érdekében.

[1] A FRA 2014 márciusában megjelent első statisztikai felmérése, amely 28 európai országban vizsgálta a nőkkel szembeni erőszak előfordulását. http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-technical-report
[2] AzENSZ Főtitkárságának 2006-os Gyermekbántalmazásról szóló Világjelentése.
[3] A Világkonferencia a Párkapcsolati Erőszakról (Szingapúr 1998), és a „Stop Párkapcsolati Erőszak" Világkonferencia (Ipswich 1999) már úgy tekintett a párkapcsolati erőszak tanújává válásra, mint olyan bántalmazási formára, amely egy szinten kezelendő a testi és lelki bántalmazással, a szexuális abúzussal és az elhanyagolással.
[4] A Giorgia Serughettivel készült interjú nyomán (2014. július). Serughetti részt vett a Spettatori e vittime: i minori e la violenza assistita in ambito domestic (Mentsd meg a gyermekeket, Olaszország) 2010-es kutatásában. Hálásak vagyunk mindazért a fontos és gazdag információanyagért, amit megosztott velünk.

1. FEJEZET

1.1 A B-SIDE-projekt
1.2 A projektben résztvevő partnerek
1.2.1 Pangea Nonprofit Alapítvány, Olaszország
1.2.2 Lilith Nőközpont, Latina, Olaszország
1.2.3 A.D.A.V.A.S. (Asociación de Asistencia a Víctimas de Agresiones Sexuales y Violencia de Género – Egyesület a Szexuálisan Bántalmazottak és a Nemi Alapú Erőszak Áldozatainak Támogatására), Salamanca, Spanyolország
1.2.4 NANE (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) Egyesület, Budapest, Magyarország
1.2.5 Együttműködő partner: A.L.E.G. (Association for Liberty and Equality of Gender - Egyesület a Nemek Szabadságáért és Egyenlőségéért), Nagyszeben, Románia

1.1 A B-SIDE-projekt

2008 óta a Pangea Alapítvány már Olaszországban is fellép a nőkkel szembeni erőszak ellen. Egyebek mellett támogatta a Piccoli Ospiti (Kicsi vendégek) programot is, amelynek célja a traumatizált anyák és gyermekeik közötti érzelmi kapcsolat ápolása és újjáépítése volt. A program az ország bántalmazás áldozataival foglalkozó központjaival összefogásban került kidolgozásra.

Mivel az olasz – és egyáltalán az európai – rendszerből hiányoznak a témára vonatkozó alapvető és rendszerszintű törvények és szolgáltatók, a Piccoli Ospiti rendkívül pozitív tapasztalataira építve 2012-ben a Pangea Alapítvány a DAPHNE III Program keretében azEurópai Bizottság elé tártaa *B-SIDE-projekt: az otthoni dominóhatás megállítása* című, nemzetközi civil együttműködés keretében megvalósuló projektet.

A cél az volt, hogy európai szinten vessék össze a különböző országok tapasztalatait, és:
- kidolgozzanak olyan felépülést támogató programokat, amelyek egyszerre segítik, hogy a traumatikus tapasztalatokon átesett anyák és gyermekeik visszanyerjék az önbizalmuk, és javítják az anya-gyermek kapcsolatot, hogy együtt, nagyobb bizalommal tudjanak a jövőbe tekinteni;
- kifejlesszenek egy olyan egységes módszert, amely képes a különböző országokban alkalmazott eltérő programok hatékonyságának értékelésére;
- növeljék a társadalmi tudatosságot és érzékenységet a bántalmazott nőkkel és gyermekeikkel kapcsolatban, valamint új intervenciós módszereket javasoljanak az állami és a magánszektor szociális szolgáltatói számára.

A B-SIDE-projektet a Pangea Alapítvány olasz és európai civil szervezetek közreműködésével valósította meg: partnerei a Lilith Nőközpont (Latina, Olaszország), az A.D.A.V.A.S. (Salamanca, Spanyolország), a NANE Egyesület (Budapest, Magyarország), valamint együttműködő partnerként az A.L.E.G. Egyesület (Nagyszeben, Románia).

Az európai partnerek munkájának összehasonlítása igen hasznosnak bizonyult, mert a nagyon különböző társadalmi és jogi adottságok ellenére sikerült közös nevezőre jutni, és olyan intervenciós és értékelési módszereket találni, amelyek további európai országokban is alkalmazhatóak az egyes helyekre jellemző, sajátos körülményektől függetlenül.

A résztvevő szervezeteknek lehetősége nyílt arra, hogy egy online fórumon eszmecserét folytassanak a párkapcsolati erőszak gyermek és felnőtt áldozataival dolgozó, helyi szakemberekkel (pl. a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival), és egyúttal a szélesebb közönséggel is. Ugyanezek a fórumok lehetővé tették hasznos anyagok megosztását annak érdekében, hogy a párkapcsolati erőszak által veszélyeztetett nőket és gyerekeket, valamint a jelenséghez kapcsolódó problémákat több megértés övezze, illetve megkönnyítette olyan tartalmak megosztását, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy megállítsák az erőszak nemzedékről nemzedékre öröklődését.

Nem létezik megfelelő intézményi válasz a párkapcsolati erőszak által veszélyeztetett nők és gyermekek szükségleteire. Ez a projekt egyik tapasztalata, és a beszámolóban felvázolt kritikus pontok egyike. Célunk, hogy hasonló kezdeményezésekre ösztönözzük a területen dolgozókat, és ezáltal erősítsük a küzdelmet a nőket és gyerekeket veszélyeztető párkapcsolati erőszak ellen.

1.2 A projektben résztvevő partnerek

1.2.1 A Pangea Nonprofit Alapítvány

A Pangea Alapítvány egy független nonprofit szervezet, amely 2002 júliusában alakult azzal a céllal, hogy síkra szálljon az emberi jogokért, mindenek előtt pedig a nők jogaiért, és hogy a szegénység, a hátrányos megkülönböztetés és az erőszak ellen küzdjön.

A Pangea egyrészt fenntartható gazdaságokat és mikrofinanszírozási rendszereket támogat, másrészt a jogok ismeretére és gyakorlására ösztönöz azzal, hogy előmozdítja nők, gyermekek és teljes közösségek jólétét és aktív politikai részvételét.

Jelenleg Afganisztánban, Indiában és Olaszországban irányít projekteket, de 2002 óta támogatott programokat Nepálban, a Kongói Demokratikus Köztársaságban és Dél-Afrikában is, összesen mintegy 52000 nő és ugyanennyi család részvételével. 2008-ban a gazdasági krízis nyomására Olaszországban is felvette a harcot a nőkkel szembeni erőszakkal.

Azóta a Pangea Alapítvány öt olaszországi bántalmazással foglalkozó központot támogat (Milánó, L'Aquila, Viterbo, Latina és Caserta). Fizeti a létesítmények működési költségeit, támogatja az áldozatokat befogadó programokat (beleértve a pszichológiai kezelések díját), és megtéríti a nők jogi költségeit is.

A Piccoli Ospiti (Kicsi vendégek) projekt: 2008 óta a Pangea Olaszországban bántalmazott nőket és párkapcsolati erőszak tanúivá vált gyerekeket támogat. A Piccoli Ospiti pillérei: az anya-gyerek kapcsolatot erősítő pszichológiai segítség és a játékos-nevelő foglalkozások. Távol az erőszaktól az anyák és gyermekeik biztonságban feldolgozhatják a közösen átélt traumát, és megalapozhatnak egy kiegyensúlyozott kapcsolatot.

Online erőszakellenes ügyfélszolgálat/portál: 2008 óta a Pangea egy online ügyfélszolgálatot működtet: www.sportelloantiviolenza.org. A portál tartalma: nőkkel szembeni erőszakkal és gender sztereotípiákkal kapcsolatos hírek és információk, segélyszámok, segélyszolgálatok címei, valamint nőket és gyermekeket védő törvénycikkelyek. Az online fórumon információt kérőket felvilágosítjuk a nemi alapú erőszak formáiról, és felajánlunk nekik egy online kitölthető speciális tesztet is.

Vodafone Angyal Projekt: 2009-től 2011-ig Rómában a Pangea Alapítvány egy erőszak-megelőző projektet irányított olyan nők bevonásával, akik életveszélyes zaklatás áldozatai voltak.

Lobbizás, érdekképviselet és hálózatépítés: a Pangea Alapítvány Olaszországban olyan országos hatókörű törvényekért és szabályozásokért dolgozik, amelyek diszkrimináció ellenesek, fellépnek a nőkkel szembeni erőszak ellen, és képviselik a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek érdekeit. Célja még, hogy fokozza a jelenséggel kapcsolatos tudatosságot mind a közbeszédben, mind a diákok és egyetemisták körében.

A Pangea szervezője és résztvevője volt számos találkozónak, ezek közül a legjelentősebbek:

- 2009-ben két nemzetközi találkozót tartott az afgán, indiai, mozambiki, lengyel, libanoni és olasz civil társadalom képviselőinek részvételével: *A CEDAW és a nemi alapú erőszak nemzetközi perspektívából: a tapasztalatok összevetése és a Hálózatok és akciók a nőkkel szembeni erőszak elleni küzdelemben. Globális tapasztalatok és ismeretek.*

- 2010–2011-ben a Pangea elindította és koordinálta a Folyamatban lévő munka: a CEDAW 30 éve című platform tevékenységét, melynek gyümölcse egy nőjogi árnyékjelentés volt. Ezt az ENSZ-nek 2011-ben, az olasz parlamentnek pedig 2012-ben mutatta be.
- 2012-ben összehozott egy találkozót az olasz civil szféra képviselői és a nőkkel szembeni erőszakkal foglalkozó ENSZ különmegbízott[5] között, és szervezett egy panelt az ENSZ Emberi jogok tanácsa XX. ülésszakában a nőkkel szembeni erőszakról, a nőgyilkosságokról, és az 1325-ös számú ENSZ állásfoglalás olasz recepciójáról.[6]
- 2012 októberében az alapítvány más olasz szervezetekkel karöltve megszervezte a Soha többé erőszak című, a nőkkel szembeni férfierőszakkal és a nőgyilkosságokkal foglalkozó kongresszust. A kongresszus felszólította az olasz kormányt, hogy hozzon létre az erőszak elleni küzdelmet és a megelőzést szolgáló szakpolitikát, és ratifikálja az Isztambuli Egyezményt.
- 2013 márciusában az ENSZ Nők Helyzetével Foglalkozó Bizottsága (CSW) 53. ülésének NGO szekciójában a Pangea szervezett és moderált egy panelt Olaszországról, amelynek címe *Nőkkel szembeni erőszak - Nőgyilkosság volt.*[7]
- 2013 és 2014 között a civil társadalom képviselőjeként részt vett az olasz kormány Egyenlő Esélyekért Szakosztályának munkacsoportjában. A munkacsoport módosította a nőkkel szembeni erőszak elleni közdelem Nemzeti Akciótervét, ezúttal figyelembe véve az áldozatok rehabilitációját, a gender sztereotípiákat, az oktatást és az iskolai-felsőoktatási rendszert. Szintén részt vett a Lazio régióról szóló konzultációban, melynek során módosították a regionális erőszak ellenes törvényeket.
- 2014 januárjában az Európai Unió Bírósága által kezdeményezett, *Az áldozatok helyzete a büntetőeljárás során: egy európai uniós bírósági protokoll felé* című, az Esélyegyenlőségi Hivatalban megtartott tréning részeként a Pangea bemutatta *Az áldozatok támogatása: a nemi alapú erőszak áldozatai számárahozzáférhető általános szolgáltatások és segítség* című jelentését.
- 2014 júliusában koordinálta azt az egyesületi hálózatot, amely összeállított és bemutatott egy jelentést a Pekingi Akció Platform reformjainak 2009–2014 közötti megvalósításáról.[8]
- 2014 novemberében ismertette egy felmérés eredményeit, amely Olaszország 25 legnagyobb községében vizsgálta a nőkkel szembeni erőszak megelőzésére és leküzdésére bevezetett rendeleteket és azok hatékonyságát.

1.2.2 A Lilith Nőközpont

A latinai Lilith Nőközpont önkéntes egyesületként alakult 1986 februárjában, hogy *„megvédje a nők méltóságát mind munkahelyi kapcsolataikban, mind magánéletükben. Fő célunk a nőkkel szembeni erőszakos viselkedés megelőzése és felszámolása. Ha egy nő méltósága sérült, az egyesület kész a büntetőeljárás során felvállalni a sértett felet, [...], bántalmazással foglakozó központokat és/vagy menhelyeket hoz létre bántalmazott nők számára, képzéseket szervez. Vállalja azt is, hogy az egyesület célcsoportjának védelméért felelős közszolgálatok személyzetét folyamatosan friss információkkal látja el. ”*

Ezért 1991 áprilisa óta a Lilith Nőközpont tagja az Erőszakellenes Központok és Nőotthonok Nemzeti Hálózatának. A hálózat 2008-ban hivatalos formát váltott, és létrejött belőle a D.I.Re Erőszakellenes Nemzeti Szövetség, melynek a Lilith Nőközpont alapító tagja.

2008-ban a Lilith Nőközpont lett Latina Község Területi Tartalom és Akció-koordinátora az olasz kormány Jog- és Esélyegyenlőségi Tárcája által fenntartott Nemzeti Erőszakellenes Hálózat (ARIANNA) égisze alatt. Az ARIANNA tömöríti az ország bántalmazással foglalkozó központjait, menhelyeit, szociális szolgáltatóit, egészségházait, kórházait, valamint a rendőrséget, a bíróságokat, és az oktatási-nevelési intézményeket.

1997 óta az egyesület szerepel Lazio Önkéntes Egyesületeinek Regionális Jegyzékén és Latina Község Önkéntes Szervezeteinek Jegyzékén is. 1996 és 2009 között egy helyi erőszakellenes központot irányított, 2011-ben tevékenysége kiterjedt a Latina 2. kerületre is.

A Lilith vezeti a Latina Község központjában található Emily Menhelyet. A menhelyet Latina Provincia Szociálpolitikai Szektorja akkreditálta, és működését a község is engedélyezte.

Az erőszakellenes központ 1991 óta működik, és a hét öt napján, napi kétszer 3 órában fogad nehéz helyzetbe került nőket. A fogadóórák alkalmával mindig legalább két főnyi személyzet van jelen. Ezt a tevékenységet egy 24 órás

[5] *Rashida Manjoo a nőkkel szembeni erőszakkal foglalkozó ENSZ különmegbízott*
[6] *http://lavorincorsa30annicedaw.blogspot.it/2012/06/panel-alle-nazioni-unite-di-ginevra.html*
[7] *http://www.pangeaonlus.org/2013/09/05/fondazione-pangea-alla-commission-the-status-women-Y4qDD54Zh90in3sy1rndIl/index.html#.VBtFv2PgW24*
[8] *http://www.pangeaonlus.org/2014/07/24/rapporto-sull-attuazione-della-piattaforma-azione-pechino-0rFgjTDWqfCFoUMvAebKaM/index.html#.VBtGX2PgW24*

telefonos segélyszolgálat is kiegészíti. Ügyvédek önkéntes munkája révén a központ jogi tanácsadást is biztosít, valamint önsegítő csoportokat is szervez.

Az Emily Menhely címét szigorúan bizalmasan kezeljük, hiszen olyan nőket és gyerekeket fogad, akik az életveszély elől menekültek ide. A menhely egyszerre legfeljebb 7 vendéget tud befogadni, ezek mind testi és/vagy lelki erőszakot túlélt nők és gyerekek.

2008 óta a Pangea Alapítvány által irányított, a párkapcsolati erőszak elszenvedőjévé és/vagy tanújává vált gyerekek rehabilitációját szolgáló Piccoli Ospiti projektnek is az Emily Menhely az otthona. Bentlakó nők és korábbi vendégek is részt vesznek benne gyermekeikkel.

A Lilith Nőközpont dokumentációs központja és nőügyi szakirodalmat kínáló könyvtára a nyilvánosság számára is hozzáférhető. Emellett a Nőközpont a nemi alapú erőszak megelőzésével foglalkozó, valamint a témával kapcsolatos tudatosságot fokozó kurzusokat, szemináriumokat, és egyéb képzéseket szervez a területi iskolák tanári kara és diákjai számára.

1.2.3 Asociación de Asistencia a Víctimas de Agresiones Sexuales y Violencia de Género – A.D.A.V.A.S (Egyesület a Szexuálisan Bántalmazottak és a Nemi Alapú Erőszak Áldozatainak Támogatására)

Az A.D.A.V.A.S. egy salamancai bázisú nonprofit szervezet, célja a nők és gyermekek védelmezése az erőszak ellen. Az áldozatok hatékony segítését és védelmét szolgáló tevékenységeket támogat. Szakképzett csapata ingyenes szolgáltatásokat nyújt: egy szociális munkástól szociális segítséget, egy pszichoterapeutától és egy zeneterapeutától lelki támogatást, és egy ügyvédtől jogsegélyt kaphatnak a rászorulók.

Az A.D.A.V.A.S. tagja a Szexuálisan Bántalmazott Nőket Támogató Egyesületek Nemzeti Szövetségének, amelyet 1996. július 30-án egy minisztériumi rendelet közhasznú szervezetnek nyilvánított. A Szövetség éveken át együttműködött az Egészségügyi, Szociális és Egyenjogúsági Minisztériummal, és közös nemzeti programot dolgoztak ki a szexuális és párkapcsolati erőszak megelőzésére és az áldozatok mindenre kiterjedő ellátására. Továbbá, hála a Munkaügyi és Társadalombiztosítási Minisztérium anyagi támogatásának, a Szövetség olyan megelőző és ellátó programokat irányít, amelyek célcsoportja a Spanyolországban élő külföldi női áldozatok.

Jelenleg az A.D.A.V.A.S. irányítja a Szövetség egyik legfontosabb projektjét. A projekt célja a szexuális és párkapcsolati erőszak megelőzése, módja pedig a résztvevők felvilágosítása a nemi egyenlőségről. Ez a projekt már számos oktatóközpontba eljutott.

Helyi és regionális szinten az A.D.A.V.A.S. együttműködési szerződést kötött Salamanca városi tanácsával és a regionális Családi és Esélyegyenlőségi Minisztériummal (ezen belül a Nőügyek Főigazgatóságával). Az A.D.A.V.A.S. Kasztília és León Női Áldozat Segítő Hálózatának egyik szakosított központja.

Amellett, hogy folyamatosan koordinál intézmények, hivatalok és egyéb szociális szervek között, az A.D.A.V.A.S. magántámogatók pénzéből olyan speciális projekteket indított, mint a *Gyerekkori és fiatalkori erőszakmegelőzés* (Obra Social La Caixa), és a *Segítő csoportok a párkapcsolati erőszak női túlélőinek szociális és érzelmi támogatására* (Premio 2008 de Caja España).

2005 óta az A.D.A.V.A.S. egy párkapcsolati erőszak tanúivá vált gyerekeknek szóló terápiás programon dolgozik. A program célkitűzéseit a női áldozatok és gyermekeik igényeit méltányolva alakították ki, ezek: a traumatizáló élmény feldolgozása, az anya-gyerek kapcsolat újjáépítése, a gyermekbántalmazó apa korai felismerése és a bántalmazás megelőzése, valamint annak megakadályozása, hogy a gyerekek továbbvigyék a nemi alapú erőszakot felnőtt életükbe.

Az A.D.A.V.A.S. fennállása óta képez a nőkkel és gyerekekkel szembeni erőszakkal kapcsolatba kerülő diákokat és hivatásosokat – szociális munkásokat, pszichológusokat, ügyvédeket, fegyveres testületi tagokat, egészségügyi dolgozókat, előadókat és tanárokat.

1.2.4 Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen – NANE Egyesület

A NANE Egyesület egy alulról szerveződő, női, feminista civil szervezet, amelyet 1994 februárjában alapítottak a nők emberi jogaira érzékeny nők. A NANE Egyesület a kezdetektől a nőkkel szembeni erőszakra összpontosít, missziója a nők és lányok számára biztonságos nyilvános és magántér megteremtése. Mivel olyan rendszerben tevékenykedünk, amely nem gyerekbarát, és nem érti a párkapcsolati erőszak mechanizmusát sem, az eseteink többségében foglalkozunk közvetve vagy közvetlenül párkapcsolati erőszak áldozataivá váló gyerekekkel is.

A nőknek és gyermekeiknek szóló szolgáltatások mellett a NANE Egyesület érdekképviselettel, társadalmi tudatosság-növeléssel, önkéntesek képzésével, szakmai anyagok megjelentetésével, törvények és szakpolitikai döntések értékelésével és kidolgozásával is foglalkozik, valamit nemzetközi testületeknek jelent a nőkkel szembeni erőszakról Magyarországon.

A NANE első programja – a bántalmazott nők és gyermekek segélyvonala – 1994 áprilisában indult, és a mai napig képzett önkéntesek munkájával működik. 2000 és 2006 között működtedtünk egy emberkereskedelem megelőzésére szolgáló információs telefonvonalat, ez külföldön munkát vállaló fiataloknak segített a terveik kockázatelemzésével. 2012 óta a NANE a szexuális erőszak és szexuális bántalmazás áldozatai számára is működtet egy segélyvonalat a KERET Koalíció tagjaként (KERET Segélyvonal). Mindkét segélyvonal aktív, és Magyarország területéről bárhonnan elérhető, vagy ingyenesen, vagy egy helyi hívás áráért.

A NANE a WAVE (Women Against Violence in Europe – Európai Nők az Erőszak Ellen) nemzetközi hálózat tagja. Az egyesület több mint 20 nemzetközi projektben vett részt, ezek többsége párkapcsolati erőszakkal, míg mások szexuális erőszakkal vagy szexuális kizsákmányolásért folyó emberkereskedelemmel foglalkoztak. A projektumok során biztosítottuk, hogy az ajánlások vagy jó gyakorlatok kidolgozásakor az új közép- és kelet európai tagállamok szempontjai is érvényesüljenek.

20 éves tevékenysége során a NANE közreműködött egy olyan párkapcsolati erőszakról szóló kézikönyv kidolgozásában, amely a magyar rendőrség és a gyermekvédelmi szolgálat dolgozói, továbbá pszichológusok, egészségügyi dolgozók, és jogászok számára készült. A jó gyakorlatokat tartalmazó kézikönyv jelentős része azokkal a veszélyekkel foglalkozik, amelyeket egy erőszakos partner jelenthet a gyermekekre a különválás előtt, alatt és után, de a párkapcsolati erőszak által érintett gyerekek védelmét szolgáló jó gyakorlatok is helyet kaptak benne. Az Európai Trauma Hálózat tagjaként a NANE részt vett egy gyermekkori poszttraumás stressz zavarról szóló nemzetközi tréningfilm és a kísérő anyagok kidolgozásában is. További, a NANE közreműködésével született nemzetközi forrás az *Erő a változáshoz*[9] avagy *Hogyan szervezzünk és működtessünk önsegítő csoportokat párkapcsolati erőszak áldozatainak és túlélőinek?* Ez szintén egy jó gyakorlatokat tartalmazó kézikönyv, amely közvetve foglalkozik a párkapcsolati erőszak által érintett gyerekekkel is, ugyanis felkészíti a bántalmazó partnerrel élő, vagy bántalmazó partnert elhagyó nőket arra, hogy felismerjék, milyen hatása van a párkapcsolati erőszaknak a gyermekeikre.

Ezen kívül a NANE részt vett két gyerekekkel, fiatalokkal és párkapcsolati erőszakkal foglalkozó nemzetközi jó gyakorlat kidolgozásában. Két, tanárok és ifjúságsegítők számára készült kézikönyv összegzi ezek eredményeit. Az egyik olyan gyerekekre összpontosít, akiknek a családjában az egyik szülő bántalmazza a másikat, a másik kézikönyv pedig a tizenévesek intim kapcsolataiban felbukkanó erőszakot tárgyalja. A NANE önkénteseit rendszeresen meghívják iskolákba, kollégiumokba és ifjúsági csoportokba, ahol e két kézikönyv alapján foglalkozásokat tartanak. Emellett akkreditált képzéseket kínálunk olyan tanárok számára, akik használni akarják a kézikönyveket.

Az egyesület mentorálással, képzésekkel, és forrásanyagok biztosításával folyamatosan támogatja azokat a helyi civil szervezeteket, melyek a nőkkel szembeni erőszak terén dolgoznak vagy kívánnak dolgozni.

1.2.5 Együttműködő partner: Egyesület a nemek szabadságáért és egyenlőségéért – A.L.E.G.

Az A.L.E.G. egy nagyszebeni (Románia) NGO, amely 2004 óta aktívan támogatja a nemi egyenlőség ügyét és a nemi alapú erőszak elleni küzdelmet. Az A.L.E.G. kapcsolattartó tag a WAVE (Európai Nők az Erőszak Ellen) hálózat koordináló bizottságában, tagja az AWID-nak (Egyesület a Női Jogokért a Fejlődésben), és 2012 óta az ASTRA Hálózat (Közép-kelet Európai Regionális Hálózat a Szexuális és Reprodukciós Egészségért és Jogokért) igazgatói bizottságá-

[9] *A kézikönyv angol nyelvű változata innen letölthető: http://www.nőksaid.org.uk/core/core_picker/download.asp?id=1963*

nak is tagja. Helyi szinten tagjai vagyunk az Esélyegyenlőségi Bizottságnak és a nagyszebeni Szociális Szolgáltatók Hálózatának.

Az A.L.E.G. kis helyi szervezetként indult, és mind hatókörét, mind tevékenységei és partnerei számát illetően sokat fejlődött. Az elmúlt néhány évben több nagy Európai Uniós projektben is részt vett a Daphne, a Grundtvig, az EEA (Európai Gazdasági Térség) és a „Youth In Action Programme" (Fiatalok Lendületben Program) anyagi támogatásával. Az A.L.E.G. oktatómunkával és a társadalmi tudatosságot növelő kampányokkal küzd a nemi sztereotípiák és diszkrimináció ellen. A nemi alapú erőszak túlélőit és gyermekeiket tanácsadással segíti az erőszak okozta trauma feldolgozásában.

2005 óta az A.L.E.G. helyi és nemzeti szinten is támogatja a nemi alapú erőszak túlélőit. A tevékenységük 3 szolgáltatásra fókuszál:

Tanácsadás és segítségnyújtás: információszolgáltatás, krízishelyzetben lelki segély és jogi tanácsok, továbbá hosszú távú, egyénre szabott, a trauma utáni felépülést segítő programok. Ezen kívül az A.L.E.G. tanácsadást kínál párkapcsolati erőszak által közvetlenül vagy közvetve érintett gyerekeknek is, acélból, hogy megelőzzék az erőszakos minták továbbadását, aminek következtében a gyermekek később maguk is elkövetőkké vagy áldozatokká válhatnak.

A nőkkel szembeni erőszakkal és a nemi egyenlőséggel kapcsolatos tudatosság fokozására kidolgozott iskolai akciók, nevelőtáborok, közéleti kampányok, éves Nemi Egyenlőség Fesztivál stb.

Lobbizás, érdekképviselet és hálózatépítés: Az A.L.E.G. lobbizik az állami törvények és szabályozások módosításáért, hogy azok hatékonyabb eszközök legyenek a nemi alapú erőszak ellen. 2012-ben bekapcsolódtunk abba a munkacsoportba, amely kidolgozta az országos stratégiát a párkapcsolati erőszak megelőzésére és leküzdésére. A stratégiát a román kormány 2012 novemberében elfogadta. Az A.L.E.G. érdeme, hogy a stratégia előirányozza a társadalmi nemi szerepek iskolai oktatását, mellyel a hagyományos, a férfiasságot az agresszivitással, a nőiességet pedig az engedelmességgel azonosító társadalmi nemi normák megváltoztatására törekszünk. 2013-ban 8 NGO-val együtt elindítottunk egy projektet, amellyel a megelőző távoltartás alkalmazását is bevezető új párkapcsolati erőszak törvény végrehajtását követjük.

Ugyan az A.L.E.G. nem bonyolított le felépülést támogató programokat, együttműködő partnerként mégis sokféleképpen hozzájárult a B-SIDE-projekthez. Összegyűjtötte a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekkel folytatott tanácsadó munkából leszűrt következtetéseket, és a jó gyakorlatok leírásait is. Adatokat és információkat szolgáltatott a román nemzeti törvényhozásról és a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekkel kapcsolatos intervenciós módszerekről. Szakvéleményezőként részt vett a kézikönyv írásában is. Az A.L.E.G. egyik pszichológusa tanulmányi úton járt Olaszországban és Magyarországon, és útja során összevetette az alkalmazott módszereket, új intervenciós módokat tanult, és ismertette a romániai jó gyakorlatokat és intervenciós programokat. Az A.L.E.G. románra fordította a program összes kulcsfontosságú anyagát, és hozzájárult a bloghoz és a kézikönyvhöz is. Végül, de nem utolsó sorban pedig a weboldalán létrehozott egy linket, amely az online platformhoz és a projekt weboldalához vezet, és eljuttatta a kézikönyv angol nyelvű változatát az érdekelt hálózatoknak és intézményeknek.

2. FEJEZET

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek támogatásának, valamint az anya-gyermek kapcsolat helyreállításának fontossága párkapcsolati erőszak után

2.1 A jelenség meghatározása és leírása
2.2 A jelenség társadalmi szintű megközelítése
2.3 Az anya-gyermek kapcsolat helyreállításának fontossága párkapcsolati erőszak túlélőinél

2.1 A jelenség meghatározása és leírása

„Családon belüli párkapcsolati erőszak által érintett a gyermek, ha a számára legfontosabb érzelmi és viszonyítási pontot jelentő felnőtt – vagy gyermek – testi, szóbeli, lelki, szexuális vagy gazdasági erőszak áldozata. Az erőszakot a gyermek megtapasztalhatja közvetlenül (látó- és/vagy hallótávolságon belül van), közvetetten (utólag szerez tudomást az erőszakról), és/vagy az erőszak hatásain keresztül."[1]

A párkapcsolati erőszak sokféle formában jelentkezhet, és a gyermekek akaratlanul részeseivé válnak. Lehet, hogy a bántalmazó partner az anyára irányuló fenyegetéseivel lealacsonyítja az anyát a gyermek szemében, lehet, hogy az anya iránti bosszúból magát a gyermeket bántalmazza, és lehet, hogy végül megöli az anyát és a gyermeket is.

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermeket bevonhatják az anyával szembeni erőszakos cselekménybe, de ő maga is célponttá válhat. Mind az olasz, mind az európai sajtóban találhatunk tudósításokat bántalmazó apákról, akik a nőt és a gyermekeket is meggyilkolták.

Akár közvetett, akár közvetlen, az erőszak fájdalmas és rémisztő tapasztalat. A gyerekek is érzékelik a kétségbeesést, a szorongást, és a folytonos rettegést, ami a bántalmazó kapcsolatban élő anya életét áthatja. Lehet, hogy a gyerekek tudják, mi történik, lehet, hogy látják a következményeket, például a törött tárgyakat, vagy a családtagok testén a zúzódásokat. Ha egy gyermek sorozatosan erőszakos események tanúja, az rontja életminőségét, veszélyezteti személyes fejlődését, és mind személyes, mind közösségi kapcsolatteremtési képességét.

Az ilyen gyermek hamar a rossz közérzet jeleit mutatja, úgy mint stressz, depresszió, felnőttes viselkedésformák, iskolai és koncentrációs nehézségek, csökkent empátiás készség, alacsony önértékelés, és az önbecsülés hiánya.[2]

Hosszú távú kockázatok: kábítószerélvezés és alkoholfogyasztás, a családon belül elsajátított erőszakminták generációról generációra történő átöröklődése. Ez azt jelenti, hogy a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek

[1] *A meghatározás forrása az olasz Gyermekkori Bántalmazás és Rossz Bánásmód Elleni Szolgálatok Koordinátora (CISMAI).*
[2] *A párkapcsolati erőszak nőkre és gyermekekre gyakorolt hatásának részletes leírását, és a leküzdésére használt módszerek bemutatását ld. IV. fejezet.*

felnőttként nagyobb eséllyel tanúsítanak erőszakos magatartást. Sokukból bántalmazó lesz, vagy éppen ellenkezőleg, megalázkodó viselkedésük miatt erőszak áldozatává válnak. Ami közös bennük, hogy az erőszakot legitim kapcsolati formának tekintik, főként párkapcsolatokon belül.

2.2 A jelenség megközelítése társadalmi szinten

Annak ellenére, hogy a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek jelensége gyermekbántalmazásnak minősül, és mint ilyen, része az Isztambuli Egyezménynek (Magyarország kormánya 2014-ben aláírta ezt az egyezményt, ám az Országgyűlés e kiadvány nyomdába kerüléséig nem ratifikálta), elterjedtségét és hatását még mindig durván alábecsülik. A társadalom is homokba dugja a fejét, de a gyerekeket és az anyákat hatékonyan védelmező és segítő törvények és szakpolitikai megoldások is hiányoznak.

A jelenség megértését leginkább az nehezíti, hogy az anyával szembeni párkapcsolati erőszakot nem hozzák összefüggésbe a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekkel, sem az erőszak rendkívül súlyos, nemzedékről nemzedékre átörökítődő következményeivel. A közvélemény a párkapcsolati erőszakot a nő/férfi páros dinamikájával magyarázza, és tagadja, hogy ennek közvetlen hatása lehet a gyermekre. Ez mindenek előtt az uralkodó patriarchális kultúra hatása, amely számára az apai szerep szent és sérthetetlen.

Ha az anyát bántalmazza a partnere, a gyermek azt a hibás példát látja, hogy az erő és a hatalom a másik (főként a másik nem) méltóságának és tiszteletének rombolására szolgál. A párkapcsolati erőszak kontextusából egy helyzetével visszaélő férfi szerepmodellje bontakozik ki. Ez roncsolja a gyermek pszichéjét, érzelmi és társas kapcsolatteremtő képességét, súlyos esetben pedig kognitív készségeit is. Sajnos a közvélemény hajlamos felmenteni az erőszakos apát, vagy viselkedése teljesen láthatatlan számukra. Emiatt aztán kevés hangsúlyt kap, hogy azok a gyerekek, akik erőszakos közegben élnek, súlyos kockázatnak vannak kitéve, amely veszélyezteti a jelenbéli és a jövőbeni személyes egyensúlyukat.

2.3 Az anya-gyermek kapcsolat helyreállításának fontossága párkapcsolati erőszak után

Általánosságban elmondható, hogy azok a gyerekek, akiknek a környezetében párkapcsolati erőszak történik, erős bűntudattal viaskodnak, kaotikus az érzelmi világuk, és mindezt szélsőségesen merev nemi sztereotípiák súlyosbítják. Az anyák pedig eközben sokszor komoly nehézségek elé néznek, amikor megpróbálnak szülőként helytállni, mivel energiájuk nagy része a saját pszichikai és testi biztonságuk védelmére megy el.[3]

Az Európai Unió többnyire olyan programokat támogat, amelyekben az erőszak áldozatai és a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek külön-külön kapnak segítséget. Ezek a programok terápiás módszerekkel támogatják az anya vagy a gyerek felépülését, azaz csak részlegesen segítenek, mert nem a kapcsolat újjáépítésére összpontosítanak. Az áldozatok nem kapnak segítséget a közös jövőbeni életükhöz szükséges egyensúly kiépítéséhez.

Olyan célzott fellépés szükséges, amelyben az anya bántalmazó kapcsolatból való kilépésének része a gyermek is. Ennek hiányát társadalmunk már ma is érzi, az általa kiváltott dominóhatással pedig majd a jövőben szembesül.

Az bántalmazással foglalkozó központok dolgozói többnyire tisztában vannak ezzel a problémával, azonban nincs lehetőségük olyan sajátos módszerek, eszközök vagy programok kidolgozására, amelyek az anya, a gyermek, és a kettőjük kapcsolatának a felépülését is hathatósan támogatnák. Ennek oka részben az anyagiak hiánya, nagyobb részt azonban a kipróbált és hozzáférhető módszerek hiánya.

Éppen ezért a B-SIDE-projekt arra törekszik, hogy kidolgozzon és teszteljen olyan intervenciós eszközöket, amelyek bevonják mindkét felet, és helyreállítják a szerepek egyensúlyát és a harmonikus anya-gyerek kapcsolatot. Fontos,

[3] A párkapcsolati erőszak nőkre és gyermekekre gyakorolt hatásának részletes leírását, és a leküzdésére használt módszerek bemutatását ld. IV. fejezet.

hogy mindkét fél felismerje, milyen negatív hatásai voltak az erőszaknak a kettőjük kapcsolatára, az érzelmeikre, a gondolataikra, és a gyakorlati képességeikre. A cél, hogy anya és gyerek közösen megleljék a módját a nehézségek áthidalásának, és együtt, erősebben és magabiztosabban tekintsenek a jövőbe.

Habár a párkapcsolati erőszak súlyos hatást gyakorolhat az érintett nőkre és gyerekekre, mégis számos módja kínálkozik a segítő beavatkozásnak. A gyermek jóléte és egészsége a kockázati és védő tényezők arányának, valamint az egyensúly helyreállításának függvénye. Azaz, a traumatizáló élmény feldolgozását segítő beavatkozásoknak ki kell egészülniük a gyermek rezilienciáját fokozó beavatkozásokkal.

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek/fiatalok és anyjuk fogadása egy védett, biztonságos helyen, távol az erőszak színhelyétől, és az új „kiscsalád" felépítése az első lépések afelé, hogy megtalálják helyüket a társadalomban, és megalapozhassák közös, erőszakmentes jövőjüket.

3. FEJEZET

A párkapcsolati erőszak által érintett gyermekekre vonatkozó jogi helyzet európai szinten és a négy résztvevő országban

3.1 Jogi helyzet az Európai Unióban
3.2 Az olaszországi jogi helyzet
3.3 A spanyolországi jogi helyzet
3.4 A magyarországi jogi helyzet
3.5 A romániai jogi helyzet

3.1 Európa Tanács és Európai Unió

Az elmúlt évek során a nőkkel szembeni erőszak megelőzését és megfékezését, valamint az érintett gyermekek jogainak védelmét szolgáló európai jogi szabályozás sokat fejlődött, de a tagállamok előtt még hosszú út áll.

2000-től 2011-ig, azaz az Isztambuli Egyezmény (Az Európa Tanács Egyezménye a Nők Elleni és a Családon Belüli Erőszak Megelőzéséről és Felszámolásáról[1]) létrejöttéig a következő döntő fontosságú lépések történtek:

2004: a 2004/80/EC-es (IV.29.) Irányelv[2] a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről úgy rendelkezik, hogy a tagállamoknak *„a területükön szándékosan elkövetett erőszakos bűncselekmények áldozatainak nyújtott kárenyhítés tekintetében nemzeti jogszabályaik előírják egy olyan rendszer meglétét, amely igazságos és megfelelő kárenyhítést biztosít az áldozatok számára."*

2010: az Európa Tanács párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekekkel kapcsolatos ajánlásának (1905 (2010)[3]) nyomán született meg az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének határozata (1714 (2010)[4]). Ezekre a Miniszterek Bizottságától érdemi válasz 2011 januárjában érkezett (2011/12473, I.24.[5]).

A dokumentumok alapján leszögezhetjük, hogy a tagállamokban növekszik a – legalábbis elméleti – tudatosság a jelenség mértékéről és súlyáról. A Parlamenti Közgyűlés határozata megfogalmaz bizonyos alapvető normákat, például, hogy a párkapcsolati erőszak által érintett gyermek, aki szem- vagy fültanúja anyja bántalmazásának, vagy annak nyomait vagy következményeit érzékeli, minden esetben potenciálisan súlyos lelki erőszak áldozata. Leszögezi továbbá, hogy a tagállamoknak „folyamatosan keresniük kell ilyen gyermekek támogatására szolgáló innovatív módszereket és megközelítéseket", és arra kell törekedniük, hogy „a párkapcsolati erőszak által érintett gyermekek helyzetéről szóló ismeretek terjedjenek, az ezzel kapcsolatos tudatosság növekedjen, és hogy a nemzeti

[1] *http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm (angolul, hivatalos magyar fordítása még nincs)*
[2] *http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0080&from=HU*
[3] *http://www.assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/EREC1905.htm*
[4] *http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1714.htm*
[5] *http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=13093&Language=EN*

jogalkotásban és közpoltikákban helyet kapjon az ilyen helyzetben levő gyerekek fokozott jogvédelme, mégpedig interdiszciplináris (szakmaközi) módon, magában foglalva a gender mainstreaming-et (a nők és férfiak egyenlősége elvének minden szinten való érvényesülését). Így különösen a párkapcsolati erőszakot is magában foglaló esetekben a büntetés, vagy az ilyen módon lelki bántalmazás áldozatává vált gyermekek anyagi kártérítése körében. Felhívja az Európa Tanács a tagállamokat arra is, hogy erősítsék a jogi és közigazgatási szabályozásban a párkapcsoalti erőszak által érintett gyermekek helyzetének különös figyelembe vételének kötelezettségét.

Az ajánlások szerint a gyermeknek joga van a kölcsönös tisztelet szellemében fogant neveléshez és az erőszakkal szembeni védelemhez, de ugyanilyen fontos az erőszak nemzedékek közötti dominóhatásának megtörése és megelőzése.

Magyarország 2010. november 29-én szintén aláírta az Európa Tanács 2007-ben született, és 2010-ben hatályba lépett ún. Lanzarote-i Egyezményét *a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen* (CETS No.: 201), de a mai napig (2014 vége) nem ratifikálta azt. Az egyezmény kimondja, hogy a családban történő szexuális bántalmazással szemben a gyerekeknek ugyanolyan védelemhez van joguk, mint a családon kívüli elkövetőkkel szemben.[6]

Isztambuli Egyezmény

A fenti ajánlások nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek ügye belekerült *Az Európa Tanácsnak a Nők Elleni és a Párkapcsolati Erőszak Megelőzéséről és Felszámolásáról* szóló egyezményébe (CETS No. 210), melyet Magyarország 2014. március 14.-én aláírt, ám egyelőre nem ratifikált[7].

A 26. cikkely („Az érintett gyermekek védelme és támogatása") kimondja[8]:
1. A Felek megteszik a szükséges jogalkotási és más intézkedéseket annak biztosítására, hogy a védelmi és támogatási szolgáltatások áldozatok részére történő nyújtása során a jelen Egyezmény hatálya alá tartozó erőszak bármely formájában érintett gyermekek jogai és szükségletei minden intézmény figyelembe veszi.

2. A jelen cikk alapján tett intézkedések magukban foglalják az életkornak megfelelő pszichológiai tanácsadást a jelen Egyezmény hatálya alá tartozó erőszak bármely formájával kapcsolatban érintett gyermekek részére, és az intézkedéseknek messzemenően figyelembe kell venniük a gyermekek legjobb érdekeit.

A 31. cikkely („Szülői felügyeleti jog, kapcsolattartás és biztonság") szerint pedig:
1. A Felek megteszik a szükséges jogalkotási vagy egyéb intézkedéseket annak biztosítására, hogy a szülői felügyeletről és a kapcsolattartásról szóló hatósági döntések a jelen Egyezmény hatálya alá tartozó erőszakos cselekményeket figyelembe veszik.

2. A Felek megteszik a szükséges jogalkotási vagy egyéb intézkedéseket annak biztosítására, hogy sem a kapcsolattartási jog, sem a szülői felügyeleti jog gyakorlása ne veszélyeztethesse az áldozat vagy gyermekei jogait és biztonságát.

Határokon átnyúló védelmi intézkedések

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/99/EU (XII.13.) irányelve, az Európai Védelmi Határozatról[9] (EPO) a tagállamok együttműködésének egyik alapvető eszköze a nemi alapú erőszak elleni küzdelemben. Az EPO szerint a tagállamok európai védelmi határozatot bocsáthatnak ki, amely kötelezővé teszi valamely más tagállam illetékes hatósága számára, hogy ezen más tagállam területén fenntartsa az adott személy védelmét a kibocsátó állam nemzeti jogával összhangban. Harmadik ország érintettsége esetén a 19. cikkely lép érvénybe, azaz a tagállamok kiterjeszthetik az EPO hatókörét két- vagy többoldalú megállapodások révén. Az EU nőkkel szembeni erőszak- és diszkrimináció- ellenes irányelveivel összhangban a nőkkel szembeni erőszak elleni küzdelemnek a szakpolitika-tervezetek és az emberi jogokról szóló párbeszéd szerves részévé kell válnia.

[6] Bár ez az egyezmény a közvetlenül áldozattá vált gyerekek védelmére született, a párkapcsolati erőszak során a gyermek gyakran közvetlen vagy közvetett tanújává válik az anyja elleni szexuális erőszaknak is. Ez esetben – nyilvánvaló sérelmen túl – szexualitásában is sérül.
[7] Az Egyezményt általában Isztambuli Egyezménynek nevezik, és 2014. december végéig Magyarország nem ratifikálta. 2014. november végéig 22 állam írta alá, 15 ratifikálta, így 2014. augusztus 1.-én hatályba lépett.
[8] Az Isztambuli Egyezménynek jelen kiadvány megjelenésekor még nem áll rendelkezésre hivatalos magyar fordítása.
[9] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0099&from=HU

Ugyancsak fontos megemlíteni az Európai Parlament és a Tanács 606/2013/EU irányelvet[10], amely a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló rendeletbe integrálja a fenti irányelvet, és garantálja, hogy az ilyen intézkedések által védett, távoltartási határozattal rendelkező nők hazájában kiadott határozat az Unión belül mindenhol érvényes legyen. Az Európai Tanács célja, hogy ezek a normatív érvényű eszközök 2015 elejétől teljesen és hatékonyan felhasználásra kerüljenek, ezért párbeszéddel, útmutató dokumentumokkal, és szakértők bevonásával támogatja a tagállamokat.

Végezetül ki kell hangsúlyozni, hogy az Európa Tanács több fontos dokumentuma utal arra, hogy figyelmet kell szentelni a párkapcsolati erőszak áldozatává vált gyerekek biztonságának és a védelmének, például:

- az Európa Tanács a gyermekek erőszakkal szembeni védelmének integrált nemzeti stratégiáinak irányelvéről szóló (2009) 10. sz. Ajánlása[11], és
- az Európa Tanács európai igazságügy-miniszterek 28. konferenciáján (Lanzarote, 2007. okt. 25–26) a gyermekbarát igazságszolgáltatásról elfogadott 2. sz. határozata[12], és az ennek végrehajtását segítő
- az Európa Tanácsi Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, 2010[13].

3.2 Az olaszországi jogi helyzet

Olaszországban a nőkkel szembeni erőszak elleni küzdelem része az Esélyegyenlőségi Minisztérium Nemzeti Erőszakellenes Tervének, de része az országostól független regionális és községi jogi szabályozásoknak is.

Az első Nemzeti Erőszak- és Zaklatásellenes Terv 2010-től 2013 novemberéig tartott, és nem foglalkozott a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekkel. A Terv nem valósult meg elfogadható módon, és az operatív bizottság sem kísérte figyelemmel a megvalósulását[14].

E kézikönyv megjelenésekor (2014 ősze) még nem voltak készen az új terv vázlatai, és az sem volt tudható, hogy lesz-e benne a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekre vonatkozó szakasz.

A témára vonatkozó jogszabályok, közpolitikák és támogatás tekintetében Olaszország még mindig távol áll attól, hogy a bántalmazott nők vagy a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek valódi szükségleteit ellássa[15].

Az 1990-es években kizárólag civil szervezetek foglalkoztak a témával, később állami és civil erőszakellenes központok, bántalmazott nőknek fenntartott menedékhelyek, és egyéb szakosított központok és szolgálatok nyíltak. A témáról szóló vita és kutatás fokozatosan fejlődésnek indult, de sohasem a kellő lendületességgel. Ennek oka, hogy Olaszországnak sem országos, sem regionális, sem helyi szinten nem volt és a mai napig sincs átfogó terve a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekre vonatkozó törvényekre, közpolitikai irányelvekre, beavatkozási stratégiákra vagy azok anyagi vetületére, pedig csak ezek tennék lehetővé a felelős és koordinált együttműködést az érintett intézmények között.

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek elleni sérelmet, azaz, hogy a gyermek sérül, ha a szűk családi körének tagjával szemben erőszakos bűncselekményeket követnek el akkor is, ha ennek közvetlen és akkor is, ha közvetett tanúja, egyetlen olasz törvény sem tekinti önálló bűncselekménynek. Ezt a normatív jogi rést jelenleg a joggyakorlat próbálja néha pótolni: előfordul, hogy a jogalkalmazó elismeri a gyermek ellen ilyenformán elkövetett erőszakot, ha valamennyi, az adott jogalkalmazó által támasztott szükséges feltételt teljesülni látja.

Hasonlóképpen, a polgári jogi kódexben sincs olyan törvény, amely bevezetné és szabályozná a párkapcsolati erőszak által érintett gyermek fogalmát. Rendelkezésünkre áll viszont számos olyan polgári jogi peres eljárásban született ítélet, ahol a férj vagy a partner, aki a gyerekek jelenlétében sértegette vagy bántalmazta a feleségét vagy a partnerét, el kellett, hogy hagyja az otthont[16].

[10] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R0606&qid=1417352922112&from=HU
[11] https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1539717& (angolul)
[12] http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju28/MJU-28%282007%29Resol2E.pdf (angolul)
[13] http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_HU.pdf
[14] A terv megvalósítását ellenőrző operatív bizottság mindössze egyetlen találkozót tartott a 2 év során, 2012. november 27-én.
[15] Ld. WAVE Network: Országjelentések 2012: Az erőszakot túlélt nőket és gyerekeket segítő európai szolgálatok valós helyzete. Jog a védelemre és a támogatásra? Bécs, 2013. március
[16] A 2001. évi 154 sz. „Intézkedések családon belüli erőszak ellen" törvény alapján.

A „nőölésekről" szóló törvényerejű rendeletet módosító 2013. évi 119. törvény értelmében a kirótható büntetés magasabb, ha a bántalmazás 18 évnél fiatalabb gyermek jelenlétében történik, és nem csak akkor, ha „a sértett 14 évnél fiatalabb gyermek". Ezzel a jogalkotó megfogalmazta az erőszak tanújává válás jogi jelentőségét, mivel elismerte, hogy az súlyosan károsítja a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekeket. Azonban önálló, „párkapcsolati erőszak által érintett gyermek" tényállási elem bevezetésére továbbra sem került sor.

A fenti helyzettel kapcsolatban fontos megemlítenünk, hogy az Olaszország által is ratifikált Isztambuli Egyezmény 31. cikkelye külön előírja a tagállamok számára, hogy jogszabályi alapot teremtenek arra, hogy a szülői felügyeletről és a kapcsolattartásról szóló hatósági döntések a párkapcsolati erőszakot figyelembe vegyék, illetve hogy ezen jogok gyakorlása ne veszélyezthesse az áldozat vagy a gyermekei jogait és biztonságát.

Regionális szinten csak Lazio és Molise[17] jogi szabályozásában vannak utalások a gyermekekkel szembeni és párkapcsolati erőszakra, és az ad hoc beavatkozások szükségességére. A többi regionális törvény csak annyit jelent ki, hogy az erőszakellenes központok és menedékhelyek kötelessége a nők és 18 évnél fiatalabb gyermekeik befogadása és segítése.

Reginális szinten említhetünk néhány nagyon friss kezdeményezést, amelyek a téma iránti fokozódó érdeklődést jelzik.
2013 novemberében például egy Olaszországban egyedülálló segélyszolgálat (Urp Segélyszolgálat a nemi alapú erőszak áldozatai és tanúi meghallgatására és segítésére) nyílt a bresciai bíróság épületében. A szolgáltatás bresciai Fellebviteli Bíróság Bírói Tanácsa Esélyegyenlőségi Bizottságának (CPO) kezdeményezésére nyílt meg, körötte pedig olyan hálózatot építettek ki, melynek feladata a régióban aktív csoportok közötti együttműködés ösztönzése és koordinálása.[18]

Torinóban, szintén 2013-ban, a városi ügyvédi kamara egy több napos tréninget szervezett a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek jelenségéről A tréning során a témát több oldalról is körüljárták.[19]

Olaszországban, amikor egy nő elhatározza, hogy véget vet az erőszaknak, a rendőrséghez fordulhat. A bántalmazott nők számára fenntartott menedékhelyekre érkező nőktől gyűjtött beszámolók szerint azonban gyakori, hogy a rendőrség megpróbálja lebeszélni őket a férjük „besározásáról", főleg, ha gyermekeik is voltak. Ha egy nő valamelyik regionális szociális szolgálathoz fordul, azonnal továbbküldik az illetékes Kiskorúakért Felelős Községi Hivatalba, és ekkortól őt és gyermekeit a hivatal erőszakellenes központja kiseri. Azonban senki sem vállal felelősséget a bántalmazó férjért, vagy a férj és a gyerekek közötti kapcsolatért. Ez közös szülői felügyelet esetében is igaz, márpedig a bíróságok a párkapcsolati erőszak ténye ellenére is gyakran állapítanak meg közös szülői felügyeletet Ezekben az esetekben a szociális szolgálat és az erőszakellenes központok közötti együttműködés és koordináció kizárólag a munkatársak jó szándékán múlik.

A szociális szolgálat dolgozói, akiknek gyakran nincs a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos semmilyen képzettségük, sokszor családi mediációt kezdeményeznek az erőszak áldozatává vált anya és a bántalmazó apa között, valamint közös szülői felügyeletet javasolnak (a Fiatalkorúak Bíróságának jóváhagyásával). Ezzel nemcsak a nő életét veszélyeztetik, de a gyerekek lelki-érzelmi és szellemi egyensúlyát is.[20] Ilyen esetekben általában figyelmen kívül hagyják az anya és az erőszakellenes központ azon kérését is, hogy engedélyezzék a gyerekek részvételét a felépülést elősegítő programban melyet az erőszakos apa jellemzően megtagad (erre a közös szülői felügyelet szabályai szerint joga van). Ezeket a döntéseket is a Fiatalkorúak Bíróság hagyja jóvá arra való hivatkozással, hogy ezek a foglalkozások „megváltoztathatják a gyermekek érzéseit és ezzel a bizonyítékokat". Ha a gyermek visszautasítja a bántalmazó szülővel való kapcsolattartást, azt gyakran úgy értelmezik, mint a „PAS" („szülői elidegenítés"[21]) esetét, és az anyát teszik érte felelőssé. Úgy az anya, mint a gyermek mindenképpen kettős áldozattá válik: előbb közvetlen illetve közvetett erőszak áldozatai, majd a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyereken keresztül az intézmények által lehetővé tett vagy megvalósított vagy fenntartott közvetlen vagy közvetett erőszaké[22].

[17] Lazio 2014. évi 5. sz. törvény; Molise 2013. évi 15. sz. törvény
[18] http://www.casadelledonne-bs.it/2014/05/sportello-urp-ascolto-e-indirizzo-violenza-di-genere-e-assistita-2/
[19] http://www.ordineavvocatitorino.it/node/76681
[20] Ld. 1.2. alfejezet
[21] A „szülői elidegenítés" elnevezésű, a nők- és gyerekek erőszak elleni fellépésének megbüntetésére és megtorlására kitalált álszindrómáról ld. bővebben: http://nokjoga.hu/alapinformaciok/egyeb-olvasmanyok/hamis-vad-szuloi-elidegenites
[22] Ld. erről bővebben a Peking+20 civil szervezeti jelentésekben: http://beijing20.ngocsw-geneva.ch/beijing20-review/civil-society-reports/
[23] Ld. a CISMAI friss felméréseit: www.cismai.org.

Végül, az, hogy az állam elmulaszt egyértelmű felelősséget vállalni a jelenségért, abból is nyilvánvaló, hogy nincs folyamatos adatgyűjtés a párkapcsolati erőszakról. Kvantitatív adatokat a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekről csak közvetett módon, a nőkkel szembeni erőszakkal és a gyermekek bántalmazásával foglalkozó tanulmányokból szerezhetünk.[23]

3.3 A spanyolországi jogi helyzet

Spanyolországban a nőkkel szembeni erőszakkal a 2004. december 28-i 2004/1. törvény, a nők elleni erőszakkal szembeni átfogó jogszabály[24] (amely nem tartalmaz sepicifikus szabályozást a párkapcsolati erőszak által érintett gyerekek tekintetében bár említi a problémát), valamint a gyermekek védelméről szóló 1996. január 15-i 1996/1. törvény foglalkozik.

Az első törvény a nemzetközi szervezetek ajánlásait integrálta. Ezek felhívták hogy a spanyol törvényhozást, hogy ekként csatlakozzon a nőkkel szembeni erőszakra adandó globális válaszhoz. A törvény kitér a családon belül előforduló erőszak közvetett áldozatává váló kiskorúak védelmére is.

Spanyolország több autonóm közössége saját jogszabályokat alkotott a párkapcsolati erőszakról, bár eközben tiszteletben tartják az általánosan érvényes jogszabályokat is.

A második törvény a magánjog tükrében vizsgálja a védelem nélküli kiskorú gyermek helyzetét (ez 18 évnél fiatalabb, Spanyolország területén élő gyermekeket érint).

A törvény értelmében a párkapcsolati erőszak áldozatának joga van sürgősségi segítségnyújtásra, támogatásra, menedékhelyi elhelyezésre és átfogó rehabilitációra. Az átfogó szociális segítség kiterjed a 18 évesnél nem idősebb gyermekekre is akik párkapcsolati erőszakkal terhet családi közegben élnek. A szociális szolgálatoknak mindenkor biztositaniuk kell ezeknek a gyerekeknek az elhelyezését, valamint a szakképzett személyzetet, amely képes hatékonyan megvédeni a gyerekeket a lelki vagy testi sérülésektől.

A források irányítása, koordinálása és felügyelete a kormány felelőssége, és a kormány támogatja a speciális női segélyszolgálatokat is. Bizonyos önkormányzatoknak saját menedékhelyeik és/vagy védett lakásaik vannak, habár ezek többségét az önkormányzattal együttműködő civil szervezetek irányítják. A szolgálatokat irányíthatja a helyi, a területi, a regionális vagy az országos kormányzat, egymástól függetlenül. A 016, avagy a nemzeti segélyvonal (egész éven át napi 24 órás szolgálat az ország teljes területén) a hívókat informálja a lakóhelyükön elérhető szolgáltatásokról, krízishelyzetben pedig jogsegélyt és lelki segítséget nyújt.

A párkapcsolati erőszak áldozatává vált nők számára azonnal elérhető a jogsegély, és ezt használhatják mind a jogi, mind a hivatali eljárások során. A jogsegély térítésmentes azoknak, akik bizonyíthatóan nélkülözik a pereskedéshez szükséges pénzügyi forrásokat. A munkahelyi kötelezettségek és a párkapcsolati erőszak által teremtett körülmények összehangolásához az áldozat számára védelmet biztosítanak, ha munkáját ideiglenesen vagy tartósan el kell hagynia. Ha az áldozat munkanélküli, biztosítják számára a munkaerőpiacra való belépést rugalmas munkaórákkal, földrajzi mobilitással, illetve a munkaszünethez való joggal, beleértve a korábbi pozíciójához való visszatérés jogát, a munkaszerződés felbontásának jogát, és védelmet az egyoldalú munkáltatói felmondástól. Az áldozatnak joga van távol maradni a munkától egészségügyi, pszichológiai vagy jogi/hivatali okokból is, ha azok az erőszakkal kapcsolatosak. Különválás vagy bontóper esetén az áldozatnak – bizonyos feltételek teljesülése esetén –, joga van özvegyi nyugdíjért folyamodni, még akkor is, ha eredetileg a bíróság nem ítélt meg kárenyhítési járadékot. (A szociális juttatások körében a párkapcsolati erőszak áldozatává vált nőnek joga van a korai nyugdíjazáshoz, ha a párkapcsolati erőszak miatt volt kénytelen otthagyni munkahelyét, és egyébiránt eleget tesz a feltételeknek.)

Az elhelyezkedést segítő programok körében azok a párkapcsolati erőszak áldozatává vált nők, akik álláskeresőként bejelentkeztek az Állami Foglalkoztatási Szolgálathoz a következő juttatásokban részesülhetnek: szakképzett személyzet által előkészített, személyre szabott álláskeresési terv; speciális képzés és tájékoztatás, amely az önálló munkahelykeresést segíti; csökkentett kamatú befektetési hitelek saját új vállalkozás megindításához. Az áldoza-

[24] A spanyol szabályozás „nemi alapú erőszak"-nak nevezi a nők elleni erőszakot. Ez nem szexuális erőszakot takar, hanem az elnevezés annak felismerét van hivatva közvetíteni, hogy a nőket a törvény által megjelölt típusú erőszakfajták vagy azért érik, mert nők, vagy a nők aránytalanul nagyobb arányban válnak ezeknek az erőszakfajtáknak áldozatául, ami szintén arra utal, hogy ezek a társadalmi nemi sztereotípiák által meghatározottak.

tokat foglalkoztató vállalatok is támogatást kapnak (a cég alacsonyabb járulékokat fizet). A vállalatokat továbbá arra ösztönzik, hogy tegyék lehetővé a földrajzi mobilitást, és hogy nyújtsanak kárpótlást a kiesett bevételért, ha új helyén az áldozat nem tud a saját szakképesítésének megfelelő pozíciót betölteni. Ha az áldozatnak meg kell változtatnia lakhelyét, az új lakhelyen joga van gyermekei azonnali beiskolázására, és előnyt élvez a tanszervásárlási támogatásra jelentkezők között.

E szolgáltatásokon kívül a törvények kétféle pénzügyi támogatásról is rendelkeznek. Az egyiket a nők elleni erőszak elleni törvény 37. cikke írja elő, és minden autonóm spanyol régió önállóan kezeli. Ez a párkapcsolati erőszak áldozatává vált kiskeresetű, vagy munkanélküli nők számára fenntartott alap. A másikat az autonóm régiók foglalkoztatási szolgálatai kezelik, elnevezése a „Aktívvá válási jövedelem", és azok a nők kaphatják, akik párkacsolati erőszakot követően munkanélküliek vagy helyzetükön munkakereséssel igyekeznek változtatni. Ez a szolgáltatás egyben elsőbbségi hozzáférést biztosít az áldozatoknak a védett lakásokhoz, vagy kiegészítő pénzügyi támogatást a lakbér fizetéséhez, illetve, ha idősek, akkor idősek otthonában található férőhelyekhez.

Az áldozatok fizikai biztonságának elősegítésére kétféle szolgáltatás áll rendelkezésre. Az ATENPRO telefonszolgálat támogató és védelmi funkciót lát el, melynek keretében sürgősségi vészjelző készülékkel látja el áldozatot, amely krízishelyzetben közvetlenül a rendőrséget hívja. A másik a bántalmazón elhelyezett nyomkövető készülékkel figyeli az elkövető mozgását, és amennyiben a bántalmazotthoz a rendőrség vagy a bíróság által meghatározott távolságon belül tartózkodik, az áldozatot értesítik a veszélyről.[25]

Az áldozatok hatékony védelmének biztosítása érdekében Spanyolországban a távoltartási határozattal rendelkező összes áldozat egységes nyilvántartásban szerepel. Ez a nyilvántartás a civil szolgáltatók és a kormány szoros együttműködésének eredménye, és egyben feltételezi a további szoros együttműködést.

Spanyolországban a párkapcsolati erőszakot és a kiskorúakkal szembeni közvetett erőszakot bármely személy vagy intézmény bejelentheti, és a bejelentés automatikusan büntetőjogi eljárást von maga után. Ezzel együtt vannak problémák a rendszerben: ilyenkor a gyerekek különösen védtelenek lehetnek, főleg a késlekedések és a források hiánya miatt, ez pedig befolyásolhatja a tanúvallomásukat is (külső hatások, felejtés). A kiskorúnak általában ismételten meg kell jelennie a bíróság előtt, mert előzetes nyilatkozata nem volt megfelelően rögzítve.

Az Egészségügyi, Szociális és Esélyegenlőségi Minisztérium legfrissebb, 2013-as adatai szerint az elmúlt év során 42, 18 évnél fiatalabb gyermek árvult el párkapcsolati erőszak közvetlen következményeként, és 6 gyermeket pedig a bántalmazó ölt meg.

3.4 A magyarországi jogi helyzet

Magyarországon nincs a párkapcsolati erőszak által érintett gyermekekre vonatkozó sajátos jogszabály. Ezekben az esetekben csak az általános gyermekvédelmi jogszabályokat, illetve a párkapcsolati erőszakra vonatkozó, a gyerekeket kevéssé említő jogszabályi rendelkezéseket lehet alkalmazni. Ezek körében érdemes említeni különösen a *büntető törvénykönyvben* szabályozott, 2013. július 1. óta hatályos *sui generis* tényállást, amely a „kapcsolati erőszak" nevet kapta[26], illetve a különböző bűncselekményeket, melyeknek sértettjei gyermek lehet, valamint az egyes cselekményeknél azokat a minősítő eseteket, amikor a sértett valamely meghatározott életkor alatti gyermek (ilyenek pl. a testi sértések és a szexuális bűncselekmények körében merülnek fel). Tény azonban, hogy e cselekmények esetében a gyermek közvetlen ádozatként szerepel. A párkapcsolati erőszak által közvetetten érintett gyermekek a magyar büntetőjogban legfeljebb a kiskorú veszélyeztetése tényállás nyomán kaphatnának jelenleg védelmet, az adatok azonban azt mutatják, hogy ez nem valósul meg.[27]

A gyermekvédelmi törvény (1997. év XXXI . tv.) 11., illerve 17. §-a úgy rendelkezik, hogy minden, a gyermekek nevelésében, oktatásában, ellátásában vagy jogi ügyeinek vitelében érintett hatóságnak, intézménynek és szervnek kötelessége a gyermekek jogainak a védelme, az ennek érdekében egymással való együttműködés és jelzés. A gyermekvédelmi törvény megfogalmazza gyermekek bántalmazástól való védelmének állami kötelezettségét is, és azt,

[25] Spanyolországban 2009 júliusában fogadták el azt a törvényt, mely bevezette ezt a rendszert.
[26] 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről, 212/A. §.
[27] A 2009-2012 között regisztrált erőszakos bűncselekmények elkövetői körében 0.5-15% volt a nők aránya, míg a kiskorú veszélyeztetése körében közel 50-50% arányban szerepeltek elkövetőként. Ebből arra lehet következtetni, hogy az erőszakos apákat szinte egyáltalán nem vonják felelősségre kiskorú veszélyeztetése miatt.

hogy ezekben az ügyekben a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter által jóváhagyott egységes elvek és módszertan alapján kell eljárni. E szabály 2014. márciusában lépett hatályba, és a miniszter 2014 augusztusában adta ki a szektorsemleges módszertani útmutatót[28]. Ez nyomatékosan kimondja, hogy „[a]mennyiben a hozzátartozók közötti erőszaknak a gyermek is szemtanúja, azt úgy kell tekinteni, hogy ő is veszélyeztetett, mintegy a bántalmazás ellene is irányul".

A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997 (IX. 10.) kormányrendelet szabályozza a kapcsolattartást és kimondja, hogy ezek a jogok felfüggeszthetők vagy megvonhatók, ha a szülő önhibájából súlyosan veszélyezteti a gyermek testi, érzelmi, szellemi vagy erkölcsi fejlődését – kivételt képez ez alól a tartásdíj fizetésének elmulasztása. A törvény azonban nem fejti ki, mi az „önhiba" és mit jelent a „súlyosan", sem nem említi az anya elleni párkapcsolati erőszakot mint a gyermek veszélyeztetésének egy súlyos formáját. Ez lehetővé teszi a hatóságoknak nemcsak azt, hogy figyelmen kívül hagyják a párkapcsolati erőszakot a kapcsolattartási jogviták során, de azt is, hogy bírságokat szabjanak ki, vagy feljelentést tegyenek az anya ellen „a kapcsolattartás akadályozásáért," miközben az anya önmagát és a gyermekeit próbálja védeni a bántalmazó apától.

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. tv. regionális és helyi állami áldozatsegítő szolgálatokat hozott létre. A törvény elméletileg a párkapcsolati erőszak áldozatainak is támogatást biztosít, de a szigorú jogosultsági feltételek miatt az Áldozatsegítő Szolgálatok eseteinek csak elenyészően kis hányada köthető párkapcsolati erőszakhoz – és még ezek az esetek is leginkább a személyzet jóakaratának hála. Arról nincs információ, hogy ezek között van-e párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermek.

A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. tv. alkalmazható párkapcsolati erőszak esetén. Amikor ideiglenes megelőző távoltartási vagy megelőző távoltartási végzést hoznak párkapcsolati erőszak esetében, ez a gyermekeket is automatikusan védi, mivel a törvény kimondja, hogy ezek időtartama alatt a bántalmazó kapcsolattartási joga a törvény erejénél fogva automatikusan szünetel[29].

Az Országos Rendőrfőkapitány 32/2007. (OT 26.) *ORFK Utasítása a családon belüli erőszak kezelésére és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására,* és a 37/2009 (OT 22.) *ORFK Utasítás a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartás rendőrségi feladatainak végrehajtásáról* precízen meghatározza a rendőrség feladatait (védelem és a gyermekvédelmi jelzőrendszer értesítése) a gyermekeket is érintő ügyekben. Mindkét ORFK utasítás alkalmazása elmarad azonban a várhatótól és az optimálistól (úgy a gyakoriságot, mint a minőséget tekintve). A rendőrség a legritkább esetben lép fel proaktívan (hivatalból) a párkapcsolati erőszak során közvetlenül vagy közvetetten áldozattá vált gyermekek védelmében. Ahogy fentebb említettük, Magyarország 2014. március 14-én írta alá az Isztambuli Egyezményt (CETS No.: 210), de még nem ratifikálta azt.

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekkel kapcsolatos ügyek büntető, polgári vagy közigazgatási bíró elé kerülhetnek. A bírák nem részesülnek párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos szakképzésben vagy szakirányú továbbképzésben, de nem kell a témához kapcsolódó vizsgát sem tenniük. A polgári bírák fontos szerepet szánnak az igazságügyi szakértő pszichológusoknak, akik nem részesülnek párkapcsolati erőszakkal vagy a nőkkel szembeni erőszak különböző formáival kapcsolatos szakképzésben vagy szakirányú továbbképzésben, de nem kell a témához kapcsolódó vizsgát sem tenniük. Egyes bírósági döntések azt az álláspontot képviselték, hogy az anya bántalmazása a gyermek jelenlétében kimeríti a „kiskorú veszélyeztetése" tényállást. Az ilyen ügyekben továbbá meghatározó szerepe lehet egyéb jogalkalmazó és döntési jogosultsággal rendelkező hatóságoknak is, pl. a gyámhatóságnak, a rendőrségnek vagy az ügyészségnek. A civil női jogi áldozatsegítő szolgálatok által vitt, illetve figyelemmel kísért sokéves peres eljárási tapasztalatok azt igazolják, hogy legtöbb esetben – még ha párkapcsolati erőszak nyilvánvaló esete forog is fenn – a jogalkalmazók figyelmen kívül hagyják ezt a tényt. A legjobb esetben a rendszer nem veszi figyelembe ezeket az eseteket. A legrosszabb esetben a párkapcsolati erőszak bejelentésének ténye az áldozattal szemben kerül felhasználásra.

Magyarországon nincsenek párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekekre vonatkozó közpolitikák sem. A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2013–2023 (1744/2013. (X. 17.) kormányhatározat 1. sz. melléklete), például csak felszínesen utal bizonyos korábbi eredményekre, nemzetközi dokumentumokra és a távoltartásról szóló törvény által kínált lehetőségre, de egyáltalán nem foglalkozik a családon belüli erőszakkal, és ajánlásaiban nem tartalmaz sem a párkap-

[28] A dokumentum neve: A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan.
[29] Az ideiglenes megelőző távoltartás ideje (jelenleg maximum 72 óra) alatti szünetelést maga a távoltartásról szóló törvény mondja ki 8. §-ában, án nem rendelkezik a megelőző távoltartás ideje (jelenleg maximum 60 nap) alatti kapcsolattartásról. Ezt a hiányt az új Ptk. (2013. évi V. tv.) pótolja a 4:186. § (1) bekezdés i pontjában.

csolati erőszak megelőzésére szolgáló célzott fellépést; sem az áldozatok biztonságát szavatoló szakértői szolgálat létrehozását; sem szakirányú továbbképzést az érintett hivatások képviselői számára; sem pedig az ellátórendszer kifejezetten ilyen célú megerősítését és kiterjesztését. Nem különítettek el pénzügyi forrásokat erre a területre, sem irányzottan, sem pedig az Áldozatsegítő Szolgálaton keresztül. Ezen kívül a Stratégia néhány állítása – főként a nők áldozattá válásának tipikus körülményeit tekintve – téves előítéleteket sulykol[30]. *A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia – Irányok és Célok 2010–2021* című 1004/2010 (I. 21.) sz. Kormányhatározat[31] végrehajtására eddig nem került sor, bár tény, hogy a hatályba lépését követően négy hónappal megválasztott új kormány egyelőre nem is helyezte hatályon kívül.

Országon belüli és nemzetközi nyomás hatására 2005 óta a kormányok lassan elismerték, hogy a párkapcsolati erőszak áldozatainak (akárcsak az emberkereskedelem áldozatainak) sajátos szolgáltatásokra van szükségük. 2005–2006 óta fenntartanak néhány helyet (ágyat)[32] az erőszakos kapcsolatokból menekülő nőknek és gyermekeiknek az országszerte megtalálható Családok Átmeneti Otthonaiban és Anyaotthonokban, vagy azokhoz kapcsolódóan. Ezek az intézmények a gyermekjóléti és szociális szolgáltatásokra vonatkozó törvények alapján működnek, és Regionális Krízis Központoknak hívják őket. Gender-semleges megközelítéssel a családon belül előforduló erőszak bármely áldozata számára nyitottak, nem csak a párkapcsolati erőszak áldozatai számára.

Magyarországon nincsenek női menedékhelyek a szó nemzetközi értelmében. A nőjogi szervezetek kivételével az említett intézmények egyike sem próbál megfelelni a párkapcsolati erőszak vagy a nemi alapú erőszak egyéb formáinak áldozatai segítéséről szóló nemzetközileg elfogadott standardnak és protokollnak. Ez főként négy elemben érhető tetten: az ellátást nyújtó intézmények nem az emberi jogi garanciákat előíró normák alapján, hanem szociális megközelítéssel működnek; nem állnak széles körben rendelkezésre; a krízishelyeken csupán nagyon rövid ideig lehet maradni (maximum 60 napig); és a személyzet nem kap párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos emberi jogi szemléletű tréninget. Bár személelmódban és a nyújtott szolgáltatások tekintetében az ezzel a témával foglalkozó emberi jogi civil szervezetek[33] megfelelnek a nemzetközi standardoknak, minden állami támogatás hiányában e szervezetek nem tudják elérni az ezekben optimálisan előírt széleskörű hozzáférhetőség biztosítását, melynek ki kellene terjedni minden ügy jogi támogatására, minden érintettnek nyújtandó pszichológiai-mentálhigiénés segítséget biztosítására, 24 órás, akár hosszabb beszélgetésre is használható segélyvonal fenntartására, valamint kifejezetten a bántalmazás elől menekülő nők és gyermekeik számára elhelyezést biztosító intézményekre és szolgáltatásokra. Jelenleg az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) érhető el 24 órában, amely rendelkezik ugyan az éppen szabad férőhelyek listájával, ám segélyvonali beszélgetésre, részletes feltárásra nincs módja a hívókkal, és – lévén a szociális tárca alá tartozó osztály –, szintén nem emberi jogi megközelítéssel dolgozik.

Magyarországon a párkapcsolati erőszakra vonatkozó statisztikai adatok nehezen hozzáférhetők nemek vagy korcsoport szerinti lebontásban. A nőjogi szervezetek időről-időre kérnek statisztikai adatokat, és azokat kérésükre biztosítják is. Az adatok folyamatos követése azonban így igen nehéz, és a nyilvános hozzáférés hiánya miatt megbízhatóságukat rendre kétség övezi. Az adatok nagyo része tanulmányokból, kutatásokból, és felmérésekből ered. Az országban semmilyen adat sem hozzáférhető a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek számáról.

3.5 A romániai jogi helyzet

Romániában a párkapcsolati erőszakot a családon belüli vagy „családi erőszak" részének tekintik. Maga a *„párkapcsolati erőszak"* fogalom nincsen benne az első családi erőszak megelőzésére vonatkozó törvény (2003/217) szövegében, és annak eddig legjelentősebb módosításakor sem került bele (2012/25. tv). A román büntetőjog nem tekinti a párkapcsolati erőszakot bűncselekménynek, de belefoglalja a „Családtag ellen irányuló erőszakos magatartás" című 199. cikkelybe, amely büntetést ró ki rá és hivatalból üldözendővé teszi.

[30] A nők áldozattá válásának tipikus körülményeiről pl. azt állítja a bűnmegelőzési stratégia, hogy az „áldozattá válás veszélyének különösen a kirekesztett társadalmi csoportokba tartozók vannak kitéve, vagyis a társadalmi-gazdasági szempontból kedvezőtlen helyzetben lévők, például romák, illetve azok a lányok, akik állami gondoskodásban – pl. gyermekotthonban – élnek, illetve nőttek fel" (5.4.6. pont), a gyermek- és ifjúságvédelem körében pedig (8.2.) a gyerekek erőszaktól való védelme terén a vagyonvédelemre, és az iskolai konfliktusokra fókuszál, megoldási javaslatként a mediácót, a sportot, a megfelelő szabadidő-eltöltést és a szülők megelőző és nevelő tevékenységeit elősegítő bűnmegelőzési programokat szorgalmazva. A családon belüli erőszakról (akár a gyermekbántalmazás, akár a párkapcsolati erőszak terén) a stratégia gyakolaltilag hallgat. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=164284.250601

[31] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=134035.194182

[32] Az Európa Tanács által készített felmérés szerint Magyarországon 1000 ilyen férőhelynek kellene lennie. A Regionális Kríziskezelő Hálózat keretében rendelkezésre álló helyek száma 122, ennek megfelelően ezek gyakorlatilag mindig foglaltak.

[33] A bántalmazottak számára segélyvonalat működtető NANE Egyesület, az ugyanezen ügyfélkörnek telefonos jogsegélyszolgáltatot fenntartó PATENT Egyesület, és az e két szervezet által közösen kínált integrált ügyfélellátás az emberi jogi szemléletmód alapján működik.

Bár a családi erőszakról szóló 2003/217-es törvényben foglalt meghatározásnak része, a törvény mégsem állítja fel a párkapcsolati erőszak tényállást mint önálló kategóriát. Románia büntetőjoga súlyosabban bünteti (beleértve a hosszabb szabadságvesztést is) a családtagok ellen elkövetett erőszakos bűncselekményeket, mint a nem-családtagok ellenieket. Ezzel együtt, sajnos a román bíróságok viszonylag kevés párkapcsolati erőszak ügyben hoztak ítéletet, mivel ezeknek az eseteknek jó része bíróságon kívül vagy a per során született megegyezésekkel kerül megoldásra, vagy mert az áldozat megbékél erőszakos partnerével, és/vagy mert az áldozat nem tesz feljelentést.

A családi erőszak megelőzésére vonatkozó 2003/217-es törvénnyel a Munka- és Családügyi, és Esélyegyenlőségi Minisztériumon belül létrejött a Nemzeti Családvédelmi Ügynökség (NAFP). Ugyanez a törvény normákat irányoz elő a tanácsadó irodák és áldozatokat befogadó menhelyek számára, és meghatározza, mi a családi erőszak. A törvény kitételeket tartalmaz a gyermekek által közvetlenül, vagy tanúként elszenvedett erőszakra.

A 2. §-ban az uralkodó családközpontú megközelítés kiegészült egy „a női jogok emberi jogok" felhanggal. Eszerint egy nő akadályozása az alapvető jogai gyakorlásában kimeríti a párkapcsolati erőszak tényállást. A román büntetőjog bűncselekménynek minősíti a házasságon belüli nemi erőszakot, melynek esetén a családi kapcsolat az áldozattal súlyosbító körülménynek minősül. Mint egyéb erőszakkal kapcsolatos esetekben is, a büntetőeljárás megkezdéséhez az áldozat panasztétele (magánindítványa) szükséges.

A *„nők elleni erőszak"* fogalmát még sem a nemzeti jogalkotás, sem az esélyegyenlőségi ügyekkel foglalkozó szakpolitika nem vezette be. A párkapcsolati erőszakot általánosságban úgy értik, mint a nőkkel szembeni erőszak szinonimáját. Mind a 2003-as törvény, mind az első Párkapcsolati Erőszak Megelőzésére és Leküzdésére létrehozott Nemzeti Stratégia (2005–2007) családközpontú. A Nők és Férfiak Esélyegyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia (2010–12) a kérdést a nők és férfiak társadalmi érvényesülését érintő esélyegyenlőségi kérdések között tárgyalta.

A 2004/211-es törvény a 2003/217-es törvény kibővítése. Eszerint az áldozatoknak jogukban áll a jogaikról tájékoztatást kapni, joguk van pszichológiai segítségre, ingyenes jogsegélyre, és a kormány által garantált pénzbeli kárenyhítésre.

2012 márciusában Románia elfogadta a 2012/25-ös törvényt, amely kiegészítette a 2003/217-es, a családi erőszak megelőzéséről és megfékezéséről szóló törvényt. A 2012-es törvény legfontosabb hozadéka az a rendelkezés, miszerint az áldozatnak jogában áll megelőző távoltartást kérelmezni, amely eltávolíthatja az erőszakos férjet/partnert a családi otthonból, és/vagy meggátolhatja visszatérését (még ha az az ő tulajdona is). Kimondja továbbá, hogy a bántalmazó nem veheti fel a kapcsolatot az áldozattal, távol kell maradnia a családi otthontól, és bizonyos pénzügyi terhek átvállalására is kötelezik (orvosi vagy bírósági költségek). A törvény szerint a bántalmazó pénzbírsággal is sújtható.

A HG 2011/49-es kormányhatározat jóváhagyta a multidiszciplináris stábokra és hálózatra építő intervenciós módszertant mint a megelőzés eszközét párkapcsolati erőszak és gyermekekkel szembeni erőszak esetében. Az 1. melléklet a törvény II.2. pontjára utal: *„A párkapcsolati erőszaknak közönségesen része a gyerekekkel szembeni erőszak, azaz a gyerekek testi, érzelmi és/vagy lelki, szexuális bántalmazása és/vagy elhanyagolása a szülők vagy a jogi képviselők részéről a felnőttáldozattal egy tekintet alá hozza".* Utal továbbá és a II.2.1. pontra, mely szerint a *„párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermek közvetetten érzelmi és/vagy lelki bántalmazás áldozatává válik".* A kormányhatározat a családon belüli, nőkkel szembeni erőszakkal foglalkozó III.2.1.-es és III.2.2.-es pontok alatt tárgyalja a családon belüli, gyermek ellen elkövetett erőszakot.

A HG 2012/1156-os kormányhatározat jóváhagyta a Párkapcsolati Erőszak Elleni Nemzeti Stratégiát (2013–2017) valamint a Nemzeti Stratégia bevezetését levezénylő Operatív Tervet.

2010-ben a párkapcsolati erőszakért felelős Nemzeti Családvédelmi Ügynökséget egyesítették a Családvédelmi és Gyermekjogi Országos Hivatallal. Az ekként létrejött testület felelősségi köre a család- és gyermekvédelem. 2014 márciusáig a Gyermekjóléti Hatóságnak hasonló feladatköre és felelőssége volt a Munka- és Családügyi, és Esélyegyenlőségi Minisztériumon belül. 2014 márciusában azonban az új törvényhozás megszüntette a Gyermekjóléti Hatóságot, feladatkörét egy újonnan létrehozott testület vette át, de immár a párkapcsolati erőszakra vonatkozó feladatkörök nélkül. Ebben a pillanatban (2014 tavasz) a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ügyeknek nincs országos koordináló testülete.

Húsz civil szervezet követelte, hogy a kormány demonstrálja, hogy a nőkkel szembeni erőszak megfékezése politikai prioritást élvez, hogy sürgősen megoldást akar találni, és hogy felállít egy szakértői koordináló testületet az Isztambuli Egyezmény rendelkezéseivel összhangban. A román kormány a Munka- és Családügyi, és Szociális Minisztérium, valamint a Külügyi Minisztérium nyomására 2013-ban elfogadott egy Memorandumot arról, hogy 2015-ig aláírja az Isztambuli Egyezményt, ennek Románia 2014. június 14.-én eleget tett. Ratifikációra még nem került sor.

2013-ban Romániában 66 segítő- és tanácsadó központ volt, és 47 menedékhely párkapcsolati erőszak áldozatává vált nők számára. Ezek részben állami, részben civil kezdeményezések. A szolgáltató központok száma nem elégséges, és a földrajzi elosztásuk is túl egyenetlen ahhoz, hogy megfelelően kezelhessék a párkapcsolati erőszak sokrétű felbukkanási formáit Romániában belül. Románia a Gyermekjóléti Hatóságok révén (DPC), és az civil szervezetekkel együttműködve próbálkozik a párkapcsolati erőszak megfékezésével, prevenciós programokat támogat, és törekszik jobb körülményeket és segítő szolgáltatásokat biztosítani a párkapcsolati erőszak áldozatává vált nőknek és gyermekeiknek. Elindult egy országos kezdeményezés a nőkkel szembeni erőszak megfékezésére és a témával kapcsolatos társadalmi tudatosság növelésére.

A 2003-ban létrehozott Nemzeti Családvédelmi Ügynökség (NAFP) feladata volt egy párkapcsolati erőszak eseteket számontartó adattár elkészítése. Ennek megfelelően a NAFP összegyűjtötte a párkapcsolati erőszak eseteket egy központi adattárba, beleértve azokat is, ahol az áldozat elhunyt. Országos mutatók csak a 2004–2009-es időszakra voltak, mivel a NAFP-ot 2010-ben átvette a Családvédelmi és Gyermekjogi Országos Hivatal (2009/1385-as döntés), amely nem frissítette az adattárat.

A párkapcsolati erőszak áldozatainak statisztikája csak a Gyermekjóléti Hivatalnak bejelentett esetekre szorítkozik, és más szolgáltató intézményeket nem von be (amelyek szintén adatokat gyűjtenek, vagy statisztikákat készítenek a párkapcsolati erőszak áldozatairól: a Főügyészi Hivatal, a Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa, a Rendőrség és az Országos Közegészségügyi Szolgálat). Ezek az adatok nem adnak kellő mennyiségű információt sem az áldozatokról, sem a bántalmazókról. Minisztériumi szinten érdeklődés mutatkozik egy országos elektronikus adatrögzítő, adatgyűjtő és statisztikai rendszer kiépítésére, de nehéz rá támogatást szerezni és ezért a terv még beteljesítésre vár.

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek felépülését támogató program bemutatása – az olasz, a spanyol és a magyar példa

4.1 A felépülést támogató program Olaszországban
- 4.1.1 A program rövid bemutatása
- 4.1.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása
- 4.1.3 A célcsoport nyomon követése
- 4.1.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés
- 4.1.5 Kilépés a felépülést támogató programból
- 4.1.6 Helyi segítőhálózatok

4.2 A felépülést támogató program Spanyolországban
- 4.2.1 A program rövid bemutatása
- 4.2.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása
- 4.2.3 A célcsoport nyomon követése
- 4.2.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés
- 4.2.6 Kilépés a felépülést támogató programból
- 4.2.6 Helyi segítőhálózatok

4.3 A felépülést támogató program Magyarországon
- 4.3.1 A program rövid bemutatása
- 4.3.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása
- 4.3.3 A célcsoport nyomon követése
- 4.3.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés
- 4.3.6 Kilépés a felépülést támogató programból
- 4.3.6 Helyi segítőhálózatok

4. FEJEZET

A következőkben bemutatjuk a projektpartnerek által végrehajtott tevékenységeket. Mivel a projektpartnerek más-más szociokulturális közegben aktívak, ezért egymástól eltérő foglalkozásokat dolgoztak ki. A partnerek programjai közötti különbségek azonban lehetővé tették a foglalkozások összevetését és azt, hogy olyan innovatív értékelő módszert dolgozzunk ki, amely többféle nemzeti kontextusban alkalmazható.

4.1 A felépülést támogató program Olaszországban

4.1.1 A program rövid bemutatása

2003 óta a Lilith Nőközpont irányítja az Emily Menedékhelyet Latina Községben, ahol már 1986 óta működnek ilyen létesítmények. Az Emily Menedékhely a 93/64-es regionális törvénynek megfelelően, közbeszerzési eljárás után nyitotta meg kapuit. A 93/64-es törvény előírja legalább egy, kizárólag női személyzet által működtetett menedékhely megnyitását minden regionális községi központban.

A menedékhelyek védett létesítmények, címük titkos. Olyan nőket és gyerekeket fogadnak, akiknek sürgősen el kellett hagyniuk otthonukat, mert a maradás veszélyeztette volna testi-lelki épségüket.

A létesítmény a városközpontban van, hogy megkönnyítsük a nők és gyerekek közösségi beilleszkedését. Az Emily Menedékhely egyszerre 8 személyt tud befogadni, és a szobák úgy vannak elrendezve, hogy a vendégek egyedül is, egymással közösségben is tölthessenek időt. A szociális munkások által szervezett foglalkozások az épületben zajlanak. A menedékhely fiúgyerekeket 14 éves korig fogad.

Az Emily Menedékhelynek négy dolgozója van, mind különböző szakmai háttérrel: kettő tanár, egy szociális munkás, és egy pszichológus. Egy ügyvéd és egy csoportos pszichoterápia vezető kívülről segíti a munkát.

4.1.2 Tagfelvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása

Az Emily Menedékhely elsődleges feladata a védelem. A program egyik célkitűzése, hogy az anya meg tudja védeni magát és gyermekeit, ezért arra összpontosít, ahogyan az erőszak áldozatává vált nő értelmezi és újraalkotja valóságát. A nő akkor érti meg igazán a történteket, ha már eltávolodott az erőszakos környezettől, és eszközöket kapott tapasztalatai feldolgozásához.

A menedékhely személyzete közvetlenül megfigyeli a nők és gyerekek életét, és feltérképezi az erőszak okozta károsodást.
A védő szakasz (a nők és gyerekek befogadása) után elkezdjük autonómiájuk építését és újjáépítését, valamint egy erőszakmentes kapcsolatmodell bevezetését.

Többnyire a nőket gyermekeikkel együtt fogadjuk be. Mindannyian erőszak áldozatai és tanúi voltak, és a párkapcsolati erőszak káros utóhatásaitól szenvednek. A gyerekek nem számíthattak arra a védelemre, amit mindkét szülőnek biztosítania kellett volna. Az anyát az átélt erőszak, az önvédelmi próbálkozások, és a férjtől/partnertől való állandó fenyegetettség akadályozta, hogy észrevegye: a gyerekek is szenvednek, és az elemi gondoskodáson túl is vannak igényeik. Az erőszakos partner viselkedése, az, ahogy korlátozta szabadságukat és rendszeresen lealacsonyította a nő/anya személyét, hatással van arra is, ahogyan a nő viszonyul gyermekeihez.

Az erőszakos közeg *szerepzavart* okoz: a gyerekek gyakran „kis felnőttekké" válnak a szüleik szemében, előfordul, hogy meg kell védeniük az anyjukat az erőszaktól, és mindez eltorzítja azt, ahogyan az anya szerepét értelmezik. A nő csak idővel, számos menedékhelyi foglalkozás után érti meg, hogy az erőszak tanújává válás milyen hatással volt a gyerekekre. Ennek megértéséhez előbb el kell fogadnia, hogy nem teljesítette egyik alapvető szülői feladatát: gyermekei védelmét.[1] Mindezek az okok miatt a szülői szerep helyreállítása és támogatása a menedékhelyen kínált program elsődleges célkitűzése.

Az első fázisban – azaz közvetlenül az Emily Menedékhelyre való beköltözés után – az segítők egy bizalmi viszony kiépítésére törekszenek: a házban a nőt szívesen látják, hisznek neki, ugyanakkor azt is érezheti, hogy a személyzet, felkészültségének és ismereteinek hála, támogatni tudja az erőszak hátrahagyásában. A bizalmi viszony előfeltétele B-SIDE-projektbe kerülésnek, ugyanis csakis az szavatolhatja, hogy olyan kényes témákat, mint saját anyaságuk, megtárgyaljanak a csoportokban vagy az egyéni foglalkozások során.

[1] A tehetetlenség érzete és az önértékelés hiánya az anyai szerepet is áthatja. Az erőszak akadályt képez anya és gyermeke között: depresszióval küzdve és reményvesztetten ezek az anyák sokszor képtelenek törődni gyermekeikkel. Hibásan mérik fel saját képességeiket és erejüket, haszontalannak és cselekvésképtelennek érzik magukat. Ez az alulértékelés közvetlen következménye a bűntudatnak, amit azért éreznek, mert nem tudják ellátni társadalmi szerepüket mint támasz, és mint a család példás működésének záloga. " (Marchsueta 2005).

A kezdeti szakasz után elmagyarázzuk a projekt fázisait és célkitűzéseit, és azt is elmondjuk, hogy pszichoterápiás szolgáltatásokat vehetnek igénybe maguk és/vagy gyermekeik számára. Majdnem minden nő úgy döntött, csatlakozik a projekthez önmaga és gyermekei érdekében. Sajnos később néhányuknak el kellett hagyniuk a programot, mivel az apa nem járult hozzá a gyerekek részvételéhez.

4.1.3 A célcsoport nyomon követése

A gyerekek a menedékhelyre költözés után többnyire bizalmatlanok a felnőttekkel szemben. Erős bűntudatot éreznek, és magukat okolják az apa anyával szembeni erőszakos magatartásáért. Hajlamosak a felnőttes viselkedésre, a túlzott felelősségvállalásra, bizonytalanok és feszíti őket az elfojtott düh. Tele vannak kérdésekkel, kutatnak a női és férfi szerepek megbízható meghatározása után. Ezeken a megfigyeléseken alapul az az oktató program, amelyet kifejezetten a gyerekek számára dolgoztunk ki.

A menedékhely személyzetének első teendője, hogy a gyerekekkel éreztesse: biztonságos helyen vannak, ahol szabadon kifejezhetik magukat. Ez lehetővé teszi, hogy szembesüljenek félelmeikkel és kételyeikkel, és feltárják tapasztalataikat. Erre az egyéni interjúk során, és a gyerekcsoporton belül kerül sor.

A későbbiekben a személyzet a gyerekekkel és az anyákkal dolgozik. A cél, hogy a gyerekek egy életkoruknak megfelelő életdimenziót fedezzenek fel. Csakis ekként érthetik meg a saját vágyaikat, követhetik az álmaikat, és valósíthatják meg terveiket.

A foglalkozások felosztása:
– *üdvözlés:* egymás megismerése, csoportok kialakítása, és a bizalom megteremtése.
– *támogatás:* a B-SIDE-projekt folyamán.
– *követés a távozás után:* mikor a projektet már elhagyták.

Olyan szobákat készítettünk elő a foglalkozások számára, ahol a gyerekek művészi önkifejezésen keresztül – amit pedagógiai eszközként használunk – megtapasztalhatják önmagukat. A kert gondozása, a játék, zenehallgatás, a dalszövegek elemzése, a zenélés, filmezés és a filmek csoportos megbeszélése, a rajzolás, festés, a tánc és a mozgás mind-mind segítenek kapcsolatot teremteni a saját testükkel és érzelmeikkel, és hogy újraértékeljék, hogy min mentek keresztül.

A nőket érintő beavatkozások első fázisa a családtörténetükre összpontosít, fő eszköze pedig a történetmesélés és az írás. Az önéletrajzi írás nemcsak a tények rekonstrukcióját könnyíti – ami magában sem elhanyagolandó, hiszen a bántalmazás sokszor eltorzítja, ahogy az áldozat befogadja a valóságot –, de a nőknek javul az önértékelése és fejlődnek kognitív képességeik, azaz rehabilitálódik, amit az erőszak károsított.

Az interjú és a foglalkozások folyamán a nőknek alkalmuk nyílik egy új önkép megteremtésére, új energiák mozgósítására, és képességeik fejlesztésére. A tevékenységek motiválója az a remény, hogy a nő cselekvő részese lehet a saját és gyermekei jövőjének. Ha a bántalmazás régebben történt, például gyerek- vagy kamaszkorban, a nőknek nehezebb részt venniük a változásban, ilyen esetekre a projekt individuális pszichoterápiás kezeléseket javasol. Ezek a nők sokszor jó apaként írják le partnerüket, és nem érzékelik, mennyi károsodást okozott a gyerekeknek a közvetett erőszak. Sokszor azt hiszik, hogy a partnerük még megváltozhat.[2]

A segítők anyákkal folytatott foglalkozásainak célja az anyák önértékelésének helyreállítása, és egy új, pozitív önkép megteremtése. A szakember ezért folyton hangsúlyozza, hogy ezek a nők még egy durván erőszakos közegben is képesek voltak a túlélésre, ami belső erőről tanúskodik. A program folyamán az anyák kisebb döntéseket hoznak, miáltal újra felfedezik önállóságukat, megtapasztalnak egy kölcsönös bizalomra épülő kapcsolatot, és azt, hogy szabadon kifejezhetik magukat, anélkül, hogy bárki ítélkezne róluk, vagy felhasználná ellenük, amit mondtak. A segítők sohasem veszik át az anya helyét, nem döntenek helyette, ehelyett megpróbálják fejleszteni döntéshozó képességét – elsősorban a gyerekekkel kapcsolatosan.

[2] Amint már említettük a Bevezetésben és a II. fejezetben, a párkapcsolaton belüli nőkkel szembeni erőszak továbbra is gyakori szocio-kulturális jelenség, amelynek hatását többnyire alulértékelik. Az erőszak ezen formájának mindennaposssága azt sugallja, hogy ez normális dolog. Azaz, a nők, akik elszenvedik, nem fogják fel a komolyságát, sem pedig a bennük és gyermekeikben okozott kár mértékét.

A szociális munkás által vezetett támogató csoportban ösztönöztük a tapasztalatcserét, és ebbe a menedékhely korábbi női lakóit is bevontuk. Ez lehetővé teszi, hogy a bentlakók sikertörténeteket ismerjenek meg és a projektben részt vevő nők megtapasztalhatják, hogy korábbi sorstáraik sikeresen kikerültek a bántalmazó befolyása alól. Az érzelmek és tapasztalatok megosztása a bántalmazó partner által létrehozott elszigeteltség feloldására szolgál. A törődésről beszélgetve fontos emlékeztetni a nőket a saját gyermekkorukra és azokra a gondoskodás-tapasztalatokra, amelyeket a saját anyjuk mellett szereztek.

Az anyáknak tartott foglalkozások során a következő eszközöket használtuk: ötletmegbeszélés, az anya-gyerek foglalkozásokon készített fotók elemző megfigyelése, az általuk keltett érzelmek feldolgozása, kreatív írás, rajzolás, mesélés. Ezek a foglalkozások előfeltételei a gyerekekkel közös munkának. Az anyákat reflexióra ösztönzik, mert megmutatják, hogy az élet egyszerű pillanatai is hordozzák az erőszakmentes személyes és közös (anya-gyerek) lelki gyarapodás lehetőségét.

A gyerekeknek és az anyáknak szánt foglalkozások mellett vannak sajátos anya-gyerek tevékenységek is, melyek során megfigyelhető az anya-gyerek kapcsolat belső dinamikája. Az anya-gyerek kapcsolat minden gyermek életében a legfontosabb kötődés, mivel ez az érzelmi figyelem és az érzelmi gondoskodás első forrása. A bántalmazás áldozatává vagy párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekeknek legtöbbször sérült az érzelmi világa. A károsodásnak lehet rövid, közép- és hosszú távú hatása, jelentkezhet személyes és kapcsolati szinten, és minden esetben veszélyezteti egy kiegyensúlyozott, erőszakmentes életvitel kialakulását. Azért fontos az anyák és gyerekek közötti találkozások ösztönzése, hogy teret adjunk az érzések kifejezésének és megosztásának, az ellentéteknek. A segítők tevékenysége előmozdítja, hogy a nők újragondolják és újraalkossák magukat az anya-gyerek kapcsolaton belül. Az alkalmazott módszerek, a nyelvezet, a technikák és az eszközök mindenkor a korcsoportnak megfelelőek.

4.1.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés

A törődést több aspektusból is vizsgáljuk. Ahhoz, hogy az anyák érzelmileg elérhető szülővé váljanak, négy egymásra épülő szakasz végigjárására van szükség:
- ***a test:*** a bántalmazott testtől a védelmezett, törődést kapó és megbecsült testig;
- ***kommunikáció és nyelv:*** az erőszak hangos és beszennyezett kiabálásától a szeretet gyengéd suttogásáig;
- ***bizalom, autoritás, szabályok:*** a lealacsonyítástól és megaláztatástól önmaguk nőként és anyaként való értékeléséig;
- ***nemi identitás:*** a sztereotípiáktól és az eltorzult értékektől az erőszakmentes jövő felé... kitörés az ördögi körből!

Ez a négy szakasz jelzi azokat a nagyobb területeket, amelyeket a nőkkel és gyerekekkel folytatott munka során érintettünk.

Az út, utazás metaforája ragadja meg a legpontosabban, amibe ezek a nők és gyerekeik belevágtak. Mint minden utazáson, itt is készül egy útinapló, amelybe az egyénileg és a csoport részeként megtapasztalt nehézségek és elért sikerek kerülnek, átszűrve a kicsi és nagy utazók személyes világán, fényképekkel és különféle saját készítésű termékekkel illusztrálva.

A virágunk a világunk
TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: Az érzelmileg elérhető anyává válást felderítő metaforikus utazásunk kezdetén a nőkkel és gyerekekkel együtt növényeket ültettünk a menedékhely kertjébe. Miután előkészítettük a talajt, fűszernövényeket ültettünk, amelyekről a későbbiekben a projekt kedvezményezettjei gondoskodtak. Ezeket a növényeket a menedékhely mostani vendégei rendszeresen használják, illetve amikor bulikat vagy vacsorákat szerveznek, meghívják a menedékhely korábbi lakóit is, hogy ők is élvezhessék a közös munka gyümölcsét.

A csoportos megbeszélések az érzelmileg telített pillanatokra fókuszáltak. Az anyák és a gyerekek csoportjában is megbeszélik tapasztalataikat, és hogy mit éreztek a közös (anya-gyerek) szorgoskodás folyamán. Rátérnek a pozitív élményekre is, de mindenekelőtt a nehézségeket és a kritikus helyzeteket elemzik. Ennek legfontosabb és leghatékonyabb eszközei a kert beültetésekor készült fényképek.

A fényképek segítenek a gyerekeknek emlékezni és újraélni az anyjukkal töltött időt, miközben gondolataikat és véleményüket megosztják kortársaikkal. A folyamatot szociális munkások koordinálják, az eredmény pedig egy poszter, ami vizuálisan is megragadja/kifejezi a gyerekek tapasztalatait.

Az anyák csoportjában a fényképeket arra használják, hogy megosszák egymással érzéseiket, szintén egy szociális munkás koordinálásával. Elmondják, mit éreztek a közös tevékenységek alatt, mit éreztek, amikor a fotókon a saját viselkedésüket, külsejüket és arckifejezéseiket látták, miközben éppen gondoskodtak magukról, gyermekeikről és a kapcsolatukról.

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: csoportos
GYAKORISÁG: kétszer havonta
TARTAM: négy alkalom
HELYSZÍN: a terem és a menedékhely kertje, ahol ültetnek és növényeket gondoznak
FELHASZNÁLT ANYAGOK: papír, festékek, dobozok, fényképek, kerti szerszámok, fűszernövények
SZAKMAI SZEMÉLYZET: segítők és trénerek

CÉLKITŰZÉSEK:
- beszélgetés arról, mit jelent gondoskodni valamiről
- időt adni az anyának és a gyermeknek, hogy megtapasztalják az együttlét egy új módját
- dolgozni az egymás szabályai és ideje iránti tiszteleten
- az anyákat képessé tenni arra, hogy új szemmel tekintsenek a gyermekeik szükségleteire, érzelmi igényeire, és tetteire
- játékon keresztül megtapasztalják a kapcsolatuk egy jelentőségteljes dimenzióját
- meghallgatni, mit gondolnak, és hogyan éreznek az anyák és a gyerekek az együtt töltött idővel kapcsolatban
- a nőkkel elemezzük, hogyan látják magukat anyaként, mik az erősségeik és gyengéik, hogy azt hangsúlyozhassuk, ami jó és elégséges, és javítsuk azt, ami hiányos az erőszak utóhatásai miatt.

A bántalmazott testtől a megbecsült testig
A TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: A projekt vezérmotívuma a gondoskodás: egy olyan szülői készség, amelyet az átélt erőszak sokszor ellehetetlenít. A gondoskodásról beszélgetve szükségszerűen ki kell térnünk arra, mit jelent az anyák számára az érzelmi kötődés és az érzelmek kifejezése: mit érzékelnek a gyengéd mozdulatokból, a gyermeki szeretet szavaiból a napi szülői kapcsolat során. A gyengédségből indulunk ki, külön foglalkozásokon elemezzük az anyákkal és a gyerekekkel, többféle oldalról vizsgálva a fogalmat. A gyerekekkel megbeszéljük és összehasonlítjuk a gyengédséggel kapcsolatos tapasztalataikat, és hogy szerintük mit jelent szeretve lenni. Többnyire nagyon világos gondolatokat fogalmaznak meg, amelyeket aztán rajzokkal is kifejeznek.

Két egymást követő foglalkozás során a gyerekek elmondják, majd lerajzolják, milyen „szívbéli recepteket" ismernek, vagyis mely ételeket szokta anyjuk kérésükre megfőzni, illetve, hogy mi a „kedvenc érintésük", azaz, hogy hogyan szeretnének szeretetet kapni a szükség pillanataiban.

A nőkkel másként közelítjük meg a témát. A gyengédséggel kapcsolatos élményeikről kérdezzük őket, gyermekkoruktól egészen az anyaság élményéig. Olykor komoly nehézségeik adódnak, mert nem emlékeznek gesztusokra, szavakra, vagy a gyengédség egyéb megnyilvánulásaira az anyjuktól. Ebből kiindulva aztán arról beszélgetünk, miért oly nehéz a számukra a saját gyermekeik felé az érzelmeik kommunikálása, és a gyerekek érzelmi elvárásainak és igényeinek felismerése. Ezek a foglalkozások előfeltételei a közös anya-gyerek munkának, amelynek során agyagból megépítik azt, ami mindkettőjüknek a szeretet legjobb reprezentációjának tűnik – esetünkben egy ölelést. Az anyák és a gyerekek, miközben saját ölelés-élményük legpontosabb megmintázására törekszenek, egyszersmind azt is megbeszélik, mit éreznek, amikor egymást átölelik. Ezt a csoporttal is megosztják, a segítők támogatásával.

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: csoportos
GYAKORISÁG: kétszer havonta
TARTAM: négy alkalom
HELYSZÍN: a menedékhely foglalkoztatói
FELHASZNÁLT ANYAGOK: karton, papírlapok, festék, vas- és rézhuzal, akrilfesték, tollak, fényképek.
SZAKMAI SZEMÉLYZET: segítők, trénerek

CÉLKITŰZÉSEK:
- Megtanulják megnevezni, és/vagy másként kifejezni azt, amitől jól érzik magukat, és amitől szeretve érzik magukat
- Összpontosítani és odafigyelni a gyerekek érzelmi szükségleteire és követeléseire
- A gyengédség fogalmának a megbeszélése, rámutatás arra, hogyan juthatunk el a bántalmazástól a törődésig és egymás megbecsüléséig
- Időt ad az anyáknak és gyerekeknek, hogy megtapasztalhassák az együttlevés egy új módját
- az anyákat képessé tenni arra, hogy új szemmel tekintsenek a gyermekeik szükségleteire, érzelmi igényeire, és tetteire
- Játékon keresztül megtapasztalják a kapcsolatuk egy jelentőségteljes dimenzióját
- Elmondják, mit éreznek, amíg együtt vannak
- A nőkkel elemezzük, hogyan látják magukat anyaként, mik az erősségeik és gyengéik, hogy azt hangsúlyozhassuk, ami jó és elégséges, és javítsuk azt, ami hiányos az erőszak utóhatásai miatt.

A világ felfedezése
TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: a vidék felfedezése

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: csoportos
GYAKORISÁG: két kirándulás
TARTAM: egy nap
HELYSZÍN: egy kirándulás Sabaudiába (Latina), és egy másik Sermonetába (Latina)
FELHASZNÁLT HUMÁN ÉS ANYAGI ERŐFORRÁSOK: autóbusz és túravezető
SZAKMAI SZEMÉLYZET: segítők, trénerek

CÉLKITŰZÉSEK: az anyák és gyerekek megismerik és felfedezik a saját országukat, segítők pedig lehetőséget kapnak az anya-gyerek kapcsolat mechanikájának informális megfigyelésére.

Lovas terápia
A projekt különböző szakaszaiban meghatározott célkitűzések hatékonyabb összevonásáért és megszilárdításáért külső partnerekkel is együttműködtünk.

A gondoskodás kérdéskörét körüljáró tevékenységek sorában a térről való gondoskodás (kert) után egy élőlényről való gondoskodás (ló) következett, amibe bekapcsolódott lovas szakértők egy helyi csoportja is.

A lovas terápia gyógyhatása tudományosan igazolt. A terápia a ló és az egyén közötti sajátos kétoldalú kapcsolatra épül, amelynek alapja egy empátián és testnyelven alapuló kommunikációs forma, amely kellemes és megnyugtató érzésekben gazdag élménnyé teszi az együtt töltött időt.

A lovas foglalkozásban 3 és 14 év közötti gyerekek vettek részt, négy héten át napi négy órát töltöttek a lovakkal 2013 augusztusa és szeptembere között. Hetente egyszer (pénteken) az anyák is bekapcsolódtak. Az elsődleges cél, amelynek elérésében a ló mint segéd-terapeuta asszisztált, az volt, hogy olyan foglalkozási formát találjunk, amelybe az anyák és a gyermekek is bekapcsolódhatnak.

TOVÁBBI SAJÁTOS CÉLKITŰZÉSEK:
- Kapcsolati szempont: a gyermek és anyja kapcsolatának újjáépítése lehetővé tette az érzelmi állapotok, érzelmek, valamint a szerepek, és a szerepek tiszteletének megosztását. Az állat gondozása (etetés, kefélés, csutakolás, a szükségletei kielégítése) ösztönözte a gondoskodó, kötődő, felelős, önmagával törődő, altruisztikus vonások erősödését.
- Magatartásbeli és érzékelési szempont: a ló irányítása fokozza a gyerek önértékelését és önállóságát. Mivel a ló természete szerint nagyon érzékeny az ingerekre, a vele való kapcsolat szükségképpen erősítette a gyerekek (és olykor az anyák) tudatosságát és önfegyelmét.
- Érzelmi szempont: a ló nagyon erős érzelmi ingereket kelt, olykor ellentmondásos érzéseket is. Az istállók szakszemélyzete segített felismerni, szavakba foglalni, és megosztani ezeket az érzéseket, ekként erősítve a frusztrációtűrő-képességet, és a megfelelő reakció beazonosításának és kifejezésének képességét.
- Kognitív szempont: a különféle földön és nyeregben végrehajtott tevékenységek megerősítették a gyerekek kon-

centrációs képességét, növelték az időt, amit várakozással tudtak tölteni, fejlesztették a finom és durva mozdulatok imitálásának képességét, az egyensúlyérzéket, és a komplex szóbeli üzenetek megértését.

A lovas munkával elért eredmények megszilárdítása érdekében a nap második fele vízi játékokkal/sportokkal telt. A gyerekek és az anyák lazíthattak, jól érezhették magukat, és az együtt töltött idő által megerősíthették kapcsolatukat egymással és a csoporttal.

Pszichoterápia

2013 márciusában a Lilith Nőközpont megbízta az EDA Szolgálatot, hogy az Emily Menedékhelyen lakó nőket és gyerekeket pszichoterápiás kezelésekkel támogassa. A kezelések elsősorban az anya-gyerek kapcsolat támogatására irányultak.

Erre alapozva kidolgoztunk egy olyan foglalkozást, amely egyrészt alkalmas a célkitűzéseink elérésére, másrészt kellően eltér a menedékhely dolgozói által vezetett csoportos tevékenységektől.

A foglalkozást egy három pszichológusból/pszichoterapeutából álló mini-csapat vezette, és három szakaszra bomlott:
1. A nők és gyerekek, valamint a kapcsolatuk pszichodiagnosztikai vizsgálata.
2. Egyénre és családra szabott terápiás beavatkozás tervezése, közösen az Emily Menedékhely személyzetével és a projektben részt vevő nőkkel.
3. Több módszert ötvöző pszichoterápia (egyéni és az anya-gyerek párosé).

A pszichodiagnosztikai vizsgálat első része egy klinikai interjú, a páciens története, és egy pszichológiai személyiségteszt (MMPI-2, emberrajz-teszt, és TAT a felnőtteknek, rajztesztek és történetmesélés a kicsiknek).
Az eredmények elemzésével lehetővé vált a források és a kritikus pontok azonosítása. A mini-csapat a Menedékhelyen létrehozott csoporttal közösen kidolgozta azokat a rövidtávú célokat, amelyekre a pszichoterápia fókuszált.

Bizonyos esetekben egyéni pszichoterápiát javasoltak, más esetekben azonban inkább az anya-gyerek kapcsolaton dolgoztak mindkettőjük bevonásával:
- az anya-gyerek kapcsolat megújítása játékkal töltött együttlétek során;
- lehetőséget adni az anyáknak az irányítás megtapasztalására és egy működőképesebb kapcsolat megteremtésére;
- problémák felszínre hozása és támogatás abban, hogy megfelelő keretek között tudjon maradni a konfliktus.

Egyéni foglalkozásokra a súlyos erőszakot átélt személyeknek volt szükségük. Az egyéni terápia folyamán az anya mélyebben reflektálhatott a saját szülői szerepére, és biztosíthatta az gyermekei számára az érzelmi megtartó erőt, akik nyilvánvalóan komoly lelki és testi sérüléseket szenvedtek.

Meggyőződésünk, hogy gyermekkori traumákra a kúra nem lehet más, mint a tények és az érzelmek síkján is gyógyító tapasztalatok. Azaz, olyan beavatkozási formát kell kidolgozni, ami lehetővé teszi a számukra (és olykor a hozzájuk közel állók számára is), hogy megtapasztaljanak olyan jelentésrendszereket, amelyek eltérnek azoktól, amiket áldozatként megtapasztaltak. A gyermek számára nyilvánvalóvá kell tenni, hogy az a világ, amelyben erőszakot szenvedett el, képes alternatívákat is nyújtani.

A pszichoterápia tehát mindenek előtt arra irányul, hogy egy új jelentésrendszert teremtsen, hogy kicserélje a „lencséket", amelyeken keresztül a traumatikus tapasztalatot látjuk, és így a trauma feldolgozása folytatható és végül a személyiségbe integrálható.

Ez a modell eltérő és egymással integrált megközelítésmódokat is javasol, gyermektraumára alkalmazott pszichoterápiás módszerek összevetésével is dolgozik, mindezt a csapatmunka teszi lehetővé. Az EDA Szolgálat csapatának az lehet tagja, aki vállalja, hogy az anyákkal és a gyerekekkel is dolgozik, és követi a rendszeres értekezleteken és az Emily Menedékhely szakembereivel folytatott találkozókon megbeszélteket. A csapat heti értekezleteket tart, amelyek célja az egyes ügyfelekkel kapcsolatos tapasztalatok kicserélése, megvitatása. A csapat tagjainak szakmai felügeletét egy pszichoterapeutához látja el, akivel a beavatkozások megtervezéséről és az esetek fejlődéséről tanácskoznak.

Folyamatos követés, záró-értékelés, és hatásértékelés
A B-SIDE-projekten belül a nők és gyerekek teljes útvonalát követtük. Háromhavonta kitöltettünk egy űrlapot, amely a projektpartnerekkel lezajlott találkozók során került kidolgozásra. Az űrlapoknak három típusa van: folyamatos, záró, és hatékonysági értékelőlap. Az első egy pillanatkép a nők és gyerekek, valamint a kapcsolatuk kezdeti helyzetéről, a második a projekt során lezajlott fejlődést értékeli, a harmadik pedig a beavatkozás hosszú távú eredményét vizsgálja. Minden űrlapot a családokat követő segítők töltöttek ki.

4.1.5 Kilépés a felépülést támogató programból

Ha egyszer befejezték a fent leírt programot, a nők és gyerekek saját kérésre belekerülhetnek a nyomon kísérő programba, ami a menedékhelyről való kiköltözésük után bekövetkező érzelmi és gyakorlati változások kezelésében hivatott segíteni.

4.1.6 Helyi segítőhálózatok

2008-ban a Lilith Nőközpont lett Latina Község Területi Tartalom és Akció-koordinátora az olasz kormány Jog- és Esélyegyenlőségi Tárcája által fenntartott Nemzeti Erőszakellenes Hálózat (ARIANNA) égisze alatt. Az ARIANNA tömöríti az ország erőszakellenes központjait, menhelyeit, szociális szolgáltatóit, egészségházait, kórházait, valamint a rendőrséget, a bíróságokat, és az oktatási-nevelési intézményeket.

2009. november 25-én minden egyes intézmény, amely része a lakossági hálózatnak (Latina város, az Ügyészi Hivatal, Latina Prefektúra, a Rendőr Főkapitányság, a Karabélyosok Helyi Hadteste, a Községi Rendőrség, a Kórházak, az Egészségvédelem és a Lilith Nőközpont) aláírta a következő Protokollt: *Latina város hálózata a nőkkel és gyerekekkel szembeni erőszak leküzdésére.*

A lakossági hálózat feladata a legjobb gyakorlatok megosztása azokkal, akik a nőkkel szembeni erőszak problémájával találkozhatnak. Hogy ez megvalósulhasson, rendkívül fontos volt megállapodni a közös nyelvben és tartalomban, és ezzel túllépni a széles körben elterjedt kulturális sztereotípiákon. A Lilith Nőközpont személyzete számos tréninget vezetett szociális munkások és egészségügyi dolgozók számára, és ezek alapvetően hozzájárultak a projekt sikeréhez. A lakossági hálózat másik, hosszú távú célkitűzése egy megosztott adattár készítése, amely lehetővé tenné az egységesített adatgyűjtést.

A B-SIDE-projekt folyamán nagyon hasznosnak bizonyult az információcsere és a legjobb gyakorlatok megosztása azokkal, akik kapcsolatba kerülnek párkapcsolati erőszak áldozatává vált gyerekekkel. A Lilith Nőközpont személyzete, mint akik már évek óta dolgoztak a problémával, referenciapontként segítették a programot. A projekt tehát a hatóságokat is támogatta, például a nők és gyerekek terápiájáért való felelősség felvállalásával, emellett egy kiváltságos perspektívát kínált az erőszak okozta károsodás megfigyeléséhez.

4.2 A felépülést támogató program Spanyolországban

4.2.1 A program rövid bemutatása

Az A.D.A.V.A.S. egyesület szakértői szolgáltatásokat kínál párkapcsolati erőszak áldozatai számára, kiegészítve a városban működő menedékhelyek és más intézményi szolgáltatások tevékenységi körét. A hatékonyság érdekében az A.D.A.V.A.S. szorosan együttműködik ezekkel a központokkal. Az A.D.A.V.A.S nem menedékhely, hanem egy nappali központ, amely sajátos szolgáltatásokat nyújt.

A beavatkozásokat más, állami vagy magánszolgáltatókkal közreműködve hajtjuk végre, mert így a feladatok tágabb körét fedjük le, és több párkapcsolati erőszak túlélő ügyféllel tudunk egyedileg érdemben foglalkozni.

4.2.2 Felvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása

A szociális munkás az első, aki telefonon vagy személyesen kapcsolatba kerül az ügyféllel.

A – FOGADÁS ÉS A HELYZET FELMÉRÉSE:

• Más segítő szolgáltatások által hozzánk irányított ügyfelek felvétele.
• Egyéb, informális csatornák (például az áldozat közeli hozzátartozói, barátai, internet) közvetítésével hozzánk került ügyfelek felvétele.

B – BEVEZETŐ INTERJÚ. AZ ELSŐ MEGKERESÉS UTÁN AZ ÁLDOZATTAL FÉLIG STRUKTURÁLT INTERJÚT KÉSZÍTÜNK, KÖZBEN:

• Információkat adunk a központról, az egyesület profiljáról, a szakértői csoportról, feladataikról és az intervenció protokolljáról.
• Kitöltetünk egy űrlapot, amelyre rákerülnek:
– Az alapvető személyes információk.
– A családi genogram. A család felépítése és a tágabb családon belüli kapcsolatok.
– A munkaviszony, és a pénzügyi függetlenség mértéke.
– A személyes támogatók, a kapcsolatok a lakóhellyel és az élőhellyel.
– A sérülékenység felmérése: testi, pszichológiai vagy érzékszervi fogyatékosság, etnikum, emigráns státusz stb.
– A kórtörténet: múltbéli és jelenlegi betegségek és kezelések, esetleges kábítószer-függőség vagy kábítószer-használat.
– A családtörténet és eredet: szerkezet, kapcsolatok, jelentős események.
– Az előzetes bántalmazás-tapasztalatok.
– Információk a bántalmazóról és a bántalmazó viselkedéséről.

Ami alapján később:

• Következtetünk az erőszak történetére, és arra, ahogy az áldozat az erőszakot értelmezi.
• Következtetünk a nő és/vagy a gyerekek tüneteire.
• Következtetünk az anya-gyerek kapcsolat minőségére.
• Következtetünk a nő szükségleteire és elvárásaira.
• Következtetünk a kockázat fokára, majd védelmi protokollt irányozunk elő.
• Bemutatjuk az áldozatnak a B-SIDE-projektet, felmérjük bekapcsolódásának lehetőségét, és aláíratunk vele egy ívet, amellyel elkötelezi magát.
• Következtetünk a nő részvételi szándékának komolyságára.
• Megtervezzük a foglalkozásokat: célkitűzések, módszertan, a források térképe.
• Útjára indítjuk a beavatkozást, bevonjuk a csapattagokat valamint a külsős szakembereket.
• Pszichoterápiás szolgáltatásokat biztosítunk: miután felvette a kapcsolatot a központ koordinátorával, a nőt pszichoterapeutához küldjük, akivel az első interjú a terápiás kontextus meghatározására irányul, beleértve az áldozat-terapeuta kapcsolat megalapozását, és a programhoz való hozzáférés megkötéseit.
• Zeneterápiás szolgáltatásokat biztosítunk, és felmérjük, hogy mely esetek felelnek meg a B-SIDE-projekt elvárásainak: az anya interjúját a gyerekkel készített interjú követi, majd a kezdeti felmérő űrlapok kerülnek kitöltésre, végül meghatározzuk a foglalkozások sorrendjét a gyermek igényeinek megfelelően.

A B-SIDE projektben való részvételre alkalmas ügyfelek jellemzői. Nők, akik:

• Nagykorúak.
• Párkapcsolati erőszak áldozatai voltak.
• Elhagyták a bántalmazót.
• 4–14 éves gyerekeik vannak.
• Sem ők, sem gyermekeik nem részesülnek pszichológiai kezelésben az erőszak feldolgozását könnyítendő.
• Önként aláírják az egyezséget a projektben való részvételről, amellyel vállalják, hogy:
– Megjelennek minden terápiás kezelésen és foglalkozáson, a gyermekeikkel együtt.
– Részt vesznek minden róluk szóló értékelési folyamatban.
– Beszámolnak minden akadályról, amivel szembesülnek, és ami gátolhatja a program elvárásainak teljesítését.
– Értesítik az apát, hogy a gyermeke terápiában vesz részt, és megszerzik az apa hozzájárulását.

Okok, amelyek a projektből való kizáráshoz vezethetnek:

• A kezelés önkéntes elhagyása.
• A terápiás ülések ismételt és igazolatlan elmulasztása.
• Visszatérés a bántalmazóhoz.

- Súlyos mentális problémák vagy egyéb nehézségek, amelyek hátráltatják a terápiás kezeléseket, mivel még nem részesültek speciális kezelésben.
- Az apa ellenzi a gyermekek részvételét (azokban az esetekben, amikor a szülői felügyelet jogát a bíróság nem vonta meg az apától).
- Egyértelmű jele annak, hogy a gyereket bántalmazták/bántalmazzák.

4.2.3 A célcsoport nyomon követése

A – A nő és a gyerek: személyes vagy telefon-interjúk során tudomást szerzünk a program okozta változásokról, és ennek megfelelően módosítjuk az alkalmazott tevékenységeket és forrásokat.

A pszichoterápia hatásának nyomon követése a programon keresztül valósul meg. A szükségletek azonosításától és a kezelés célkitűzéseinek meghatározásától kezdve összegyűjtünk és rögzítünk minden olyan kijelentést, amellyel a nő a terápia hasznára, vagy esetleg felmerült nehézségekre utal.

A zeneterápia követése a foglalkozások közvetlen megfigyelésével történik. Feljegyzéseket készítünk, majd ezek alapján kitöltjük a követő űrlapot, amire a gyermek terápiás anyaga kerül.

B – A belső szakértői csapat: 15 naponta találkozunk, és megbeszéljük az esetek nyomon követését és a beavatkozások folyamatos értékelését.

C – Koordináljuk a többi kapcsolódó szakmai szolgáltatással való együttműködést.

4.2.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés

PSZICHOTERÁPIA NŐI ÁLDOZATOK SZÁMÁRA

A párkapcsolati erőszak sajnos továbbra is része társadalmi valóságunknak, amint azt a jogi eljárások, valamint az egészségügyi és segítő szolgálatok bejelentéseinek száma is jelzi.

A párkapcsolati erőszak a család minden tagjára hat, közvetve vagy közvetlenül. Lehet, hogy a gyerekekkel nem erőszakos a bántalmazó, de egy erőszakos közegben a gyerekek nem kapják meg a nekik járó védelmet és érzelmi támogatást.

Ennek negatív hatása folyton felbukkan a párkapcsolati erőszak tanúivá vált gyerekeknél, s ez testi, pszichés, érzelmi és magatartási nehézségekhez vezet az iskolában, a családban, és a társas kapcsolataikban is.
Megfigyelték, hogy a női áldozatok lelkiállapota – alacsony önértékelés, erős szorongás és depresszió – befolyásolja anyai teljesítményüket, és csökkenti szülői képességeiket is.

Azért fontos megfelelő támogatást nyújtani a nőknek és gyerekeiknek, hogy amennyire csak lehet, csökkentsük a helyzet káros hatásait.

Az erőszakáldozatok számára kidolgozott pszichológiai beavatkozás ennek megfelelően négy szintű:
1. Az erőszak áldozatra gyakorolt hatásának felmérése a különböző változók tekintetbe vételével (a bántalmazás típusa, tartama, súlyossága, és az áldozat jelenlegi pszichés állapota). A terápiás beavatkozást az áldozat egyéni szükségleteihez kell idomítani.
2. Egy olyan környezet biztosítása, amelyben az áldozat beszélhet az átélt erőszakról, és kifejezheti igényeit, érzelmeit, vágyait és kételyeit, és emellett segít neki a helyzetéhez tapadó megbélyegzés feloldásában, és az önhibáztató gondolatok felszámolásában. [3]
3. Terápiás beavatkozás, amely az áldozat felépülését a leginkább sérült területek megcélzásával támogatja (pszichés és érzelmi állapot, magatartásbeli problémák).

[3] A lelki erőszak, ami jellemző fázisa az erőszak spiráljának, hozzájárul a nő önértékelésének csökkenéséhez, így a nő hosszú távon sérülékenyebb lesz, és súlyos bűntudattal küzd.

4. Az áldozat szülői képességeivel való foglalkozás: útmutatás a biztosabb érzelmi kapcsolatok felé, a társadalmi szerepekről való pozitív gondolkodás felé, a nőkkel és férfiakkal szembeni tiszteletteljes viselkedés felé. Támogatjuk az anyát és gyermekét egy egészséges, nem ellenőrzésen vagy alárendelésen alapuló kapcsolat kialakításában.

A program általános irányelvei a 10 résztvevő nővel készített egyéni interjúk alapján lettek meghatározva. Eszerint a foglalkozások során a munka célja:
- Kockázatfelmérés, a menekülés körülményeinek felmérése. A bizalmas légkör megteremtése.
- Biztonságba helyezni az áldozatot, majd gyarapítani ismereteit a megelőzési stratégiákat és a védekezést illetően.
- Magyarázatot adni arra, miért vált áldozattá, valamint feltárni a bántalmazó kapcsolat természetét.
- Segíteni az áldozatnak abban, hogy megértse, rossz testi és érzelmi állapota a párkapcsolati erőszak következménye.
- Tanulásra buzdítani, és/vagy erősíteni döntéshozó, problémamegoldó és alkalmazkodó képességét.
- Az áldozat önértékelésének és önbizalmának növelése.
- A megfelelő kommunikációs és társasági készségek fejlesztése.
- Konfliktuskezelés elsajátítása.
- Módosítani hagyományos elgondolásaikat a nemi szerepekről, felülvizsgálni hozzáállásuk esetleges szexista vonásait, és a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos tévhiteket.
- A bántalmazás tüneteinek és lelki hatásának csökkentése.
- A szülői készségek kialakításának elősegítése.
- Támogatás annak megértésében, hogyan hatott a párkapcsolati erőszak az anyai szerepükre.

Ezekre úgy tekintünk, mint a terápiás foglalkozások alapvető irányelveire. A beavatkozások lényegi fókuszát azok a személyre szabott terápiás célkitűzések határozzák meg, amelyeket az áldozattal való egyéni munka kezdetekor lefektettünk.

Feljegyzések készülnek a terápiás ülések során, a foglalkozások folyamán, és a beavatkozásba bekapcsolódó egyéb szolgálatok, pl. orvosok, nővérek, és szociális munkások meghallgatásával is. Ezek a segítő munkások telefonon kommunikálnak velünk, és beszámolnak arról, hogyan látják a nők személyes és pszichológiai állapotát.

A ZENETERÁPIA MÓDSZERTANA

A párkapcsolati erőszaknak kitett gyermek nemcsak lelkileg sérül, ezért fokozott védelemre és egy erőszakmentes környezetre van szüksége. Ennélfogva a megfelelő beavatkozás multidiszciplináris. A terápiás megközelítés kapcsolatot teremt a gyermeket ért különböző hatások, a tünetek súlyossága, és a tünet-értékű érzelmi kifejezések között.

A zeneterápiás módszer eklektikus, mert többféle módszertan vegyítésével keletkezett. A legfontosabb Juliette Alvín és Mary Priestley hatása, akik a zenét, a hangot és mozdulatokat egy szimbólumrendszernek tekintik. Számukra a zene: nyelv, mellyel a gyerekek kifejezhetik érzéseiket és érzelmeiket, és újraalkothatják az erőszakélmény által befolyásolt értékrendjüket.

Az érzelmek kifejezése

1. Olyan légkört teremtünk, amelyben a gyermek érzi, meghallgatják, azaz szabadon kifejezheti az érzelmeit, érzéseit, szükségleteit és félelmeit, és beszélhet az elszenvedett erőszakról is. Hogy ilyen légkört biztosítsunk, a környezetnek gyengédnek és barátságosnak kell lennie, mert ez bátorítja a gyermeket érzelmei kezelésére, azonosítására, és kifejezésére.
2. A bizalom és biztonság körében dolgozunk – olyan emberekkel, akikben a gyermek bízik, és akikre számíthat.

Pszichés, érzelmi és a magatartásra gyakorolt hatások

- Az erőszakélmény által befolyásolt értékrend újraalkotása, miáltal megálljt mondunk az anya-áldozat vagy apa-bántalmazó szerep felvételének is
- Az önértékelés erősítése, bátorítás az érzelmek kifejezésére
- Az erőszakmentes konfliktuskezelés megtanulása
- A cselekvőképesség és az érzelmi regenerálódó képesség ösztönzése
- Az önhibáztatás és a megbélyegzés felszámolása
- Jobb kommunikációs készségek
- Ismeretek a nemi egyenlőségről.
- A bomlasztó hatású viselkedés kiküszöbölése

- Új kommunikációs módszerek felfedezése, alternatívaként az erőszakra
- A bénító lelki tünetek feloldása.

Körülbelül 8–10 foglalkozást tartunk, majd értékelés következik, hogy megállapítsuk, van-e haladás. Ha úgy tapasztaljuk, hogy a gyerek stabilabb, elhagyhatja a terápiás programot (nyomon kísérő tervvel), ha még nem, akkor további foglalkozásokat irányozunk elő.

Javarészt egyéni foglalkozásokat tartunk. Csoportterápiára akkor kerülhet sor, ha azonos korú és hasonló problémával küzdő gyerekek kerülnek hozzánk. Testvérpárok közösen is részt vehetnek egy-egy foglalkozáson. Az anya felelős azért, hogy a terapeutát informálja minden lényeges mozzanatról, amit két foglalkozás között a gyermekkel kapcsolatban megfigyelt.

A foglalkozások 50 percesek, és heti vagy kétheti gyakorisággal zajlanak, a gyermek helyzetének súlyosságától függően.

A PSZICHOTERÁPIA MÓDSZERTANA

A terápiás alkalmak egy órát vesznek igénybe a következő rendszer szerint:
- Két egyéni kezelés, köztük egy hét szünet.
- További 8 egyéni kezelés, köztük 15 napos szünettel.
- Két nyomon követő interjú zárja a terápiát, az első 6 hónappal az elbocsátás után esedékes.

Amikor az erőszak, bántalmazás és ellenőrzés lelki hatásait értékeljük, fontos szem előtt tartani:
1) A kognitív változásokat, amelyek felbukkanhatnak a kognitív térképeken, vagy az áldozat elvárásaiban, fogalomhasználatában, érzékelésében.
2) Lelki zavarok jeleit.
3) Ha kapcsolati gondok merülnek fel (nem a bántalmazóval).

FOGLALKOZTATÓ TEVÉKENYSÉGEK

Pszichoterápia

TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: A negatív önkép pozitívvá alakítása.

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: Csoportos.
GYAKORISÁG: Két alkalom.
TARTAM: Kétszer két óra.
HELYSZÍN: A.D.A.V.A.S. Központ.
ANYAGI ERŐFORRÁS: Tábla és csomagolópapír.
SZAKMAI ERŐFORRÁS: Pszichológus.
AZ ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK LEÍRÁSA: Megvizsgáljuk, hogyan látják a nők önmagukat, aztán azt, hogy szerintük az önmagukról alkotott kép mely részét hozta létre, erősítette, vagy semmisítette meg az elszenvedett lelki bántalmazás, és mely részeit tartják sajátnak. Ez az intervenció az önértékelés megerősítésére, és a társas kapcsolattartó képességek, valamint az asszertív kommunikáció fejlesztésére irányul. Interaktív és részvételen alapuló módszert alkalmazunk.

TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: Szerelemtől a bensőséges szeretetig.

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: Csoportos.
GYAKORISÁG: Két alkalom.
TARTAM: Kétszer két óra.
HELYSZÍN: A.D.A.V.A.S. Központ.
ANYAGI ERŐFORRÁS: Tábla és csomagolópapír.
SZAKMAI ERŐFORRÁS: Pszichológus.

A foglalkozások során:
- Megvizsgáljuk, hogyan alakul ki a szeretet, a kapcsolati kötelékekek, és a kötődés.
- Megnézzük, milyen társadalmi modelljei vannak két ember együttélésének, a szeretetnek, és a szeretet hiányának.

- Kísérleti megközelítéssel felderítjük a kapcsolati kötelékeket.
- Annak megértése, milyen az élet, ha a szeretet igazi, és nem idealizált.

TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: Szülői készségek.

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: Csoportos.
GYAKORISÁG: Két alkalom.
TARTAM: Kétszer két óra.
HELYSZÍN: A.D.A.V.A.S. Központ.
ANYAGI ERŐFORRÁS: Tábla és csomagolópapír..
SZAKMAI ERŐFORRÁS: Pszichológus.
AZ ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK LEÍRÁSA: Rámutatás a kedvességen alapuló szülői modell alapján való nevelésnek a fontosságára, valamint annak gyerekekre gyakorolt érzelmi hatására.
Szülői készségek fejlesztése, tanulása, megerősítése, valamint annak megértése, hogy a gyermeknek joga van egy törődő és a jogait tisztelő anyafigurára.

TEVÉKENYSÉG LEÍRÁSA: Nevetésterápia: nevetést és humort használunk a résztvevők egészségi állapotának javítására.

EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: Csoportos.
GYAKORISÁG: Két alkalom.
TARTAM: Háromszor három óra (kettő a nőkkel és egy nőkkel és gyerekekkel).
HELYSZÍN: Julian Sanchez „El Charro" Integrált Községi Központ
ANYAGI ERŐFORRÁS: röpiratok, sálak, léggömbök, bohócorrok, kivetítő, számítógép és zenelejátszó.
SZAKMAI ERŐFORRÁS: Nevetésterápia szakértő.
AZ ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK LEÍRÁSA: A cél, hogy humorérzékkel és nevetéssel kísérletezzünk, mivel ezek a tevékenységek rendkívül jó hatást gyakorolnak a testi, szellemi, érzelmi és társas állapotra, ez pedig javítja az egészséget és fokozza a stressztűrő képességet. A résztvevők társas kapcsolatteremtő képessége javul, ügyesebben kommunikálnak és kezelnek konfliktusokat. Mulatságosabb, pozitívabb és kreatívabb önképet nyernek.

Más foglalkozások:

KUTYÁS TERÁPIA:
EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: Csoportos (nők és gyerekek).
GYAKORISÁG: A projekt végén.
TARTAM: Egyszer két óra.
HELYSZÍN: Községi létesítmények.
ANYAGI ERŐFORRÁS: A foglalkozásnak megfelelő.
SZAKMAI ERŐFORRÁS: Kutyaterápiás szakértő.
AZ ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK LEÍRÁSA: Tevékenységek, amelyek ösztönzik a közös felelősségvállalást, a kölcsönös törődést és az érzelmi kötődést az anya és gyermeke között.

AZ ANYAGI FÜGGÉSTŐL MENTES ÉLET FELÉ – FOGLALKOZTATÁSI IRÁNYMUTATÓ:
EGYÉNI VAGY CSOPORTOS: Csoportos (nők).
GYAKORISÁG: A projekt végén.
TARTAM: Egyszer két óra.
HELYSZÍN: A.D.A.V.A.S. Központ
ANYAGI ERŐFORRÁS: Kézikönyv a munkavállalói jogokról, és álláskeresési technikákról.
SZAKMAI ERŐFORRÁS: Ügyvéd, akinek a munkajog és a párkapcsolati erőszak a szakterülete.
AZ ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK LEÍRÁSA: Az esettanulmányok csoportos elemzése, hogy ezek révén alaposabban megértsék az erőszak női áldozatainak meglévő jogait, mint amilyen a mindenhol hozzáférhető álláskeresési támogatás.

Zeneterápia erőszak áldozatává vált gyerekeknek.
A párkapcsolati erőszak áldozatává vált gyerekek számára kidolgozott foglalkozásunk a zeneterápia. A zeneterápia egy kreatív művészeti terápia, amely zenét, hangokat és mozdulatokat használ kommunikációs formaként és érzelmi kifejezőeszközként. A beavatkozást egy zeneterápiás szakember vezeti, sokéves tapasztalattal a gyerekbántalmazás áldozataival folyó munka terén. A zeneterápia célja az áldozat természetes képességeinek felfedezése és/vagy

adottságainak regenerálása, hogy ezáltal javíthassák intra- és interperszonális kommunikációs képességeiket, közvetve pedig az életminőségüket is. Ez a technika sajátos megfigyelési, értelmezési és intervenciós eszközöket használ, például hangot, zenét, hangszereket és ritmusképleteket, amelyeket a testen, tárgyakon és hanggal történő kommunikáción keresztül tapasztalhatunk meg.

A zeneterápia lehetővé teszi a következőket:
- Az egészség javítása.
- Különféle betegségek és zavarok kezelése.
- Betegségek és zavarok utáni felépülés ösztönzése.

A zeneterápia egyéni és csoportos foglalkozásként is alkalmazható olyan egyének kezelésére, akiknek szervi vagy pszichés problémáik vannak. Megelőzésre is alkalmas.

A zeneterápia egy rekreációs, oktató, terápiás beavatkozás, amely:
- Megkönnyíti az önkifejezést és a kommunikációt.
- Megelőzhet pszichés zavarokat.
- Ösztönzi a kreativitást.
- Az egészséges érzelmekre összpontosít azért, hogy harmóniát vigyen a résztvevő érzelmi világába, és ösztönözze a tanulási folyamatot.
- A kommunikációs és társas kapcsolatteremtő képességek fejlesztése révén lehetővé teszi az áldozatok számára, hogy könnyebben szembenézzenek a nehézségekkel.
- Korrigálja azokat a hibás magatartásformákat, amelyek a kommunikációs és társas kapcsolatteremtési nehézségek következményei, miáltal fokozódik a testi és érzelmi komfortérzet.

ZENETERÁPIÁS foglalkozások:
1. Kézzel készített hangszerek. A foglalkozás első része hangszerek készítése mindennapi anyagok újrahasznosításával. Ezt követően a résztvevők saját zenét komponálnak.
2. Közös dal komponálása. Minden résztvevő hozzájárul a dalszövegírás folyamatához.
3. Zene, freskók és érzelmek: a résztvevők freskókat (posztereket) készítenek magazinokban és az interneten talált képanyagból, a freskókra a bántalmazás megelőzésére felszólító üzenetek kerülnek.
4. Az Együtt írt történet foglalkozáson belüli feladatcím: Anyu és én, témája az eredményes anya-gyerek kapcsolat. Az anyák és gyerekek hozzájárulásával egy történet formálódik szavakból, képekből és zenéből.
5. Lazító zene. Ez a foglalkozás lazító hangulatot teremt újrahasznosított és hagyományos hangszerek bevonásával.

A megfigyelés a zeneterápiás foglalkozásokon belül zajlik, amihez a gyermek anyja is hozzájárul információkkal.

SZAKMAI ERŐFORRÁSOK:
Projektvezető. Funkciók:
- A projekt technikai és adminisztratív vezetése.
- Kapcsolattartás és együttműködés külső intézményekkel és hatóságokkal.
- A szakmai személyzet felügyelete.
- A projekt általános értékelése.

Szociális munkás. Funkciók:
- A résztvevők kiválasztása, értékelése és a kezdeti állapotok feltérképezése.
- A társadalmi intervenciós projekt.
- A közösségi források kezelése.
- Továbbirányítás más szakemberekhez és az intervenció koordinálása.
- A külsős szakemberek által végrehajtott intervenciók követése.
- A külsős és szabadúszó szakemberek által végrehajtott tevékenységek koordinálása.

Pszichológus. Funkció:
- A résztvevők kiválasztása.
- A nők pszichológiai értékelése.
- Intervenciós ülések a nők számára.
- A nőknek szóló foglalkozások megtervezése és kidolgozása.
- Koordináció a csapattagok között, a csapattagok értékelése.

Zeneterapeuta. Zeneterapeuta végzettségű, a gyermekbántalmazás szakértője. Funkciók:
- A résztvevők kiválasztása.
- Zeneterápiás foglalkozások a gyerekekkel.
- Koordináció a csapattagok között, a csapattagok értékelése.

Ügyvéd. Habár ez a projekt az erőszak áldozatává vált nők és gyerekek érzelmi és társas kapcsolataira összpontosít, fontos, hogy rendelkezésre álljon egy párkapcsolati erőszakkal és családjoggal foglalkozó ügyvéd is.
A szolgáltatás külső forrásokból is biztosítható, de előnyösebb, ha az ügyvéd a belső szakértői csapat tagja. Ez megkönnyíti a projekten belüli koordinációt és kommunikációt, és a nők számára elérhetőbbé teszi a szolgáltatást. Emellett az ügyvéd nélkülözhetetlen Az anyagi függéstől mentes élet felé című foglalkoztatási iránymutató előkészítése során.

Kutyás terapeuta. Funkciók:
- Nőknek és gyerekeknek szóló foglalkozások megtervezése és kidolgozása.
- A tevékenység értékelése.

Nevetésterapeuta. Funkciók:
- Nőknek és gyerekeknek szóló foglalkozások megtervezése és kidolgozása.
- A tevékenység értékelése.

Az egyéni foglalkozások, és bizonyos csoportos tevékenységek is a központon belül zajlanak.

Bár az ügyféllel való első találkozás történhet telefonon vagy az interneten, az interjúkat csakis személyesen készítjük, előzetes megbeszélés alapján. Ha csak lehetséges, az első beavatkozásra (interjú) a személyes kapcsolatfelvételtől számított 3 napon belül sor kerül.

A nevetés- és kutyás terápia foglalkozásokhoz ingyenesen használható helyi létesítményeket veszük igénybe.

4.2.5 Kilépés a programból

Az esetet akkor zárjuk le, amikor az ügyfél a programot befejezte és elbocsátották a terápiából. Az utolsó lépés egy záróértékelés, amely a kezdeti célkitűzések tükrében vizsgálja az eredményeket.

A pszichoterápiás kezelés vége: a terápia lezárható, amikor a kezdeti terápiás célkitűzések teljesültek, és ezt többféle értékelési módszer is alátámasztja. A nyomon követés tervét is ekkor kell felállítani.

A zeneterápiás kezelés vége: amikor a gyermek elérte a kezdeti szakaszban meghatározott célkitűzéseket, és érzelmi állapota stabilnak mondható, abbahagyhatja a terápia látogatását. Lehetőség van a terápia folytatására, ha az anya visszaesést tapasztal, és ezt szakértői megfigyelés is igazolja.

4.2.6 Helyi segítőhálózatok

A párkapcsolati erőszak áldozatait támogató helyi segítő hálózat a szociális segélyszolgálat, az egészségügy, a rendőrség, biztonsági szolgálatok és az oktatás képviselőit tömöríti.
A szociális szolgálat nőket segítő központjai Kasztília és León régió Városi Tanácsához és Salamanca helyi és regionális kormányzataihoz tartoznak. Azonban az esetek koordinálása gyakran a Társadalmi Akcióközpontok (CEAS) felelőssége. Ezek a szervezetek az első kapuk a segítő szolgálatok felé, ennélfogva ők végzik el a párkapcsolati erőszak esetekkel kapcsolatos munka egyik legfőbb részét: az esetek azonosítását.

Ugyanígy, az egészségházakban és kórházakban az egészségügyi és mentálhigiénés teamek szintén fontos szerepet játszanak. Mivel közeli kapcsolatba kerülnek a nőkkel és a gyerekekkel, nemcsak észrevehetik és jelentést tehetnek a bántalmazásról, de folyamatosan nyomon kísérhetik az eseteket, és szakértő szolgálatokhoz küldhetik őket.

A helyi segítő hálózat tevékenységét kiegészíti a nonprofit szervezetek munkája, akik ingyenes szolgáltatásokat kínálnak a hatóságokkal összehangoltan. A szolgáltatásaik hozzáférhetők a Krízis Központokban, menedékhelyeken és egyéb szakmai szolgálatok létesítményeiben.

Ilyen például az Ügyvédek Közössége által fenntartott jogsegélyszolgálat, amely szintén kiegészíti az állami és magánszolgálatok tevékenységét, Kasztília és León 2010. december 9-i 2010/13-as nemi alapú erőszak elleni regionális törvényének megfelelően.

Végül, de nem utolsó sorban: a rendőrség részvétele elengedhetetlen, különösen a speciálisan képzett csapatoké, amelyek kifejezetten a nőkkel és gyermekekkel szembeni erőszak eseteivel foglalkoznak. Létezik ilyen különleges alakulat a Polgári Gárdán, az Országos Rendőrségen, és Helyi Rendőrségen belül is.

KOORDINÁCIÓ A SEGÍTŐ MUNKÁT VÉGZŐK ÉS A SZOLGÁLATOK KÖZÖTT

A beavatkozások minél zökkenőmentesebb koordinálása érdekében Kasztília és León 2010. december 9-i 2010/13-as nemi alapú erőszak elleni regionális törvénye lehetővé teszi egy egyesített esetmappa kidolgozását, amelynek kidolgozása még a jövőre vár.[4] Ugyanez a törvény sajátos szerveket hoz létre a források koordinálására, ezek a Nemi Alapú Erőszak Elleni Regionális Bizottság és a Nemi Alapú Erőszak Elleni Helyi Bizottság, az utóbbi a vidéki települések számára. Ezek a bizottságok alá tartoznak mindazok az intézmények és szervezetek, amelyek a segítő szolgálatok hálózatához tartoznak.

A spanyol Alaptörvény 2004. december 28-i 2004/1-es szakasza, azaz a párkapcsolati erőszak elleni általános jogszabály létrehozta a Nemi Alapú Erőszak Elleni Kormányküldöttséget. Főbb funkciói: törvényjavaslatok kidolgozása, és a nemi alapú erőszak területét érintő hatóságok koordinálása. Az országos Nőkkel Szembeni Erőszak Figyelő Szolgálattal közösen követik és értékelik a vonatkozó állami akciókat. Minden erőszakkal dolgozó egység a kormányküldöttség égisze alá tartozik.

Technikai szinten a protokoll, amelyet a szakmai csoportok a beavatkozások során követnek a következőkön alapul:
- Az esetek azonosítása és továbbítása az állami szolgálatoknak és/vagy a magán segítő szolgálatoknak.
- Beavatkozás előkészítése az adott eset szükségleteinek megfelelően.
- Az akció nyomon kísérése és értékelése.

A továbbítás és az eset nyomon kísérése történhet telefonon, írásos jelentésekkel, és/vagy csoporttalálkozók keretében.

4.3 A felépülést támogató program Magyarországon

4.3.1 A program rövid bemutatása

Magyarországon nincsenek menedékhelyek bántalmazó kapcsolatból menekülő nők számára. Ha egy nőnek nincsenek saját forrásai, akkor vagy benne marad a bántalmazó kapcsolatban, vagy esetleg megpróbál helyet találni valamelyik családok átmeneti otthonában, vagy anyaotthonban. A NANE Egyesület együttműködik néhány ilyen intézménnyel, de ezek földrajzilag távol esnek egymástól. A felépülést támogató programot olyan nők számára tettük hozzáférhetővé, akik valamelyik budapesti nőjogi civil szervezet által kezdeményezett speciális program résztvevői (jogsegély vagy egyéb támogató programok). A legtöbb nő egy NANE Egyesület által vezetett programból érkezett, amely mobil vészhívót[5] ad bántalmazó kapcsolatból menekülő nőknek, akiket ex-partnerük továbbra is fenyeget és/vagy kénytelenek rendszeresen találkozni vele, mivel kapcsolattartási jogot ítélt meg neki a bíróság.

Magyarországon nincsenek csoportok a párkapcsolati erőszak közvetett vagy közvetlen áldozatává vált nőknek és gyerekeknek. Mivel a párkapcsolati erőszak áldozatainak nyújtott segítség nem felel meg a nemzetközi standardoknak (azaz az Európa Tanács határozatának), valószínűleg a B-SIDE-projekt volt az első, amely Magyarországon ilyen szolgáltatásokat nyújtott. A párkapcsolati erőszak közel 240 000 nőt érint évente Magyarországon (közel 850 000 nő, azaz a 15 évnél idősebb nők mintegy negyede, párkapcsolati erőszak áldozata volt valamelyik intim kapcsolata folyamán).[6] 122 krízisférőhely áll a párkapcsolati erőszaktól menekülő nők rendelkezésére[7] (ez körülbelül 10%-a az Európa Tanács által előírt mennyiségnek), és hiányoznak a széles körben hozzáférhető szakmai segítő szolgálatok.

[4] Mivel a törvény lehetővé teszi, 2014 szeptemberétől egy új modellt dolgoznak ki.
[5] A program a Vodafone a nők biztonságáért programmal és a Budapesti Rendőrfőkapitánysággal együttműködve mobil vészhívót adott párkapcsolati erőszak elől elmenekült, a volt bántalmazó által zaklatott túlélőknek.
[6] Források: EU Alapvető Jogok Ügynöksége (FRA), Párkapcsolati erőszak és nőkkel szembeni erőszak: egy európai uniós vizsgálat (2014): http://fra.europa.eu/DVS/DVT/vaw.php; Magyar népszámlálási adatok, 2011: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/demografia/04_01_01_04.xls
[7] Ezeket családon belüli erőszak elől menekülő nőknek és férfiaknak (és velük tartó gyermekeiknek) tartják fenn, de ott legfeljebb 2 hónapig maradhatnak.

4.3.2 Felvétel, azonosítás, profilmeghatározás és a célcsoport kiválasztása

A program megkezdése előtt interjút készítettünk minden nővel, aki jelezte érdeklődését. Az interjúval feltérképeztük a nő és gyermeke(i) szükségleteit, a problémákat, amelyeken dolgozni akarnak, valamint jogi és érzelmi helyzetüket, különösképpen a bántalmazó apával kapcsolatban. Ugyanekkor bemutattuk a program céljait és főbb ismérveit, elmondtuk, mit kínál a program, és mi az, amire nem alkalmas. Az interjúk körülbelül egy órásak voltak. Ha a nő továbbra is érdeklődött, és a szakértői csapat is úgy vélte, beleillene a csoportdinamikába, akkor a nő és gyermeke(i) helyet kaptak a B-SIDE-projekt által követett két csoport valamelyikében.

A legtöbb nő a következő területeken igényel segítséget:
- fiúgyerekkel: magatartási problémák és zaklatottság kapcsolattartási napok előtt, de főként kapcsolattartás után; időnként dühkitörések; iskolában zaklatják; erőszakosan viselkedik más gyerekekkel és/vagy az anyával; tanulási nehézségek; szabályok és határok be nem tartása.
- lánygyerekkel: magatartási problémák és zaklatottság kapcsolattartási napok előtt, de főként kapcsolattartás után; időnként dühkitörések az anyával szemben; visszahúzódottság; csend; zaklatottság; félelmek és rémálmok; rosszullét kapcsolattartás előtt; elveszettség és bizalmatlanság jelei kapcsolattartás után; önbizalomhiány.
- az anyák részéről: félelem az ex-partnertől; félelem, hogy nem tudja megvédeni a gyermekét, és folyton bűntudatot érez emiatt; gondok a hatóságokkal, mert nem hisznek neki; frusztráltság, mert a hatóságok nem ismerik fel és/vagy nem ismerik el a bántalmazó káros hatását a gyermekre, és ezért nem lépnek fel a gyermek védelmében; kapcsolattartás után kommunikációs nehézségek a gyerekkel; folytonos aggódás a gyermek egészségéért az erőszak káros hatásainak ismeretében; bizonytalanság, hogy vajon képes-e kellő támogatást adni a gyereknek, hogy az feldolgozhassa az erőszak roncsoló hatásait, és eközben határokat szabni a gyermek számára.

A csoportban minden gyerek vagy közvetlen bántalmazás áldozata volt, és/vagy párkapcsolati erőszak tanúi voltak.

Azoknak a nőknek, akik párkapcsolati erőszak túlélők, és kicsi gyerekük van (14 éves korig), mások az igényeik, mint azoknak, akiknek sohasem volt gyerekük, vagy akiknek a gyerekeik idősebbek vagy felnőttek. Az is nyilvánvaló, hogy a nőknek nagyon eltérő szükségleteik lehetnek attól függően, hogy a bántalmazó apa jogosult-e a kapcsolattartásra (vagy megosztott szülői felügyeletre), vagy sem.

A pilótaprogram során nőket fogadtunk 6–12 éves gyerekekkel, akik közül a legtöbben továbbra is érintkeztek az apával. Az utóbbi nem volt feltétel, de azok a nők, akiknek a gyermekei nincsenek kapcsolatban a bántalmazó apával, csak elvétve számolnak be gyermekeikkel kapcsolatos nehézségekről. Továbbá, a legtöbb nőt, akinek kicsi vagy kiskamasz gyermeke van, és elhagyott egy bántalmazó partnert, a bíróság kényszerít a volt partnerrel való érintkezésre, mert az apák – szinte kivétel nélkül – kapcsolattartási jogot kapnak. Függetlenül attól, hogy ezek a látogatások ellenőrzöttek vagy sem, ártalmasan hatnak a gyermekre, és ezzel aztán az anyának kell megbirkóznia.

A bíróság által megítélt kapcsolattartási alkalmakkor a bántalmazó kényszerítheti az anyát arra, hogy ésszerűtlen és/vagy túlzottan szigorú szabályokat és elvárásokat szabjon a gyermekkel szemben. Az is előfordulhat, hogy az anya tekintélyét a bántalmazó éppen a gyermekkel szembeni túlzott és következetlen engedékenységével ássa alá, habár mindeközben azt várja el az anyától, hogy továbbra is tökéletes szülő legyen. Az ilyen viselkedés célja a gyerekek anyjuk ellen hangolása és viszont, és a bántalmazók gyakran sikerrel járnak. Még ha a gyerekek próbálják is védeni az anyjukat a bántalmazástól, a bántalmazó viselkedése összezavarhatja őket.

A nők nagyon kevés jóra számíthatnak, különösen a hatóságok részéről (és főként a gyermekelhelyezésről és kapcsolattartásról szóló ügyekben): durván méricskélik anyai teljesítményüket, hozzáértésüket és képességeiket, és még az állami intézmények is kritizálják őket.

4.3.3 A célcsoport nyomon követése

A projektet egy szakértői munkacsoport irányította, tagjai egy levelezőlistán keresztül tartottak kapcsolatot, ami lehetővé tette a gyors és hatékony információcserét. A döntéseket ez a munkacsoport hozta meg, a technikai hátteret és a pénzügyeket pedig a B-SIDE-projekt csapata kezelte. A csoportterápiás alkalmakat a szakmai személyzet tapasztalatainak kikérdezése és a foglalkozás értékelése követte. Amennyiben krízishelyzet merült fel két foglalkozás között, kijelölt csapattagok telefonon érintkezhettek az anyával.

A csoportos foglalkozásokban résztvevő anyáktól rendszeresen kaptunk visszajelzést. Egy hosszú kérdőívet kellett kitölteniük a folyamat kezdetén és végén, illetve egy-egy rövidebbet minden foglalkozás után, hogy minden résztvevő egyéni fejlődését követhessük. A csoportmunka folyamatának hatását részint ezekre a kérdőívekre alapozva, részint közvetlen megfigyelés révén, részint a nyomon követő időszak alatt az anyáktól kapott hírek alapján mérhettük fel.

4.3.4 A foglalkozások és egyéb tevékenységek leírása: módszerek, beavatkozás formái, szakmai erőforrások, napi követés a csoporton belül és kívül, folyamatos értékelés, valamint záró- és hatásértékelés

A program azon a felismerésen alapul, hogy a párkapcsolati erőszak áldozatává vált nőknek, és a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekeknek sajátos nehézségeik és szükségleteik vannak. A bántalmazók nemcsak testi, pszichés, szóbeli és gazdasági erőszakot követnek el, de többnyire a nők anyai szerepét is támadás alá veszik, megpróbálják aláásni szülői tekintélyüket, hogy ezáltal még inkább csökkentsék a nő önbecsülését, és védtelenebbé tegyék későbbi támadásokkal szemben. Még ha az anya szülői szerepét továbbra is kompetensen ellátja, ezek a támadások gyakran csorbítják képességeit, mert folyton tűrnie kell a kritikát, közben pedig ellentmondásos és alaptalan elvárásoknak kell megfelelnie. Talán még fontosabb azt hangsúlyozni, hogy mindennek az anya-gyerek kapcsolatra is van hatása.

A mi eseteink jól mutatják, mennyire fontos a kölcsönös bizalom és a következetesség (viselkedés, szabályok, szokások) ahhoz, hogy az anya és gyereke, valamint a köztük lévő kapcsolat egészséges és kiegyensúlyozott lehessen. Amint az anyák betölthetik szerepüket a bántalmazó partner és a nőkkel szemben rendkívül kritikus, de a bántalmazást ignoráló államhatóságok beavatkozása nélkül, visszanyerik kompetenciájuk teljes skáláját, melyre egy szilárd anya-gyerek kapcsolatot építhetnek.

A felépülést támogató programot úgy tervezték, hogy mind a pszichoedukációs, mind az állatterápiás módszerrel és gyakorlatokkal ezt a folyamatot támogassa. Minden foglalkozás az állatterápia elméletére és gyakorlatára épült, a programot pedig a nők interjúkban kifejtett sajátos igényei köré építettük, tekintetbe véve a párkapcsolati erőszak túlélők általánosabban ismert szükségleteit is. Két csoport indult: a jelentkezőket a kapcsolattartási alkalmak időrendjére tekintettel osztottuk csoportokba, mivel a foglalkozások szombatonként voltak. Mivel a kapcsolattartási alkalmak rendszerint minden második hétvégére esnek, úgy váltogattuk a csoportokat, hogy a gyerekek minden foglalkozások ott lehessenek.

A következőkben bemutatjuk azokat a foglalkozásokat, amelyekben a kutyák is részt vettek. A kísérleti projektben néhányszor találkoztunk az első csoporttal (anyák, gyerekek és a teljes személyzet együtt, majd anyák, gyerekek és a csoportjukban tevékeny szakértők külön) még a kutyás foglalkozások kezdete előtt, hogy jobban felmérhessük igényeiket, és megfelelő környezetet teremtsünk a kutyás terápiához. A második csoporttal azonban átugrottuk ezt az előkészítő szakaszt, mivel szükségtelennek ítéltük, ugyanis az áldozatok általános igényei eléggé hasonlóknak bizonyultak, a kutyákat pedig mindenki már a kezdetektől elfogadta.

A kutyaterápiás csoportfoglalkozásokat egy budapesti közösségi központ nagytermében és kisebb termeiben tartottuk. Egyik terem alkalmas volt festésre, rajzolásra és egyéb művészeti tevékenységekre, egy másikban játékok és gyerekkönyvek vannak, a nők csoportja pedig a nagyteremben találkozott. A terápiás kutyák a létesítményben szabadon közlekedhettek.
Tapasztalataink szerint a résztvevők ideális száma 6–10 nő a gyerekeikkel.

CSOPORTOS FOGLALKOZÁSOK

Minden csoportfoglalkozás másfél órás volt. A közös (anya, gyerek, kutya) foglalkozások után szünet következett, aztán az anyák és a gyerekek külön csoportokban folytatták. A foglalkozások leírásánál bemutatunk egy-egy példát. Egy csoport tíz alkalommal találkozott.

A program célja, hogy ösztönözze az anyák és gyermekeik, a gyerekek csoporton belüli, illetve a gyerekek és más felnőtt résztvevők közötti együttműködést. Az állatterápia fokozza az együttműködő készséget, erősíti az igények felismerésének képességét és az empátiát, és mind az anya, mind a gyermek önértékelését javítja. A közös csoport a kutyás játékokkal és oktató tevékenységekkel arra törekedett, hogy a résztvevők megtapasztalhassák az együttműködést és ekként tanuljanak róla. A csoportot nevelési pszichológus vezette a kutyatrénerek közreműködésével. A kutyák mindenkinek segítettek lazítani és jobb kedvre derülni, és ők voltak a kooperatív és versenyjellegű játékok motorja.

A közös csoporton belül a gyerekek idővel egyre felszabadultabbak lettek. A visszahúzódóbb gyerekek beszédesebbé, mosolygósabbá váltak, és az egyes foglalkozások végére, illetve ahogy a csoportfolyamat előrehaladt, egyre többször cselekedtek önállóan, többet kommunikáltak más gyerekekkel és felnőttekkel. Az anyák beszámoltak arról, hogy a gyerekek már előre örültek és várták a foglalkozásokat, és hogy két foglalkozás között a csoportból való emlékeikkel nyugtatták meg magukat, ha zaklatottak voltak. Egy nagyon visszahúzódó gyermek esetében az anya nyilvánvaló fejlődést tapasztalt, a gyermeknek növekedett az önbizalma és önértékelése, az anya szerint mindez a csoport hatására.

Az anyák szintén lazábbak lettek, kevesebb stresszt okoztak nekik a gyerekek vélt vagy valós rosszalkodásai (a stressz oka tulajdonképpen az volt, hogy úgy érezték, a gyerekek viselkedése alapján megítélik őket mint anyákat), támogatták a gyerekeket a játékok során. Beszámoltak arról, hogy a csoporton belül nő a bizalom.

A közös csoport után további másfél órát töltöttek külön csoportokban – egyikben az anyák, a másikban a gyerekek, és egy kutya a gyerekcsoporttal maradt. Az anyák csoportja biztonságos teret kínált a megfigyelések, tapasztalatok, önbizalommal és önértékeléssel kapcsolatos problémák, az közös csoport okozta izgatottság stb. megbeszélésére. Ebben a csoportban a pszichoedukációs modellthasználtuk, hogy a nők megértsék a párkapcsolati erőszakot, az erőszak keltette negatív érzelmeket, a saját szükségleteiket, hogy mik az emberi jogok, milyen felelősségük van a gyermekeikkel szemben, valamint a gyerekek szükségleteit és tapasztalatait. Megbeszéltük azt is, miért nehéz a gyermekeiket megvédeni egy olyan jogi rendszerben, amely nem ismeri fel a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerek traumáit, sem azt, hogy sokszor a bántalmazó közvetlenül a gyerekkel is erőszakos. Kooperatív tevékenységek, olvasmányok és írásos feladatok, a párkapcsolati erőszak áldozatairól szóló irodalom szintén a terítékre került.

Az anyákkal való foglalkozások az *Erő a változáshoz* című kézikönyvben leírt programra épültek. Ez egy 14 alkalmas csoportos foglalkozássorozat párkapcsolati erőszak túlélők számára, amelyet most a B-SIDE-projekt sajátos igényeinek megfelelően módosítottunk. A fókusz a közös csoport-béli tapasztalatok megosztásán volt: mi derült ki a gyerekek szükségleteiről a kooperatív játékokból és a kutyákkal való kapcsolatukból, mik lehetnek a viselkedésük mozgatórugói, hogyan hat a csoportmunka a két csoportfoglalkozás közötti időre. Továbbá, hogyan magyarázza az erőszak, amit a gyerekek közvetve vagy közvetlenül megtapasztalnak kapcsolattartáskor, a gyerekek olykor zavarbaejtő vagy ellentmondásos viselkedését.

A későbbiekben kitértünk még a párkapcsolati erőszak természetére, az áldozatokra gyakorolt hatására, a poszt-traumás stressz zavarra (PTSD), és az önértékelés helyreállítására az erőszakos partner elhagyása után. A témákhoz olvasmányokat is biztosítottunk. Ezeket a foglalkozásokat egy szociális munkás és a jogász tartották, a kutyák nélkül.

A gyerekek csoportját két pszichológus és egy szociális munkás vezette, akik egy kreatív kooperatív játékokkal teli atmoszféra megteremtése révén fenntartották a közös csoport légkörét. Eközben megfigyelték a gyerekek viselkedését, ami lehetővé tette a bántalmazó apával való kapcsolattartás okozta problémák felfedezését, amelyek egyúttal magyarázatot adtak azokra a nehézségekre is, melyekkel az anyák szembesültek.

A projektben részt vevő szakértő személyzet egyéni találkozásokra is a résztvevők rendelkezésére állt, ha ez szükségesnek bizonyult.

Példa: ELSŐ FOGLALKOZÁS A KUTYÁKKAL

1. Üdvözlés, bevezetés (a székeket körbe raktuk és a résztvevők, szakszemélyzet és kutyatrénerek keverve ülnek) Csak a keresztneveket kérjük, és hogy néhány szóban mutassák be magukat. Ha a gyerekek szégyenlősek, egyszerű kérdésekkel oldjuk feszültségüket (pl. hány éves vagy? mit csinálsz szabadidődben?) a kutyákat pedig a trénerek mutatják be.
2. Egy kutyasimogató kör következik. A kutyákat körbevezetik, és minden résztvevővel egy kis időt töltenek, ami lehetővé teszi, hogy a résztvevők megismerkedjenek a kutyákkal. Ezután a résztvevőket arra kérjük, meséljék el, korábban milyen tapasztalataik voltak kutyákkal vagy más kedvencekkel.
3. Névtanulás: labdajáték a kutyákkal, egymás nevének a megtanulását segítendő. A játék végére minden résztvevő (beleértve a személyzetet is) tudja mindenki nevét, és a kutyákét is.
4. A résztvevők „kedvenc" kutyát választanak, ezt néhány „oktató" játék követi a kutyatrénerek vezetésével. A résztvevők megtapasztalják, milyen követhető utasításokat adni, milyen a békés egyetértésen alapuló vezetés, az együttműködés emberekkel és állatokkal, előre nem látott problémákra megoldás találása stb.

5. Csoportos játékok: csak akkor hajtható végre a feladat, ha minden résztvevő együttműködik.
6. Zárókör: a résztvevők visszaülnek a körbe és megosztják tapasztalataikat, benyomásaikat, érzéseiket és gondolataikat, amiket a foglalkozásból magukkal visznek.

Példa: NŐI CSOPORT
Érintett témák: Csoportszabályok és titoktartás; Szükségletek és elvárások; Identitás; Önbizalom/önértékelés; A bántalmazó módszerei az áldozat önbizalmának és az anya-gyerek kapcsolatnak az aláaknázására; a párkapcsolati erőszak természete (PowerPoint prezentáció és vita); PTSD (oktatófilm és nyomtatott anyag a rendszeres erőszak gyerekekre gyakorolt hatásáról); Határok – magabiztosság – erőszakmentes kommunikáció; Hozzáférhető segítség és a hatóságok közötti kiigazodás.

GYERMEKCSOPORT:
A gyerekeket arra bátorítjuk, hogy rajzoljanak, fessenek, és vagy játszanak a csoportban maradt kutyával, vagy játszanak valamilyen csoportjátékot (bábozás, társasjáték stb.). A játékok a megosztás, az empátia, a szeretet, az elfogadás, a szabályok, a határok, és a jogok témáit járják körül. A szakmai személyzet biztosítja, hogy mindennemű problémás viselkedés figyelmet kapjon. Azok a gyerekek, akiknek a viselkedésén nyilvánvalóan nyomot hagyott az erőszak, amit átéltek (agresszívek, indulatosak, „nyomulnak" stb.) speciális figyelemben részesülnek, és ha szükséges, a gyermekkel egy szakképzett támogató személy külön foglalkozik. A szakmai személyzet jelent minden olyan kifejezést és magatartási formát, amely arra utal, milyen bántalmazást szenved el a gyermek kapcsolattartás alkalmával, és azokat is, amelyek abban segíthetnek, hogy megértsük, milyen nehézségek merülnek fel a gyerekek és anyjuk között. Ezek fontosak lehetnek a jogi eljárások során, és segíthetnek az anyáknak is a gyermekükkel szembeni viselkedésük javításában.

A következő eredményekről számolhatunk be:
- minél kevesebbet érintkezik az anya és a gyerekek a bántalmazó apával, annál hasznosabb és hatékonyabb a csoportban folyó munka
- a csoport képes támogatni az anya-gyerek kapcsolatot és a köztük lévő együttműködést a nehéz időkben is
- a csoport (és különösképpen, amint az kiderült, a kutyás csoportterápia) képes: helyreállítani a gyerekek hitét és bizalmát abban, hogy vannak biztonságos környezetek és megbízható felnőttek az otthonukon és az anyjukon kívül, képes fokozni az erőszakkal kapcsolatos tudatosságot, és növelni az anyák és a gyerekek önértékelését, csökkenteni a gyerekekkel adódó esetleges nehézségek miatti stresszt, javítani a gyerekek együttműködési készségét, és képessé tenni a nőket arra, hogy egyszerre legyenek határozottak és szeretetteljesek.
- a csoport nem tudja enyhíteni a hatóságok (bíróságok, gyámügy, iskolák) okozta problémákat, amik abból adódnak, hogy a hatóságok figyelmen kívül hagyják a bántalmazó apával való kapcsolattartás káros hatásait.

A támogató személyek/állatok:
- egy szociális munkás és emberi jogi szakértő párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos képzettséggel és 15 évnyi tapasztalattal a nemi alapú erőszak túlélőinek segítése terén,
- egy szociális munkás párkapcsolati erőszakkal és a nemi alapú erőszak túlélők segítésével kapcsolatos képzettséggel,
- két pszichológus és emberi jogi tréner párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos képzettséggel és 6 évnyi tapasztalattal a nemi alapú erőszak túlélőinek segítése terén,
- egy szociális munkás/mentálhigiénés szakember párkapcsolati erőszakkal és a családon belüli erőszak túlélők segítésével kapcsolatos képzettséggel, gyermekfejlődéssel és sajátos igényű gyermekekkel kapcsolatos képzettséggel, valamit terápiás kutyavezető képzettséggel,
- egy iskolapszichológus integratív gyermek pszichoterápiás képesítéssel
- egy ügyvéd és emberi jogi szakértő párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos képzettséggel és 15 évnyi tapasztalattal a nemi alapú erőszak túlélőinek segítése terén,
- három asszisztens kutyaterápiás tapasztalattal,
- egy gyakornok (pszichológia szakos hallgató),
- négy kutya.

4.3.5 Kilépés a felépülést támogató programból

A csoportos foglalkozások végeztével néhány anyát további egyéni tanácsadásra küldtünk. A gyermekek szükségleteinek megfelelően a következő tanácsadási formákat ajánlottuk fel:

- meghatározott ideig tartó, rendszeres kapcsolattartás szociális munkással,
- további egyéni foglalkozások a gyermek(ek)kel és egy kutyával,
- jogsegély, ha szükséges.

További kapcsolattartási formaként javasoltuk a NANE segélyvonalat, a PATENT Egyesület jogsegélyvonalát (egy nőjogi szervezet, amely a NANE-val közösen integrált ellátást nyújt). Ahogyan arra számítottunk is, a nők idővel egyre ritkábban kerestek meg minket.

4.3.6 Helyi támogató hálózatok

Amint már említettük, Magyarországon nincsenek megfelelő szolgálatok az erőszakos kapcsolatukat maguk mögött hagyó nők segítésére, sem a gyerekek támogatására és a párkapcsolati erőszaktól való megvédésére. Ezért felmerült az együttműködés gondolata azokkal a szolgálatokkal, akiket be lehetne vonni ilyen segítő munkába. A projekt során velük is felvesszük a kapcsolatot.

5. FEJEZET

A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermekek felépülését támogató program elindításának feltételei

5.1 Rövid bevezetés
5.2 Ki vezethet ilyen programot?
5.3 A program célcsoportja
5.4 Módszertan
5.5 Értékelési útmutató
5.6 Kritikus pontok
5.7 Ajánlások

5.1 Rövid bevezetés

A felépülést támogató program három európai országban került kipróbálásra: Olaszországban, Spanyolországban és Magyarországon. A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekekre vonatkozó jogi szabályozások eltérései ellenére mindhárom országban hatékonyan alkalmaztuk a programot, és lefolytattuk az összes foglalkozást.

A felépülést támogató program nagyon pozitív tapasztalatokhoz vezetett, és másutt is utat nyithat hasonló tapasztalatoknak. Utóbbihoz azonban bizonyos elemi feltételek teljesülése szükséges.

5.2 Ki vezethet ilyen programot?

A FELÉPÜLÉST TÁMOGATÓ PROGRAM BÁRMELY ORSZÁGBAN ELINDÍTHATÓ, HA AZ ÉRDEKELTEK OLYAN SZEMÉLYEK VAGY SZERVEZETEK, AMELYEK MEGFELELNEK A KÖVETKEZŐ SAJÁTOS ELVÁRÁSOKNAK:

- Az egyesületet vagy erőszakellenes központot (menedékhelyet) nők vezetik, akik a társadalmi nemek (gender) kérdéskörét, a nőkkel szembeni erőszak jelenségét, és a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekeket érő hatásait és a lehetséges traumákat mind alaposan ismerik. További előny, ha előzetes tapasztalataik vannak a területen.[1]
- Az ellátó személyzet tagjai pszichoszociális képzést kaptak. A személyzet tagjainak hivatása gyerekekkel foglalkozó szakma: gyermekpszichológus, oktató, fejlődéslélektani szakember stb. A személyzetnek feltétlenül ismernie kell a párkapcsolati erőszak dinamikáját, a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek jelenségét, a gyermekfejlődési szakaszokat, és a kiskorúak védelmét szolgáló jogszabályokat.
- A létesítményen kívülről bevont szakemberek feltétlenül ismerjék a társadalmi nemek (gender) kérdéskörét, a párkapcsolati erőszak és a tanúvá vált gyerekek jelenségét is.

[1] *Az első előfeltétel fontosságáról ld. A nőkkel szembeni erőszak leküzdése: a segítő szolgálatok standardjai, Európa Tanács, Strassbourg, 2008. IX.*

5.3 A program célcsoportja

A RÉSZTVEVŐKET MEGHATÁROZOTT KRITÉRIUMOK ALAPJÁN VÁLASZTOTTUK KI.

Az egyik, hogy a programban résztvevő nők és gyerekek nem élhetnek az erőszak helyszínén. Azaz, az erőszakos partnerrel együtt élő nők és gyerekek nem vehetnek részt a programban. Elemi fontosságú az anya és a gyermek testi és lelki biztonságának szavatolása még azelőtt, hogy bekapcsolódnának a programba, amely a roncsolt anya-gyerek kapcsolat újjáépítésére irányul.

A gyermek bekapcsolódhat a programba, ha a bíróság kapcsolattartást ítélt meg az apának, mivel ez esetben nem él együtt a bántalmazóval. Mivel a kapcsolattartás alkalmával az anya és/vagy a gyerek bántalmazható, nagyon fontos biztonsági terv kidolgozása (az anyával közösen).

A nőnek tudnia kell, hogy párkapcsolati erőszak áldozata volt. Lehet, hogy az átélt erőszak feldolgozása még zajlik, viszont lényeges, hogy a programban résztvevő nők már tudják: az erőszak kárt okozott bennük. A bántalmazó erőszakos és kontrolláló viselkedését sokan a „szeretet" jeleként értelmezik, a bántalmazó magatartást pedig „természetesnek" tekintik.

A párkapcsolati erőszakot társadalmunk gyakran „természetesnek" véli, és sokszor elnézően „normálisnak" gondol olyan magatartásformákat, amik nyilvánvalóan nem azok. Ezért van az, hogy számos nő nem azonosítja a bántalmazást mint bántalmazást, vagy látszólag egyetért a bántalmazó „indokaival", miáltal a bántalmazó felelősségét kisebbíti. Hogy az anya-gyerek kapcsolat újjáépítése elkezdődhessen, a nőknek meg kell érteniük a párkapcsolati erőszak természetét.

A nőnek tudnia kell, hogy a gyermeke párkapcsolati erőszak áldozata lett. A bántalmazott nők gyakran azt hiszik, hogy a gyerekek békésen cseperednek, mert semmit nem vettek észre, vagy, hogy az apjuk sohasem volt erőszakos velük, vagy, hogy túl kicsik, hogy megértsék, vagy: „nem voltak ott". Kevés anya ismeri fel teljes körűen a gyermekeket ért káros hatásokat. Csak akkor lehetséges az anya-gyerek kapcsolat újjáépítése, ha a nő elismeri, hogy a gyermek direkt vagy indirekt módon párkapcsolati erőszak áldozatává vált.

A nő saját döntése – amit a szociális munkások tudomására hozott –, hogy elkezdi újjáépíteni kapcsolatát a gyermekével. A kedvezményezettek kiválasztása elemi jelentőségű a program sikeressége szempontjából. Nem könnyű szembenézni a traumával, de lehetetlen elkezdeni az anya-gyerek kapcsolat újjáépítését, ha az anya még nem döntött, és/vagy nem kellően eltökélt.

A résztvevők védelme és személyiségi jogaik tiszteletben tartása érdekében minden nőnek, aki részt vesz a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek felépülését támogató programban, alá kell írnia egy dokumentumot, amellyel engedélyezi, hogy a B-SIDE munkacsoport, a külsős személyzet, és a programban résztvevő személyek információkat cseréljenek a programon belüli tevékenységéről, a részvételéről és a program rá gyakorolt hatásáról.

A programban résztvevő gyerekek kora. A programban részt vevő gyerekek kora 4–14 év között legyen. Továbbá, az egyes foglalkozásokban részt vevő gyerekek legyenek hasonló korúak, ugyanis eltérő korú gyerekekre eltérően hathatnak a foglalkozások. A kedvezményezettek kiválasztásakor fontos szempont, hogy minél homogénebb legyen a gyerekcsoport.

5.4 Módszertan

A B-SIDE PROJEKT TAPASZTALATAI ALAPJÁN ELMONDHATÓ, HOGY EGY PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK TANÚJÁVÁ VÁLT GYEREKEK FELÉPÜLÉSÉT TÁMOGATÓ PROGRAM MÓDSZERTANÁNAK BIZONYOS KÖTELEZŐ ÉRVÉNYŰ KRITÉRIUMOKRA KELL ÉPÜLNIE.

A: A különféle foglalkozásokhoz a résztvevőket csoportokra kell bontani: anyák csoportja, gyerekek csoportja (lehetőleg hasonló korú gyerekek), anyák és gyerekek csoportja.

B: Hogy mérhető legyen a folyamat hatása, minden kedvezményezettnek ugyanazokban a tevékenységekben kell részt vennie.

C: A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek felépülését támogató program sokféle kontextusban alkalmazható, a következőket tekintetbe véve:

Tevékenységek: A központokban zajló foglalkozások skálája rendkívül széles, és mindig szorosan összefügg a központ társadalmi kontextusával. Ugyan a B-SIDE-projekt során végrehajtott tevékenységek országonként eltértek, de mind ugyanarra összpontosítottak: az erőszak által rombolt anya-gyerek kapcsolat újjáépítésére. Latinában (Olaszország) például lovas terápiát javasoltak; Salamancában (Spanyolország) zeneterápiát, és Budapesten (Magyarország) kutyás terápiát. A B-SIDE-projekt másik fontos aspektusa a nőknek és gyerekeknek nyújtott pszichoterápiás kezelés, amely az átélt erőszak utóhatásait hivatott csökkenteni.

Közreműködők: Egyik lényeges előfeltétele a szakképzett közreműködők kiválasztásának, hogy igazoltan részesültek társadalmi nemi kérdéseket, a nőkkel szembeni erőszakot és a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekeket érintő képzésben. Ez azért elengedhetetlen, mert a személyzetnek megfelelő interpretációs módszerek kellenek az újjáépítést segítő foglalkozásokon résztvevő nők és gyerekek viselkedésének megértéséhez (ld. 5.2 *Ki vezethet ilyen programot?*). Azokban az országokban, ahol a jogi rendszer és a gyerekjóléti szolgálatok kevés figyelmet fordítanak a problémára, vagy éppen ellenségesek a párkapcsolati erőszak áldozataival, jogászok bevonása is szükséges. Az jogászoknak szintén ismerniük kell a párkapcsolati erőszak mechanizmusát és azokat a sajátos nehézségeket, amikkel a bántalmazó partnerrel/apával élő nők és gyerekek szembesülnek.

Logisztika és helyszínek: A célcsoport lelki egyensúlya és testi biztonsága legyen a legfontosabb szempont mind a logisztikai szervezés során, mind a helyszínek kiválasztásakor. Csakis körültekintő biztonsági megfontolások, és a felhasználandó anyagok előzetes beszerzése révén szavatolható, hogy a foglalkozások légköre bizalmas és nyugodt marad. Mivel a foglalkozások helyszínének alkalmasnak kell lennie az adott foglalkozás teljeskörű kivitelezésére, a csoportnak olykor el kell hagynia a programnak otthont adó létesítményt. Ilyenkor külső terek is használhatók, ha megfelelnek a foglalkozás természetének, és ha fokozottan biztonságosak (a bántalmazók nem férhetnek hozzá).

Értékelő tevékenységek: A követő és értékelő munka alapvetően fontos a program sikeréhez. Fontos, hogy az újjáépülés kezdeti fázisaitól a végső hatásértékelésig, a minden résztvevőre kiterjedő napi követő munkát is beleértve, kövessük és értékeljük az anyák és gyerekek által megtett utat.

Az anya és a gyerek(ek) közötti kapcsolat megfigyelése lényeges információk forrása, ezeket minden egyes esetben rögzíteni kell az egyéni értékelő űrlapon.

Minden szociális munkás és a foglalkozásokért és/vagy a pszichoterápiás folyamatért felelős szakértő feljegyzéseket készíthet az értékelő és követő űrlapokon.

Ezeknek az elemzése, valamit a nőkkel és gyerekekkel foglalkozó személyzet és szakértők véleményének összevetése után, ha szükséges, módosítható és kiigazítható a program.

A célcsoport: Fontos, hogy bizonyos kritériumok szigorúan érvényesüljenek a résztvevők kiválasztásakor. Mivel ezek a foglalkozások még kísérleti fázisban vannak, fokozott a kudarc esélye, ha a résztvevők nem illeszkednek világosan körülírt profilokba. Ez akadályozhatja a program célkitűzéseinek elérését, és kockáztatja az erőszakos környezetből való kilépés sikerességét is. A program célcsoportjához tartozóknak meg kell felelniük bizonyos elvárásoknak (ld. 5.3. A program célcsoportja). Lehetnek menedékhelyek jelenlegi vagy korábbi lakói, vagy olyan nők és gyerekek, akiket az erőszakellenes központ személyzete vagy egyéb nemi egyenlőségért küzdő egyesületek követnek. Fontos a kölcsönös bizalom a nők és gyerekek, és a javasló szervezet között.

D: A B-SIDE-projektben részt vevő országok számos különböző foglalkozást kidolgoztak. Ezek mindegyikét az adott körülményeknek és lehetőségeknek megfelelően alakították ki. Hangsúlyozzuk, hogy a IV. fejezetben leírt foglalkozások egyike sem szükségszerű előfeltétele a program elindításának és alkalmazásának, de a gyakorlatban mindegyik célszerűnek bizonyult. Minden szervezet ki fogja választani vagy meg fogja találni azt a foglalkozásformát, amely leginkább passzol a saját közegéhez és lehetőségeihez. Fontos, hogy minden tevékenység hasznos eszköze legyen az anya-gyerek kapcsolat erősítésének, és hogy ehhez biztonságos környezetet teremtsen.

E: A párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek felépülését támogató program minden tevékenységébe be kell vonni a munkacsoport személyzetét és a projektvezetőket: a létesítményen belül és azon kívül tartott foglalkozásokba csakúgy, mint azokba, amelyek külsős szakértők részvételével zajlanak (a külsős szakértőkkel szembeni elvárásokról ld. Résztvevő személyzet).

F: A külsős közreműködők – akik valamilyen szolgáltatást biztosítanak, de nem tagjai a B-SIDE munkacsoportnak – ismerjék alaposan a nőkkel szembeni erőszak és párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek témáját. A bevont közreműködők minden foglalkozásról jelentést készítenek a programért felelős munkacsoportnak (az egyéni terápiák esetében is).

5.5 Értékelési útmutató

A beavatkozások hatékonyságának értékelésére és a programban részt vevő személyek fejlődésének követésére kifejlesztettünk egy hatásvizsgáló eszközt (kérdőívet). Ez az eszköz eredményesen alkalmazható a csoportok hatékony működtetéséhez szükséges információk begyűjtésére, a kapott információk pedig a szociális munkások és szakértők megfigyeléseivel együtt lehetővé teszik, hogy pontosabban irányítsuk az egyes nők, gyerekek, és a köztük lévő kapcsolat felépülését. Az eszköz értéke inkább empirikus, semmint tudományos, mégis nélkülözhetetlennek bizonyult a személyzet számára, mivel lehetővé tette a rendszeres, fázisonkénti ellenőrzést, illetve a felépülési szakaszok módosítását.

AZ ELŐKÉSZÍTETT KÉRDŐÍVEKET PROGRAMFÁZISONKÉNT OSZTOTTUK SZÉT (LD. MELLÉKLETEK):

Korai fázis: alapvető fontosságú, hogy a programba bevont családokról készüljön egy előzetes elemzés, ugyanis az elemzés alapján válik mérhetővé a résztvevők fejlődése, és a program hatása a nőkre és a gyerekekre. Ezért a program elején az anya és a gyerek is kitölt egy feltáró űrlapot, melynek célja az eredeti, kiindulási kontextus lehető legalaposabb feltárása.

Követés (folyamatos értékelés): a beavatkozások hatékonyságát a havonta kitöltendő értékelő ívekkel mérjük, amelyek lehetővé teszik a fejlődés mértékének felmérését az anya, a gyermek, és az anya-gyerek páros szempontjából is.

Értékelés: a kedvezményezettek fejlődési ívének értékelése miatt fontos, hogy amikor az értékelő íveket elemezzük, mindegyikhez egy értéket rendeljünk, amely kifejezi a kedvezményezett fejlődésének mértékét. A foglalkozásokban részt vevő nők és gyerekek fejlődési ívének időszakos követése ahhoz kell, hogy célzott akciókkal közbeléphessünk, ha kell, a programot kiigazítsuk és/vagy megváltoztassuk.

Hatás- és záróértékelés: A hatásvizsgáló űrlap egy értékelési eszköz, amelyet a felépülést támogató program végén kiosztunk a résztvevők között. Lehetővé teszi, hogy ismereteket gyűjtsünk az elért eredményekről, az esetleges nehézségekről, és a folyamat során felmerült akadályokról.

5.6 Kihívások

TÖBB OLYAN TÉNYEZŐ IS VAN, MELY MEGAKADÁLYOZHATJA, HOGY A PROGRAMBAN RÉSZTVEVŐ NŐK ÉS GYEREKEK ÚJJÁÉPÍTSÉK ERŐSZAKTÓL MEGTÉPÁZOTT KAPCSOLATUKAT. SZÁMTALAN, SAJNOS MÉG MINDIG FENNÁLLÓ, ELNYOMÓ TÁRSADALMI SZTEREOTÍPIA NEHEZÍTI A TRAUMA FELDOLGOZÁSÁT, ILLETVE ADÓDNAK KONKRÉT AKADÁLYOK IS:

Az apa nem járul hozzá a gyermek részvételéhez. A program foglalkozásokból, oktató játékokból és pszichoterápiás kezelésekből áll, ezért bizonyos országokban a gyerekek részvételéhez az apa hozzájárulása is szükséges. Sajnos, sokszor az apa nem adja hozzájárulását. Döntését a hatóságok többnyire elfogadják, anélkül, hogy tekintetbe vennék a foglalkozások gyerekekre gyakorolt pozitív hatását.

Nincs együttműködés a szakértő segítők és a helyi intézmények és szolgálatok között. Az érintett helyi intézmények (iskolák, nyilvános testületek stb.) az együttműködés hiánya miatt alig ismerik a szakértő segítők mun-

káját, ami ahhoz vezet, hogy sem a párkapcsolati erőszakot, sem a felépülést támogató program kijelölt céljait nem értik meg egészen. Ez a meg nem értés könnyen előítéletek és negatív tapasztalatok melegágyává válhat.

A résztvevő intézményi és szolgálati személyzet nem kellően informált és/vagy képzett. A (tovább)képzés elengedhetetlen része egy jó szolgálathálózat létrehozásának. Annak érdekében, hogy a szakemberk megfelelő színvonalon végezzék a munkájukat, hogy képesek legyenek felelősen eljárni a kockázatelemzés és a biztonság megtervezése terén elengedhetetlenek a megfelelő alap- és frissítő továbbképzések a párkapcsolati erőszakról általában, és a párkapcsolati erőszak gyerekekre gyakorolt hatásáról konkrétan.

A szakellátás hiánya és/vagy elégtelen működése. Attól a naptól, hogy az áldozat először fordul segítségért a szolgálatokhoz, fontos, hogy garantáltan megfelelő színvonalú, és az egész országban egyöntetű válaszokat kapjon. A hozzáértő és gyors válasz segíthet elkerülni, hogy az áldozat időt fecséreljen azzal, hogy a nem megfelelő szolgálatokhoz fordul, valamint segíthet megelőzni az erőszak fokozódását amiatt, hogy az intézményi/hatósági válasz hibás vagy hiányos.

A nők nyomasztó élethelyzete megnehezíti a trauma feldolgozását. Az erőszakos kapcsolat hátrahagyása általában közép- vagy hosszútávú elköteleződést igényel. A kapcsolat ördögi köre, amelynek számos nő részévé válik, gyakran aggasztja a hozzá közel állókat, miközben a nő váltakozva érez félelmet, szomorúságot, tehetetlenséget, de eltökéltséget is.

Miután a nő úgy döntött, elköltözik az erőszak helyszínéről, életének egy rendkívül nehéz szakasza következik. A nő családjának esetleges értetlensége, a támogatásuk hiánya, a létbizonytalanság és/vagy a gazdasági önállóság hiánya, a hosszú bírósági eljárás – polgári és büntetőjogi egyaránt – hátráltathatja a nő menekülését a bántalmazástól. Mindez akadályozhatja a nő bevonását a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek felépülését támogató programba.

A nő még nem ismerte fel, hogy a problémái forrása a párkapcsolati erőszak. Az erőszak okozta mély sebek folyton felszakadnak az erőszak feldolgozása során. A felépülést támogató programban a nők újraélik a tapasztalt erőszakot, ami rendkívül fájdalmas kérdéseket vet fel nemcsak önmagukról, de gyermekeikről is. Ez lelassuláshoz vagy megtorpanáshoz vezethet.

Az erőszakból való kilépés folyamata újratraumatizáló lehet. Az erőszak hátrahagyásával gyakran együtt jár a bírósági eljárás folyamata, az igazságszolgáltatás gyakori elmaradása, és a hatósági eljárások bonyolultsága. Ezek mind olyan tényezők, amelyek az áldozatokat arra kényszerítik, hogy újraéljék traumatizáló tapasztalataikat, egyben akadályozza őket a felépülés rögös útján.

Bizalmatlanság az igazságszolgáltatással szemben. Mivel a párkapcsolati erőszak komplex jelenségét a hatóságok dolgozói csak hiányosan vagy alig ismerik, az áldozatok által elszenvedett kárt majdnem minden országban bagatellizálják, az erőszak előtörténetét figyelmen kívül hagyják, és arra sincs garancia, hogy a bántalmazót elítélik. Ez megrengeti a nők bizalmát az igazságszolgáltatási rendszerben.

Nem léteznek megfelelő védelmi intézkedések a kapcsolattartási alkalmakra, amikor a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermek az apjával találkozik. Számos országban a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyermek nagyfokú kockázatnak van kitéve még az után is, hogy eltávolították az erőszak színhelyéről. A megosztott szülői felügyelet és a bántalmazó apának megítélt kapcsolattartás növelheti a gyermek iránti ellenségesség, manipuláció, és a gyermek lelki és testi sérülésének kockázatát.

5.7 Ajánlások

1. A 2014. augusztusában érvénybe lépett Isztambuli Egyezmény fontos kiindulási pont a bántalmazott nők és gyermekeik védelmében hozható intézkedések szempontjából. Különös igaz ez annak 26. cikkelyére, mely a párkapcsolati erőszak gyermek tanúinak támogatását és védelmét írja elő. Sok országban elkeserítő a helyzet: egyáltalán nincsenek a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekeket védelmező, és/vagy a felépülésük pszichoterápiás segítésének körülményeit rendező jogszabályok.

Elemi fontosságú a törvényhozás módosítása, hogy az elismerje: a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek párkapcsolati erőszak áldozatai.

Jogi szempontból, számos országban a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek jelensége nem önálló büntetőjogi tényállás, ennélfogva nincs sajátosan rá vonatkozó törvény. Ugyanakkor bizonyos törvényekben utalás történhet arra, hogy a párkapcsolati erőszak, értve ezalatt az anya elleni testi erőszakot, lelki erőszak a gyermek ellen.

2. A kiskorúak felügyeletéről szóló bírósági döntéseknek feltétlenül tekintetbe kell venniük a bántalmazó apa destruktív magatartását, aki romboló hatást gyakorolt a gyerekekre és anyjukra. Magatartásának különösen súlyos következményei vannak a gyerekekre, akik kétféle pszichológiai károsodással [damage] küzdenek: erőszaknak voltak kitéve, és a szüleik különváltak.

   A bántalmazást túlélő gyerekek szükségleteire testreszabottan kell válaszolni. Pontosan ez a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek felépülését támogató program elsődleges célkitűzése. A B-SIDE-projektben megbizonyosodtunk arról, hogy az anya-gyerek kapcsolat minősége nagy szerepet játszik a gyerek felépülésében. Emiatt, és biztonsági megfontolások okán is, a törvényhozónak tekintetbe kell vennie, hogy a bántalmazó beleavatkozhat az anya-gyerek kapcsolatba az után is, hogy az anya és gyermeke elmenekültek.

   Mivel a károsodás tartós rendbehozásához a gyermeknek mindenekelőtt biztonságos környezetre van szüksége, a bírák döntésének minden áron meg kell akadályoznia, hogy a gyerek az apával ellenőrizetlenül találkozhasson. Van, aki úgy véli, hogy az apa-gyerek kapcsolat újjáépítése elsőbbséget élvez, függetlenül az apa előzetes viselkedésétől, vagy a szülői felügyelet megvonásától, sőt, még akkor is, ha a szülő arra kényszerítette a gyerekét, hogy tanúja legyen az anyja elleni erőszaknak. A B-SIDE-projekt eredményei alapján kijelenthetjük: az az apa, aki erőszakot követ el a családján belül, és kockáztatja a gyermekei lelki, szellemi és testi épségét, nem képes pozitív szülői modellt nyújtani.

   Csak ha az apa befejezett egy szigorú elvárásokat támasztó szülői rehabilitációs programot, és ottani teljesítményének szakértői értékelése pozitív, megengedhető az apa-gyerek kapcsolat újjáépítése.

3. A különválás kezdeti szakaszában kiváltképp magas a kockázata annak, hogy a gyermeket testi és/vagy lelki bántalmazás éri az apával való kapcsolattartáson. Egy bántalmazó férfi erőszakos apja gyermekeinek, és az apai szerepmodell, amit kínál, sérült.

   Szerencsés lenne ha, amíg a szakértők meg nem győződnek róla, hogy az apa erőszakos viselkedése megszűnt, és/vagy az apa elismerte a problémát és önként speciális önsegítő tanfolyamra jár, az apa és a gyerek egyáltalán nem találkoznának. Ezután még egy ideig ellenőrzött kapcsolattartás és kísérés (monitoring) lenne a követendő gyakorlat.

4. Legyenek menedékhelyek kifejezetten párkapcsolati erőszak áldozatává vált nők és gyerekek számára kialakítva. Az erőszak helyszínéről menekülő nőknek és gyerekeknek muszáj egy biztos pontot találniuk, ami nem egy hajléktalanotthon, vagy egy általános szolgáltató intézmény, ahol a személyzetnek nincsen megfelelő végzettsége sajátos igényeik felismerésére. Sajnos ilyen menedékhelyek nem minden országban vannak. Bizonyos esetekben ezek a létesítmények állami támogatással üzemelnek, másokat erőszakellenes központok irányítanak, és olykor óriási nehézségekkel küzdenek, mert kevés támogatást kapnak. A kifejezetten párkapcsolati erőszak áldozatai számára fenntartott menedékhelyek hiánya oda vezethet, hogy az erőszaktól menekülő nőknek nem lesz hová menniük, ami visszalökheti őket az erőszak ördögi körébe.

5. Európában az erőszakellenes központok mindig is női személyzetet alkalmaztak, mivel a férfierőszak áldozatává vált nők női segítőknek könnyebben elmesélik traumatikus élményeiket. Az anya-gyerek kapcsolat felépülését támogató programba azonban bevonható férfi személyzet is, természetesen a társadalmi nemek, a nőkkel szembeni erőszak és a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek témaköreinek alapos ismeretével. Egy ilyen szereplő bevonása hasznos lehet oktató-nevelő szempontból, mivel hasznos lehet a gyerekeknek látni azt, hogy nem szükségszerű része egy férfi viselkedésének az erőszak.

6. Fontos az erőszakellenes központok, a nőjogi szervezetek, a családsegítő létesítmények és a gyermekjóléti intézmények közötti együttműködés ösztönzése. Számos előnye lenne, ha más intézményi szolgáltatásokat is bevonnának a hálózatba: egészségügyi dolgozókat, rendőrséget, bírákat, minisztériumi hivatalnokokat és oktatókat.

7. A hatékonyabb megelőzés érdekében elengedhetetlenül fontos, hogy nemzeti, regionális, és helyi szintű akciós és beavatkozási terveket dolgozzunk ki, ha ilyen még nincs. Készüljenek olyan országos törvények, amelyek – összhangban az Isztambuli Egyezmény kívánalmaival – tartalmaznak stratégiákat, konkrét kötelezettségvállalásokat, és mozgósítható eszközöket is. További törvények erősítsék és koordinálják a nyilvános szervek tevékenységét, a régiók és helyi entitások munkáját, hogy végül országos szinten kibontakozhasson egy gyerekeket és anyákat védő/támogató szakpolitika.

8. Hasznos lenne tréningeket szervezni a szociális szolgáltatók, az egészségügy, a rendőrség és a bíróságok dolgozói számára, elősegítendő egy jól működő segítőhálózat kialakulását, amelyen belül a különböző testületek ugyanazt a szótárat használják, ha párkapcsolati erőszakkal és/vagy annak áldozataival találkoznak.

9. Kulcsfontosságú lehet a párkapcsolati erőszak tanújává vált gyerekek felismeréséről és segítéséről szóló anyagok, irányvonalak és információk eljuttatása a gyerekekkel érintkező családon kívüli szereplőkhöz, pl.: a gyermekorvos, a háziorvos, pedagógusok, iskolai szociális munkások, iskolán kívüli tevékenységek vezetői (sport, művészet stb.). Fontos az is, hogy a gyerekekkel dolgozó szakértőket felvilágosítsuk a kockázati tényezőkről, az erőszak hatásairól a gyermek magatartására, valamint olyan eszközöket javasoljunk, amelyekkel elejét vehetik az erőszakos helyzeteknek. Ahol a jogi helyzet és a gyermekjóléti szolgálatok nem kedvezőek és/vagy ellenségesek a párkapcsolati erőszak áldozataival szemben, és ahol kevés szolgálat törődik velük, be kell vonni olyan ügyvédeket is, akik ismerik a párkapcsolati erőszak mechanizmusát és azokat a sajátos nehézségeket, amelyekkel a bántalmazó partnertől menekülő nők és gyerekek szembesülnek.

10. Számos országban a párkapcsolati erőszak miatt árvaságra jutott gyerekeket nem védi törvény. Ki kell dolgozni egy sürgős beavatkozási tervet, amely tartalmaz az anyuk megölése miatt árvaságra jutott gyerekeket segítő és védelmező, és a felépülésüket támogató programokat és szolgálatokat. A segítségnek ki kell terjednie a családokra is, ahol a gyerekek elhelyezést nyernek.

11. Teljesen meg kell vonni a szülői felügyeletet – a kapcsolattartási jogot is beleértve – az apától, ha az megölte a gyermek anyját. A gyermek kerüljön egy közeli családtag felügyelete alá, aki szavatolja, hogy a gyermek egyáltalán nem fog érintkezni az apával.

Mellékletek

1. Esettanulmányok

Olaszország: Emanuela története
Spanyolország: Yeni története
Magyarország: Réka története

Emanuela története

Emanuelát[1] és ötéves fiát, Pierluigit azután fogadtuk be az Emily Menhelyre, hogy a gyermekvédelmi segélyszolgálat megkeresett minket, mert jelzést kaptak a kórháztól, amelynek ortopéd- és baleseti sebészeti osztályán a kisfiút egy esést követően kezelték. A kórházi szociális munkástól megtudtuk, hogy a gyermek lezuhant egy szerszámoskamra tetejéről, jobb karja több helyen eltört, és koponyája is sérült. A műtéti beavatkozás elkerülhetetlen volt.

Emanuelával és Pierluigivel röviddel azt követően találkoztunk, hogy elhagyták a kórházat. Emanuela nagyon feszült volt, mivel egy egész hetet gyermeke mellett töltött a kórházban, ahol sem a gyermek apja, sem az apa családtagjai nem látogatták meg őket. Az apa családjából senki sem aggódott elemi szükségleteikért, úgy mint ivóvíz, élelem, vagy váltás ruha, sőt, még az operáció napján sem érdeklődtek a gyermek állapotáról. Emanuela családja Olaszország egy távoli vidékén él.

A találkozó során röviden informáltuk arról, milyen létesítményben fog lakni. Tisztában volt vele, hogy nincs más lehetősége, mivel a gyámhatóságfelszólította a gyerekjóléti szolgálatot, hogy emelje ki a gyermeket a szűkebb családból, az anyával, vagy nélküle.

Emanuela elbeszéléséből kiderült, hogy mind hátrahagyott családját, mind új családját számos probléma terheli. Egy csetvonalon ismerkedett meg Pierluigi apjával, néhány hónappal később találkoztak, majd hamarosan összeköltöztek.

Emanuela örömmel hagyta hátra otthonát, ahol nyomasztó állapotok uralkodtak. Csupán 9 éves volt, amikor az apja, aki súlyos depressziója miatt pszichés gondozásra szorult, öngyilkosságot követett el. Emanuela és 7 éves húga fedezték fel a halottat a sufniban. Ekkortól a család helyzete rohamosan romlott. Az anya a házasságból való 3 gyermeke után még kettőt szült, akiket új partnere nem ismert el. Alkalmi munkákat vállalt, de leginkább a községtől kapott segélyből éltek igen nehéz körülmények között. Legidősebbként Emanuelának gyakran kellett testvéreiről gondoskodnia, középiskolába is csak három évet járt, utána minden idejét a háztartás és a család kötötte le. Ha ez nem lenne elég, két évvel azelőtt, hogy elköltözött Pierluigi apjához, 17 éves öccsét súlyos közúti baleset érte, és hónapokig kómában feküdt. Végül hazatért, de a károsodás maradandónak bizonyult.

Ezekből a történetekből nyilvánvaló, miért szökött meg Emanuela, amint alkalma adódott rá. Világos az is, hogy azért nem értelmezte a partnerétől érkező a baljós jeleket, mert sóvárogva vágyott rá, hogy szeressék és elfogadják. A kezdetektől tudta, hogy partnere kábítószerfogyasztó, de családi hátteréből adódóan ezt nem értelmezte figyelmeztető jelnek.

Két év együttélés után Emanuela teherbe esett. Pierluigi születése után még két évig együtt éltek, ezalatt Emanuela szakadatlan lelki, gazdasági és gyakran testi bántalmazás áldozata volt. Pierluigi sokszor jelen volt, amikor anyja a dühkitörések kereszttüzébe került. Volt, hogy megpróbálta saját testével védelmezni az anyját. A rendőrséget és

[1] *A neveket személyiségvédelmi okokból megváltoztattuk.*

a mentőket már többször riasztották. Emanuela elmondta, hogy hosszú órákat szokott a fiával házon kívül tölteni, hogy így óvja mindkettőjüket. Egy ilyen alkalommal történt Pierluigi balesete is: a partnere egyik unokatestvérénél vendégeskedtek, amikor a gyermek felmászott a kamrához támasztott létrára. Amikor rászóltak, hogy jöjjön le, sietségében lezuhant.

A B-SIDE projekten belül zajló foglalkozások során arra ösztönöztük Emanuelát, hogy felismerje, azért képtelen megvédeni magát és a fiát, mert a saját családjában folyton becsmérelték és sorsára hagyták, a partnere és a férfi családja pedig még tovább gyengítették amúgy is alacsony önértékelését.

Ezután rátértünk a párkapcsolati erőszak egy másik formájára, a társadalmi elszigetelésre is. Emanuela ezt már szülővárosában is megtapasztalta, ahol anyját „könnyű nőnek" és „rossz anyának" tartották – Emanuela partnere pedig rá is rásütötte ugyanezt a bélyeget, hogy ezzel is ellenőrzése alatt tarthassa.

Az általunk teremtett elfogadó, nem ítélkező légkörben gyarapodásnak indult Emanuela önbecsülése, ami a gyermekkorában elszenvedett méltatlan bánásmód miatt korábban igen alacsony volt. Emanuela kockázatos viselkedése, ami elsősorban érzelmi alapú döntéseiben nyilvánult meg, a szülői gondoskodás és felügyelet, valamint a védelmező család hiányára vezethető vissza. Ezért azt javasoltuk neki, vegyen részt egyéni pszichoterápiás kezelésen, ahol feltárják és elemzik a gyermekkorához kötődő problémákat. Természetesen a pszichoterápiás munka kihat az anya-gyerek kapcsolatra is.

A menhelyen az ötéves Pierluigi egy nagyon élénk és kíváncsi kisfiú benyomását keltette. Könnyedén kapcsolatot teremtett a személyzettel. Érzelmi szempontból extrovertált, gyakran ölelgeti és puszilja meg anyját, de más bentlakókat és a szociális munkásokat is. Csoportos játék közben gyakran kezdeményez és jól együttműködik. Kognitív képességei korának megfelelőek. A játékos nevelő tevékenységek közben magasfokú részletességgel beszélt az erőszakról, aminek tanúja volt.

Emanuela csak nehézségek árán tudta elérni, hogy a fiú kövesse az utasításait. Gyakran panaszolta, hogy nem tud hatékonyan bánni a gyermekével. A szociális munkásoknak adott interjújában ezt azzal magyarázta, hogy bűntudatot érez, amiért a fiút „bevitte abba az őrültekházába." A megfigyeléseink is azt igazolták, hogy Pierluiginek nehézségei voltak a szabálykövetéssel és az energiái fékentartásával, mivel megszokta, hogy anyja minden döntését megkérdőjelezze. Tudjuk, hogy mivel Emanuelát a szülei kora gyermekkorában teljesen elhanyagolták, vágyik a szeretetre és az elismerésre, és ezért bármire kész. Ez a probléma Pierluigivel való kapcsolatát is áthatja, úgyhogy ez szintén helyet kapott az anya pszichoterápiás kezelésében.

Pierluigi egyik rajza különösen sokatmondó: az volt a feladat, hogy rajzoljanak egy gyereket az esőben, és ő lerajzolt egy gyermeket (önmagát) a zivatarban esernyő nélkül. Pierluigi kapcsolata a világgal (az esővel) tehát a teljes kiszolgáltatottságé, mégpedig azért, mert nem ismer olyan felnőttet, aki megvédené.

Emanuelával is megosztottuk ezt az értelmezésünket. Elmagyaráztuk, hogy szerintünk Pierluigi extrovertáltsága annak jele, hogy a fiú azt gondolja, bárkihez segítségért fordulhat, mert a szüleit nem úgy éli meg, mint akik megvédik a viszontagságoktól. Elmondtuk az anyának, hogy fontos lenne a kapcsolatuk hierarchikus elemeit erősítenie, mert úgy majd könnyebb lesz kezelni a kapcsolatot, és betartatni a szabályokat és a határokat.

Amikor a menhelyre költözött, Emanuela a szakadék szélén egyensúlyozott, és már annak veszélye fenyegette, hogy elveszíti a számára legfontosabbat, Pierluigit. Ez a helyzet közvetett eredménye volt annak, hogy képtelen volt másként gondolkodni önmagáról, mint ahogy az élete szereplői gondolkodtak róla. A B-SIDE-projekt által felkínált intervenciós formák lehetővé tették, hogy feltárja saját gyötrelmes állapota hátországát. Támogatást kapott, mikor az okokat kutatta, meghallgatták, mikor a sebei felszakadtak, bátorították, mikor saját következtetésekre jutott, és újabbnál újabb értelmezéslehetőségeket villantottak fel előtte. Emanuela lassan felismerte, mi akadályozta abban, hogy a fiával önálló életet éljen.

Emanuela és Pierluigi egyedülállóan hosszú időt – 23 hónapot – töltöttek az Emily Menhelyen. Helyzetüket tovább nehezítették azok a problémák, amikkel a szakképzettség nélküli nők szembesülnek, amikor munkába akarnak vagy munkába kell állniuk. Egy másik családdal együtt Emanuela és gyermeke voltak az első kedvezményezettjei a Lilith Nőközpont D.E.A - Dopo l'Emergenza l'Autonomia (Vészhelyzet után autonómia) című projektjének, amely a menhelyeket elhagyó nőknek szociális lakhatást biztosít. A két szociális lakást Latina község tartja fent, és a családok 6 hónaptól 12 hónapig terjedő ideig használhatják őket. A projekt célja, hogy a családoknak alapvető gazdasági

önállóságot biztosítson, amely lehetővé teszi, hogy fokozatosan megbírkózzanak problémáikkal. A projekt koncepciója szerint a ház fenntartói segítik és követik a változást, amelyen a nők (és gyerekeik) átesnek.

2014. június 6-án Emanuela szociális lakáshasználati jogot kapott. Hamarosan beköltözött fiával, és egy új, teljesen önálló életbe kezdett.

Yeni története

Yeni azért jött az ADAVAS-hoz, hogy pszichológiai segítséget kérjen magának és gyermekének, azután, hogy különvált a férjétől, aki éveken át bántalmazta.

Yeni és José kapcsolata 15 évvel ezelőtt kezdődött. Eleinte minden jól alakult, José figyelmes volt és szeretetteljes, folyton azt hajtogatta, nincs Yenihez fogható, és mennyire csodálatos nő. Idővel a kapcsolat komolyra fordult, és úgy döntöttek, összeházasodnak. Onnantól kezdve José viszonyulása változni kezdett. Az első évek alatt különböző fázisokon mentek át, volt ezek között nyugodt és békés, de volt olyan is, amikor José kifejezetten ellenséges magatartást tanúsított. Ekkoriban született meg a fiuk, Manuel (most 9 éves). Yeni szerint az igazán súlyos problémák akkor kezdődtek, amikor terhes lett lányukkal, Mariával (most 5 éves). A kiabálások, megalázások és sértegetések mindennapossá váltak, és ez még rosszabbodott, amikor Yeni GYES-e lejárt. Mivel egy ideje már munkanélküli volt, most teljesen saját bevétel nélkül maradt. Ettől kezdve José folyton kitartott nőnek nevezte, meg mihasznának, és dühbe gurult, ha csak elhagyta a házat a gyerekekkel. Folyton ellenőrizte, hová megy, és még a nő testvérének a lakodalmába sem akarta elengedni, mert nem tetszett neki, ahogy Yeni felöltözött.

A helyzet egyre romlott, míg végre Yeni elhatározta, hogy elhagyja a férjét. Ekkorra már odáig fajult a dolog, hogy José lökdöste, sértegette és lealacsonyította a fiuk, Manuel előtt is. Ennek hatására határozta el, hogy többé ezt nem tűri. A kapcsolat lezárására készen jött el az ADAVAS-ba pszichológiai segítséget kérni, és hogy szakértőinkkel felméresse, milyen hatása volt a párkapcsolati erőszaknak Mariára és Manuelre. Az ADAVAS 2013 elején kezdett dolgozni velük.

Yeni pszichológiai értékelése során a következő tüneteket állapították meg: szégyenérzet, illetve félelem attól, hogy a férje felbukkan és a nyilvánosság előtt sértegetni kezdi, és ő a teljes érzelmi bénultság állapotában képtelen szembeszállni vele. Megfigyelhetők voltak nála a depresszió és a szorongás tünetei is.

A gyerekek pszichológiai értékelése a zeneterápiás foglalkozáson belül történt: Manuel önmagát hibáztatta szülei különválásáért, Maria rettegett, és gyakran sírt.

Mindkét gyermeknek alvászavara és emésztési nehézségei voltak, továbbá koncentrációs problémákkal és figyelemzavarral küszködtek. Nagyon alacsony volt az önértékelésük.

Yeni önként vállalt pszichológiai kezelése saját forrásai erősítésére és meglévő tünetei csökkentésére irányult. Az intervenció során Yeni állapotát négy területen vizsgálták: erőszakos partneréhez való viszonyulásának alakulása, önmagához való viszonyulásának alakulása, a helyzet pszichés hatásainak a módosulása, és annak változása, ahogyan anyaként látja magát.

A zeneterápiás módszerrel pedig a gyerekek önértékelését, meg a gyerekek és az anya közötti kapcsolatot próbáltuk erősíteni.

Yeni már a kezdetektől jó irányba mozdult el. Tünetei jelentősen csökkentek, és állítása szerint mind önmagáról, mind magáról mint anyáról egyre pozitívabb képet alkotott.

A gyerekek lassan elfogadták az új helyzetet. Önértékelésük fejlődött, iskolai teljesítményük javult, és anyjukal való kapcsolatuk napról-napra erősödött. Habár nem lelkesedtek az apjukkal való kéthetenkénti találkozásért, de képessé váltak olyan védekező érzelmi stratégiákat alkalmazására, hogy a találkozások végül csak elenyésző mértékű nehézséget okoztak.

2014 márciusában Yeni és gyermekei kiléptek a terápiás programból, készen egy új, erőszakmentes közös életre.

Réka története

Réka 15 évig volt házas. A válóper 2010-ben kezdődött, de előtte már 5 éve fontolgatta a válást. Két gyermeke van bántalmazó férjétől, 9 és 7 évesek. 2010-ben a férje egyik erőszakos kitörése után az ügyfél riasztotta a rendőrséget. A helyszínre érkező rendőrtiszt arra bátorította, adja be a válókeresetet, de nem volt hajlandó távoltartást elrendelni, mivel „a férje úgyis visszajön, csak még dühösebb lesz, és bosszút fog állni."

A férj a házasság során egyre erőszakosabb és fenyegetőbb lett, viszont az ügyfél a két kisgyerek miatt nem tudta elhagyni. Ez a bántalmazó férfi másokra is veszélyt jelentett: büntetőeljárás zajlik ellene nemcsak a feleségével és a gyermekeivel szembeni erőszakos magatartása miatt, hanem mert idegeneket is megtámadott.

Az ügyfél legsürgetőbb problémája a gyerekelhelyezés és kapcsolattartás, a második pedig a vagyonmegosztás.

A gyerekelhelyezés és kapcsolattartás ügye azért vált sürgetővé, mert amikor az ügyfél a szüleihez menekült egy másik városba, a férje nemcsak követte, de elrabolta az egyik gyereket a játszótérről, ahol megegyezés szerinti találkozójuk volt. Hirtelen felkapta a gyereket, a kocsi hátsó ülésére hajította, aztán nagy sebességgel elhajtott, anélkül, hogy a gyermeket biztonsági övvel rögzítette volna. A rendőrség köröztetni kezdte, de sikertelenül. Kiderült, hogy egy ismerősének a házához hajtott, oda bezárkózott, a tulajdonosokat pedig elküldte. Erre a háztulajdonos felhívta az anyát, és elmondta neki, hogy az apa a kislánnyal együtt a házában tartózkodik, és azzal fenyegetőzik, hogy ha megközelítik, bántani fogja a gyereket. Az ügyfél a rendőrséggel együtt érkezett a helyszínre, ahol a rendőrség azt mondta, semmit sem tehetnek, mert az apa veszélyes lehet: jobb, ha várnak. Néhány óra múlva az apa beszélt a „sámánjával", aki szerencsére meggyőzte arról, hogy adja vissza a kislányt az anyjának.

Az ügyfélnek még ez az eset után is harcolnia kellett a hatóságokkal azért, hogy az apa ellenőrzött kapcsolattartást kapjon (a bíróság megtagadta a kapcsolattartás megvonását). Végül elrendelték, hogy a kapcsolattartás a helyi gyermekjóléti szolgálat hivatali helyiségében történjen. Kapcsolattartáskor a férfi ahelyett, hogy a gyerekekkel foglalkozna, a magával hozott táblagépen a sámánjával beszélget, és a gyerekeknek is megparancsolja, hogy beszélgessenek a vonal túlsó végén lévő vadidegen nővel vagy férfival. Testi kontaktust erőltet a gyerekekre, folyton az anyjukról faggatja őket, és erőlteti, hogy egyenek. Néha végigsírja a láthatást, és a gyerekeknek is megparancsolja, hogy sírjanak. Az ellenőrzött kapcsolattartás során többször érzelmileg bántalmazta a gyerekeket, például gyerekrablásról viccelődött.

A kapcsolattartáskor jelen lévő hivatali személyzet egyszer sem szólította fel az apát arra, hogy hagyjon fel az ilyen viselkedéssel. Az apa szerint őrá nem vonatkoznak az ellenőrzött kapcsolattartás szabályai, mivel 2012 szeptembere óta nem írta alá a szerződést a szolgáltatóval. A gyerekek minden találkozás előtt rendkívül feszültek. Nem akarják elhagyni a házat, és a kisebb gyerek nem akar elmenni az óvodából, ha tudja, hogy onnan kapcsolattartásra indulnak. Mindkét gyerek számos tüneteket mutat a láthatás előtt és után, mindketten pszichológiai kezelésben részesülnek. Az idősebb lánynak visszatérő öngyilkossági gondolatai vannak – nem érti, miért kell így élnie. Mindkét gyerek dühös az anyára, mert az nem akadályozza meg a találkozásokat az apával. Nem értik, miért kell találkozniuk apjukkal, akitől rettegnek, és aki velük szemben is erőszakos volt (például egyszer, amikor még együtt éltek, tárgyakat vágott az idősebb gyerekhez).

Az ügyfélnek immár szemernyi bizalma sincs a gyermekjóléti szolgálatban. Úgy érzi, hogy a szolgálat a történtek és a bíróság döntése ellenére is inkább az apát védi, mint a gyerekeket. Az ügyfél szerint a személyzet azért nem avatkozik közbe az „ellenőrzött" kapcsolattartás során, mert ezzel hárítják a felelősséget, ami az ellenőrzött kapcsolattartás levezetésével rájuk hárult.

A férfi rendszeresen zaklatja az ügyfelet és a gyerekeket, például felbukkan iskolai eseményeken, követi őket az utcán, bár tudatában van, hogy a bírói végzés értelmében csak a gyerekjóléti szolgálat szociális munkása jelenlétében láthatja őket. A gyerekek iskolája nem működik együtt az ügyféllel: tekintet nélkül a bírósági végzésre, a tanárok úgy vélik, az anya túlzottan aggódik. A tanárok szerint az sem gond, hogy az apa váratlanul felbukkan iskolai rendezvényeken, vagy hogy az igazgatón keresztül megpróbál a gyerekekhez férkőzni.

Közben az apa a gyerekelhelyezés újraszabályozására irányuló eljárást indított, de eljárás zajlik ellene is a tartásdíj fizetésének elmulasztásáért, egy ismeretlen nő megtámadásáért pedig felfüggesztett börtönbűntetésre ítélték – utóbbi 2014 őszén jár le. További büntetőeljárás zajlik ellene kiskorú veszélyeztetése címén. Az apa nem jelenik meg

a tartásdíjjal kapcsolatos bírósági meghallgatásokonmivel ezzel időt nyerhet. A bíró nemrégiben elrendelte, hogy igazságügyi szakértő pszichológus vizsgálja meg. Az anya és a lányok a folytonos készültség állapotában élnek, bármikor készen a menekvésre vagy a rendőrség riasztására, mivel a férfi folyamatosan zaklatja őket. Az ügyfél a férfit rendkívül veszélyesnek tartja.

Röviddel a csoportterápia elkezdődése után az apát előzetes letartóztatásba vették. Az ügyfél attól tartott, hogy ez majd hátráltatja a valamikori közös lakás használatáról/eladásáról és a lakást terhelő jelzálogkölcsönről szóló vagyonelosztási pert. A pereskedés már így is súlyos pénzügyi terheket rótt az anyára, aki albérletbe menekült a közös lakásból, de még mindig felelős a számlákért, a jelzálogért és a közös tulajdon fenntartásáért (amit eladni nem tud, mivel a férj, a lakás másik tulajdonosa nem egyezik bele). Az ügyfél attól is tartott, hogy a férfi a börtönből kapcsolattartást kér majd (ha megkapja, az anyának kötelessége odavinni a gyerekeket kapcsolattartásra).

A segítségünkkel az ügyfél talált egy új, párkapcsolati erőszak ügyekben járatos ügyvédet. Az ügyvéd 2014 májusában vette át az ügyet, és mindent megtesz azért, hogy az eseteket egy eljárásban bírálják el. Abban reménykedünk, hogy sikerül felszámolnunk az apával való találkozás fenyegetését, és ezután a gyerekek immár félelemtől mentesen fejlődhetnek.

A közös foglalkozásokon eleinte a lányok egyáltalán nem beszéltek, és nem merészkedtek egy méternél távolabb az anyjuktól. A csak gyerekeknek tartott foglalkozásokon csendesen ültek és kissé zavartnak tűntek. Egyszer sem kezdeményeztek vagy javasoltak játékokat, és a csoportos játszásokba sem kapcsolódtak be. A kutyaterápiás foglalkozások alatt csak a csoport legkisebb kutyájával, egy tacskóval akartak dolgozni, és vele is csak akkor, ha az anyjuk is velük volt.

Ahogy a csoportterápiás foglalkozások előrehaladtak, a lányok lassacskán egyre készségesebbek és nyitottabbak lettek, egyre nagyobb és nagyobb kutyákkal dolgoztak, előbb csakis együtt, aztán már külön-külön is. A csak gyerekeknek tartott foglalkozásokon is elkezdtek beszélni, részt venni, játékokat javasolni és kezdeményezni, és szurkoltak társaiknak a csapatjátékokban.

A hatásértékelő beszélgetések során az anya a lányok önértékelésének, magabiztosságának és kezdeményezőkészségének fokozódásáról számolt be, amit a gyerekek és az anya is a csoportos foglalkozások hatásának tulajdonítottak. Az anya elmondta, hogy a csoportos foglalkozások között is sokat beszélgetnek a kutyákról, és hogy a kutyákkal való munka, illetve a többi gyerekkel való együttműködés (sikeres feladatvégrejhajtás) fontos pozitív viszonyítási pontot jelent a lányoknak. Egy hónappal azután, hogy a csoportterápia végetért, a gyerekek még mindig emlegetik a foglalkozásokat, a kutyás játékokat, és nyilvánvalóan bátorságot merítenek nevetéssel és sikerélményekkel teli emlékeikből. Amikor valamelyik gyereknek szinte kontrollálhatatlan dühkitörése van (ami abból következik, hogy a lányok nélkülözik a valódi biztonságot), az ügyfél tudatosan használja ezeket a közös örömteli emlékeket, és emlékezteti a gyerekeket, milyen ügyesen oldottak meg problémákat a kutyákkal.

Réka barátságot kötött a terápiás csoport egyik résztvevőjével. A másik nőnek egy fia van, és a két erőszakos ex-partnernek sok közös tulajdonsága van. Nemrégiben, amikor a másik nő súlyos balesetet szenvedett, Réka meglátogatta a kórházban, és hasznos ötletekkel és gyakorlati segítséggel támogatta.

Mellékletek

2. Szakirodalom

Lundy Bancroft: *Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcslatra.* Budapest, 2013, Háttér Kiadó – NANE Egyesület

Lundy Bancroft: *Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi.* Budapest, 2015, Háttér Kiadó – NANE Egyesület

Luis Bonino-Szil Péter: *Hétköznapi hímsovinizmus: A párkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak.* Budapest, 2006, Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt

Patricia Evans: *Szavakkal verve... Szóbeli erőszak a párkapcsolatokban.* (Ford. Recski Ágnes) Budapest, 2004, Háttér Kiadó – NANE Egyesület

Susan Forward: *Mérgező szülők. Hogyan szabaduljunk meg fájdalmas örökségünktől, és nyerjük vissza életünket?* (Ford. Kövi György) Budapest, 2000, Háttér Kiadó

Haas Anna: *A feleséged vagyok, nem a cseléded.* Budapest, 2005, Arsenicum Kiadó

Judith Lewis Herman: *Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig.* (Ford. Kuszing Gábor) Budapest, 2003, Háttér Kiadó – Kávé Kiadó – NANE Egyesület

Alice Miller: *A tehetséges gyermek drámája és az igazi én felkutatása.* (Ford. Pető Katalin) Budapest, 2002, Osiris Kiadó

Alice Miller: *Kezdetben volt a nevelés.* (Ford. Fischer Eszter) Budapest, 2002, Pont Kiadó

NANE Egyesület: *Miért marad? A partnerkapcsolati erőszak felismerése, az áldozatok hatékony segítése.* 2006, 2015.

NANE Egyesület – PATENT Egyesület: *Rendszerbe zárva. Hogyan kezeli az igazságügyi rendszer a nők és gyerekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon?* Budapest, 2009.

NANE Egyesület – PATENT Egyesület: *Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre.* Budapest, 2012.

Spronz Júlia–Wirth Judit: *A nők elleni erőszak áldozatainak integrált ellátása: Egy kísérleti program tapasztalata és eredményei.* Budapest, 2006, NANE Egyesület – Habeas Corpus Munkacsoport.

Szil Péter: *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége.* Budapest, 2005, Habeas Corpus Munkacsoport

Tóth Olga: *Erőszak a családban.* TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok, 12. 1999.